

BETÆNKNING

AFGIVET AF

FORFATNINGSKOMMISSIONEN AF 1937

~~DET ADMINISTRATIVE BIBLIOTEK~~

~~Socialministeriets Bibliotek
Slotsholmsgade 12 - København~~

Det administrative bibliotek

Slotsholmsgade 12
1216 København K

KØBENHAVN

TRYKT HOS A-S J. H. SCHULTZ

1938

DET ADMINISTRATIVE BIBLIOTEK

Socialministeriets Bibliotek

Lov Nr. 52 af 3. Februar 1937 om Nedsættelse af en Kommission til Overvejelse af Spørgsmaalet om Ændringer i Grundlovens Forfatningsbestemmelser bestemmer i § 1, at der nedsættes en Kommission bestaaende af 23 Medlemmer med den Opgave at overveje og behandle Spørgsmaal om Ændringer i Grundlovens Forfatningsbestemmelser.

Statsministeren leder Kommissionens Arbejde som Formand, og 20 Medlemmer vælges af Rigsdagen blandt dens Medlemmer efter de i Grundlovens § 49 fastsatte Regler. Endvidere tiltrædes Kommissionen af Justitsministeren og Indenrigsministeren. Hvis noget af de af Rigsdagen valgte Medlemmer udtræder af Rigsdagen, vælges et nyt Medlem af det i Henhold til fornævnte Lovbestemmelse nedsatte Udvalg.

Ifølge Lovens § 3 vil Kommissionens Arbejde være at tilendebringe med Afgivelse af Betænkning og eventuelt Forslag til Ændringer i Danmarks Riges Grundlov senest ved Udgangen af Juni Maaned 1938.

Efter at de i § 1 omhandlede Valg havde fundet Sted, hvorom Statsministeriet underrettedes ved Skrivelse af 17. Februar 1937 fra Det af Rigsdagen i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Fællesudvalg til Valg af Medlemmer til Kommissioner og Hverv, bestod Kommissionen af nedenstaaende Medlemmer:

Statsminister *Th. Stauning*, Kommissionens Formand, Justitsminister *K. K. Steincke*, Indenrigsminister *Bertel Dahlgaard*, Folketingsmændene *Fr. Andersen*, *Fr. Dalgaard*, *Hartvig Frisch*, *H. C. Hedtoft-Hansen*, *Holger Larsen*, *Hans Nielsen*, *S. Brorsen*, *O. C. Krag*, *N. Elgaard*, *Ole Bjørn Kraft*, *Christmas Møller*, *A. M. Hansen* og Landstingsmændene *C. F. Sørensen*, *M. F. Jensen-Aale*, *V. Buhl*, *H. Hauch*, *J. P. Stensballe*, *F. W. Larsen-Badse*, *Axel B. Lange* og *J. Veistrup*.

Til Sekretærer ved Kommissionen beskikkedes Ekspeditionssekretær i Statsministeriet *H. Holck* og Sekretær i Statsministeriet *Fr. V. Grage*.

Kommissionens første Møde afholdtes den 20. April 1937.

Ved kgl. Resolution af 16. Juli 1937 udnævntes Landstingsmand *V. Buhl* til Finansminister fra den 20. s. M. at regne, men fortsatte Arbejdet som Medlem af Kommissionen.

Under Statsministerens Sygdom lededes Kommissionens Møder i August og September 1937 af Justitsministeren.

Den 17. December 1937 meddelte Det af Rigsdagen i Henhold til Grundlovens § 45 nedsatte Fællesudvalg, at det havde valgt Landstingsmand *Halfdan Hendriksen* til Medlem af Kommissionen i Stedet for Landstingsmand *F. W. Larsen-Badse*, som var afgaaet ved Døden.

Den 11. Marts 1938 meddelte Fællesudvalget, at det havde valgt Landstingsmand *M. C. Korsgaard* til Medlem af Kommissionen i Stedet for Landstingsmand *Axel B. Lange*, som havde ønsket at udtræde af Kommissionen.

Ved Kommissionens Møde den 22. Marts 1938 nedsattes et Underudvalg, bestaaende af følgende Medlemmer:

Statsministeren, Underudvalgets Formand, Justitsministeren, Indenrigsministeren, Folketingsmændene *Hartvig Frisch*, *S. Brorsen*, *Christmas Møller*, *A. M. Hansen* og Landstingsmændene *H. Hauch* og *Halfdan Hendriksen*.

Kommissionen har afholdt i alt 17 Møder.
Der er afholdt 5 Underudvalgsmøder.

Overensstemmende med den om Kommissionens Nedsættelse vedtagne Lov har Kommissionen afsluttet sit Arbejde den 28. Juni 1938.

Der er ikke opnaaet Enighed i Kommissionen, men et Flertal bestaaende af Folketingsmændene *Fr. Andersen*, *Fr. Dalgaard*, *Hartvig Frisch*, *A. M. Hansen*, *H. C. Hedtoft-Hansen*, *Ole Bjørn Kraft*, *Holger Larsen*, *Christmas Møller* og *Hans Nielsen*, Landstingsmændene *Halfdan Hendriksen*, *M. F. Jensen-Aale*, *M. C. Korsgaard*, *C. F. Sørensen* og *J. Veistrup* samt Finansminister *Buhl*, Indenrigsminister *Dahlgaard*, Justitsminister *Steincke* og Statsminister *Stauning*, har samlet sig om det som Bilag 1 fremsatte Forslag til Ændringer i Grundloven.

I øvrigt afgives af Kommissionen en Oversigt over den forfatningsmæssige Udvikling i Danmark siden Junigrundloven af 1849 samt Oplysninger om Forfatningslove i forskellige andre Lande.

Endvidere en Redegørelse for Kommissionens Arbejde og en Beregning over Landstingets Sammensætning, naar Valget foretages af den almindelige Vælgerklasse og paa Grundlag af Stemmetallene ved Folketingsvalget i 1935.

Fra et Mindretal, Folketingsmændene *S. Brorsen*, *N. Elgaard* og *O. C. Krag* samt Landstingsmændene *H. Hauch* og *J. P. Stensballe* er afgivet en særlig Betænkning, og fra et andet Mindretal, Folketingsmændene *Ole Bjørn Kraft* og *Christmas Møller* samt Landstingsmændene *Halfdan Hendriksen* og *M. C. Korsgaard*, er ligeledes afgivet en særlig Betænkning, medens dette Mindretal er Medforslagsstiller til Forslaget under Bilag 1.

København, den 28. Juni 1938.

Fr. Andersen.	S. Brorsen.	V. Buhl.	Bertel Dahlgaard.	Fr. Dalgaard.
N. Elgaard.	Hartvig Frisch.	A. M. Hansen.	Hedtoft-Hansen.	H. Hauch.
H. Hendriksen.	M. Jensen-Aale.	M. C. Korsgaard.	Ole Bjørn Kraft.	
Krag.	Holger Larsen.	J. Christmas Møller.	Hans Nielsen.	Th. Stauning, Formand.
K. K. Steincke.	J. P. Stensballe.	C. F. Sørensen.	Johs. Veistrup.	

H. Holck. F. Grage.

BETÆNKNINGENS INDHOLD:

Oversigt over danske Forfatningslove fra og med Junigrundloven af 1849 samt Forfatningsforslag efter Grundloven af 1866:	
I. Forfatningslove 1849—66.....	7
II. Forfatningsforslag og Forfatningslove i Tiden efter Grundloven 1866.....	13
Oplysninger om fremmede Forfatningslove, derunder en summarisk Oversigt over Etkammerssystemer i Europa og en Oversigt over de i forskellige Forfatninger givne Regler om Folkeafstemning	30
Redegørelse for Kommissionens Arbejde og Flertallets Stilling.....	37
Særudtalelse af Det Konservative Folkepartis Medlemmer.....	42
Særudtalelse af Venstres Medlemmer.....	47
<i>Bilag:</i>	
Nr. 1. Flertallets Forslag til Ændringer i Grundloven med Bemærkninger	50
- 2. Et fuldstændigt Optryk af Grundloven, saaledes som den vil være, hvis Flertallets Forslag gennemføres (jævnside er til Sammenligning aftrykt den nugældende Grundlov).....	68
- 3. Regeringspartiernes den 22. Februar 1938 i Kommissionen forelagte principale Forslag.	93
- 4. Beregning af, hvorledes Landstingets politiske Sammensætning vilde blive, hvis Valgmændene blev valgt af den almindelige Vælgerklasse, og dennes Stemmeafgivning var den samme som ved Folketingsvalget den 22. Oktober 1935, samt hvis de landstingsvalgte valgtes af Landstinget i Marts 1938.....	95
- 5. Et af Justitsministeriet udarbejdet Udkast til Forslag til Lov om Ministrenes Ansvarlighed med tilhørende Bemærkninger.....	100

Oversigt over danske Forfatningslove fra og med Junigrundloven af 1849 samt Forfatningsforslag efter Grundloven af 1866.*)

I.

Forfatningslove 1849—1866.

Ved *Danmarks Riges Grundlov af 5. Juni 1849* fik Landet en Forfatning, der var langt friere end de øvrige indskrænket-monarkiske Forfatninger paa den Tid, idet den indførte almindelig Valgret til begge Rigsdagens Ting; der opstilledes saaledes ikke nogen Skatte- eller Indtægts-census som Betingelse for Valgret til noget af Tingene. Naar Valgretten kun tillagdes Mænd, skyldtes dette ikke en Bestræbelse for at indskrænke Valgretten, men var et Udtryk for de dagældende Synspunkter.

Valgretsalderen var 30 Aar, og det krævedes, at Vælgeren skulde have „egen Dug og Disk“ og have være fast bosat i Valgkredsen i et Aar.

Valgene til Landstinget fandt i Modsætning til Folketingsvalgene Sted som indirekte Valg i større Kredse og var gældende for 8 Aar, medens Valgene til Folketinget kun gjaldt for 3 Aar. Halvdelen af Landstingsmændene afgik hvert 4de Aar. Til Valgbarhed til Folketinget krævedes 25 Aar, til Landstinget 40 Aar samt en ren aarlig Indtægt af 1 200 Rdl., ligesom $\frac{3}{4}$ af de valgte skulde have fast Bopæl i Landstingskredsen. Antallet af Folketingets Medlemmer skulde „omtrent være efter Forholdet af 1 til 14 000 Indvaanere“, Antallet af Landstingets omtrent Halvdelen af Folketingets.

En ordentlig Rigsdag skulde sammenkaldes hvert Aar, men kunde ikke uden Kongens Samtykke blive længere sammen end to Maaneder. Forandringer heri kunde dog ske ved Lov.

Kongen kunde opløse enten hele Rigsdagen eller en af dens Afdelinger. Hvis kun et Ting opløstes, skulde det andet Tings Møder udsættes, til Rigsdagen atter kunde samles; dette skulde ske inden 2 Maaneder efter Opløsningen.

Hvert af Tingene var berettiget til at foreslaa og for sit Vedkommende vedtage Love. Finanslovsforslaget skulde behandles først i Folketinget.

Saafernt der ikke kunde opnaas Enighed mellem Tingene om et Lovforslag, kunde det ene Ting forlange, at der nedsattes et Udvalg, hvortil hvert Ting skulde udnævne et lige Antal Medlemmer, til at afgive Betænkning over Uoverensstemmelserne. I Henhold til Udvalgets Indstilling skulde da endelig Afgørelse finde Sted i hvert Ting for sig.

Forslag til Grundlovsændringer skulde fremsættes paa en ordentlig Rigsdag. Vedtoges den derom fattede Beslutning i uforandret Skikkelse af næste ordentlige Rigsdag og bifaldtes den af Kongen, skulde begge Ting opløses og almindelige Valg foregaa

*) I Fremstillingen er Vægten lagt paa de forfatningsmæssige Emner, som Kommissionen særlig har beskæftiget sig med.

baade til Folketinget og til Landstinget. Vedtoges Beslutningen 3die Gang af den ny Rigsdag paa en ordentlig eller overordentlig Samling og stadfæstedes den af Kongen, var den Grundlov.

De forfatningsmæssige Problemer efter Tilblivelsen af Danmarks Riges Grundlov af 5. Juni 1849 og indtil Hertugdømmernes Afstaaelse gik i det væsentlige ud paa at tilvejebringe saadanne forfatningsmæssige Ordninger for saa vidt angik Hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg, som efter Forholdet til disse og de tyske Stormagter var mulige.

I Indledningen til Grundloven af 1849, der var bestemt til at omfatte alle de til det danske Monarki hørende Landsdele, der ikke tillige hørte til det tyske Rige, havde Kongen taget det Forbehold, at alt, hvad der vedkom Hertugdømmet Slesvigs Stilling, skulde bero, indtil Freden var afsluttet, og i det efter Fredsslutningen den 2. Juli 1850 udstedte *kongelige Manifest af 14. Juli 1850* udtales det, at Indlemmelse af Hertugdømmet Slesvig i Kongeriget ikke skal finde Sted.

Junigrundloven kom overhovedet ikke til at gælde for Slesvig, idet man kort efter dens Givelse som Følge af Aftaler, Regeringen havde maattet indgaa med Preussen og Østrig, maatte søge at tilvejebringe en Forfatning paa Grundlag af Helstatssystemet. Af denne Grund kom Junigrundloven i sin Helhed ogsaa kun til at gælde faa Aar i Kongeriget.

Overgangen til Helstatssystemet indleddes med en *kgl. Kundgørelse af 28. Januar 1852*, ved hvilken der udtaltes, at Forbindelsen mellem Monarkiets forskellige Dele til et velordnet Hele skulde opretholdes og befæstes, foreløbig gennem de fælles Anliggenders Bestyrelse ved fælles Autoriteter og dernæst gennem en for Behandlingen af de fælles Anliggender fælles Forfatning, til hvis Indførelse Kongen snarest muligt vilde foretage de fornødne Skridt.

Til Bestyrelsen af de i Kundgørelsen nærmere angivne fælles Anliggender, hvorunder hørte Udenrigsstyret, Militærvæsenet og den væsentligste Del af Finansvæsenet, oprettedes under Kongens Forsæde et Geheimstatsraad for Monarkiets Fællesanliggender bestaaende af Kongerigets Ministre, samt Ministeren for Hertugdømmet Slesvig og Ministeren for Hertugdømmerne Holsten og Lauenborg. Raadets Medlemmer var alene ansvarlige for deres Embedsførelse over for Kongen. Kundgørelsen opregnede ligeledes de Anliggender, der skulde være særlige for de enkelte Dele af Monarkiet.

Uagtet Fællesanliggenderne herved ogsaa for Kongerigets Vedkommende var henlagt til en i Grundloven ukendt Institution, uden at Sagen havde været behandlet af Rigsdagen, fandt denne sig dog heri.

Den bebudede Forfatning for Fællesanliggenderne blev imidlertid, ligeledes uden Medvirken fra Rigsdagens Side, givet af Kongen som *Forordning af 26. Juli 1854 om det danske Monarkis Forfatning for dets Fællesanliggender*.

Ved denne Forordning indførtes en ny repræsentativ Forsamling for Monarkiet, Rigsraadet, der imidlertid kun med Hensyn til Skattelove, Statslaan og Forfatningsforandringer havde besluttende Myndighed, men i øvrigt alene var raadgivende over for Kongen, der bortset fra enkelte Forhold havde den højeste Myndighed over Monarkiets Fællesanliggender. Rigsraadet havde 50 Medlemmer. $\frac{2}{5}$ af disse skulde

vælges af Kongen, de øvrige af den danske Rigsdag og de repræsentative Forsamlinger fra Slesvig, Holsten og Lauenborg efter senere fastsatte Regler. Kongen forbeholdt sig første Gang at udnævne alle Rigsraadet's Medlemmer.

Denne Forfatnings Tilblivelsesmaade og dens stærkt monarkiske Karakter vakte stor Forbitrelse og førte til Ministeriet Ørsted's Afgang.

Med Iagttagelse af Junigrundlovens Bestemmelser om Grundlovsændringer udstedtes derefter *Grundlovsbestemmelsen af 29. August 1855 om Indskrænkning af Grundloven af 5. Juni 1849*. Herved indskrænktes Grundloven til kun at gælde for Kongeriget Danmarks særlige Anliggender, idet samtidig en Række Bestemmelser i denne, bl. a. angaaende Kongen og Statsraadet, ophævedes, og det i Indledningen til Grundloven tagne Forbehold med Hensyn til Slesvig erklæredes for fyldestgjort.

Grundlovsbestemmelsen traadte i Kraft den 2. Oktober 1855 samtidig med, at der udstedtes en ny af Rigsraadet vedtaget *Forfatningslov for det danske Monarkis Fællesanliggender*.

Efter Forfatningsloven af 2. Oktober 1855 skulde Rigsraadet, der — ligesom efter Forordningen af 26. Juli 1854 — kun bestod af eet Kammer, men hvis Medlemstal udgjorde 80, sammensættes saaledes, at $\frac{1}{4}$ af Medlemmerne valgtes af Kongen paa 12 Aar, medens af de øvrige, hvis Valg gjaldt for 8 Aar, Halvdelen valgtes af de forskellige Landsdeles Repræsentationer, Halvdelen ved direkte Valg af mindst 25 Aar gamle Vælgere med en aarlig Indtægt af 1 200 Rd. Valgbarhedsalderen var 25 Aar.

Den lovgivende Magt i alle Fællesanliggender var hos Kongen og Rigsraadet i Forening.

Opstod der Tvist mellem Rigsraadet og en Landsdels Repræsentation om, hvorvidt et Anliggende hørte til de fælles eller de særlige Anliggender, afgjordes dette af Kongen i Geheimstatsraadet.

Rigsraadet havde i øvrigt i det hele de samme Beføjelser som ved den nugældende Grundlovs §§ 4, 14, 18, 26 og 67 er tillagt Rigsdagen, henholdsvis Folketinget. Med Hensyn til de i den nugældende Grundlovs § 18 ommeldte Forhold krævedes Rigsraadet's Samtykke dog kun til Afstaaelse af en Del af Monarkiet eller Indgaaelse af Forpligtelser, som væsentlig forandrede de bestaaende statsretlige Forhold.

Rigsraadet, hvis Præsident og Vicepræsident valgtes af Kongen, kunde kun behandle de af Regeringen efter Kongens Befaling indbragte Lovforslag.

Rigsraadet skulde kun sammenkaldes hvert 2det Aar, og Kongen kunde slutte dets Møder efter 2 Maaneders Forløb.

Kongen kunde opløse Rigsraadet, dog at nye Valg snarest muligt skulde foretages. Rigsraadet, hvori de kongevalgte Medlemmer beholdt deres Sæde, skulde da samles inden 4 Maaneder efter Opløsningen. I den toaarige Periode kunde højst 2 Opløsninger finde Sted.

Lovforslag om Forandringer i Forfatningen kunde kun vedtages af Rigsraadet i Møder, hvor mindst $\frac{3}{4}$ af Medlemmerne var til Stede, og af de tilstedeværende maatte mindst $\frac{2}{3}$ stemme for Forslaget.

Forfatningsloven var hovedsagelig udarbejdet af den daværende Finansminister, Matematikeren C. C. G. Andræ, og den af ham opfundne Forholdstalsvalgmaade fik første Gang Anvendelse i den samtidig udstedte foreløbige Valglov af 2. Oktober 1855.

Fællesforfatningens Gyldighed blev dog hverken anerkendt af de holstenske Stænder eller de tyske Magter, og da det tyske Forbund senere protesterede mod dens forfatningsmæssige Gyldighed for Holstens og Lauenborgs Vedkommende og truede med Forbundseksekution, ophævede Kongen, tilskyndet af Konseilspræsident C. C. Hall, der ønskede at vende tilbage til Ejderstatsprogrammet, ved *Kundgørelse af 6. November 1858* Fællesforfatningen for Holstens og Lauenborgs Vedkommende. Dette vakte stærk Utilfredshed baade hos de holstenske Stænder, det tyske Forbund og hos Preussen og Østrig, som nu greb ind i Forhandlingerne, navnlig med Hensyn til Slesvig, der herefter vilde blive knyttet nærmere til Kongeriget.

I Januar 1863 havde Regeringen forelagt de holstenske Stænder til Beslutning samtlige de Rigsraadet forelagte Lovudkast om Fællesanliggender, som ikke havde en lokal slesvigsk eller kongerigsk Karakter, derunder ogsaa de finansielle Tillægslove. Stænderne fordrede imidlertid, at der skulde forelægges et Udkast til Lov om Ordningen af Holstens provisoriske Stilling til Fællesanliggenderne i Overensstemmelse med en af det tyske Forbund truffet Beslutning af 8. Marts 1860, og da dette nægtedes, vægrede de sig ved at behandle de forelagte Lovudkast og besværede sig til Forbundet.

I en *Kundgørelse af 30. Marts 1863* lovedes det derefter, da det blev klart, at den eneste Udvej var at imødekomme Forbundets Fordringer med Hensyn til Holsten og Lauenborg, men samtidig begrænse dets Indflydelse til disse Landsdele, saa at det øvrige Riges Lovgivning og Forvaltning ikke hæmmedes, at man vilde give Holsten og Lauenborg en ny særlig Forfatning med egen Hær, egen lovgivende Forsamling og større religiøs og borgerlig Frihed. (I denne Kundgørelse forudsattes den senere i Trontalen den 20. April 1863 udtalte Grundsætning om den danske Lovgivningsmagts Uafhængighed af den holstenske Stænderforsamlings og det tyske Forbunds Beslutninger).

Da det tyske Flertal i den slesvigske Stænderforsamling svarede herpaa ved at nedlægge sine Mandater, saaledes at denne Forsamling, der skulde vælge en Del af Rigsraadets Medlemmer, ikke var beslutningsdygtig, maatte Fællesforfatningen af 1855 nødvendigvis reformeres.

I September 1863 forelagde Konseilspræsident Hall derefter Rigsraadets Udkast til en ny Grundlov for Fællesanliggenderne, og den *18. November 1863* stadfæstede Kong Christian IX, der efter Kong Frederik VII's Død den 15. November havde tiltraadt Regeringen, *Grundloven for Kongeriget Danmarks og Hertugdømmet Slesvigs Fællesanliggender*.

Den lovgivende Magt i Danmarks og Slesvigs Fællesanliggender (alle Anliggender, om hvilke det ikke udtrykkelig var bestemt, at de skulde være særlige for Landsdelene) var efter „Novemberforfatningen“ hos Kongen og Rigsraadet i Forening.

Rigsraadet bestod — ligesom Junigrundlovens Rigsdag — af to Kamre, et Folketing og et Landsting, førstnævnte med 130 Medlemmer, sidstnævnte med 83.

Rigsraadet fik Lovinitiativ ligesom Rigsdagen, og dets Folketing valgtes efter samme Regler som Junigrundlovens Folketing, men Rigsraadets Landsting bestod dels af 18 kongevalgte, udnævnt paa 12 Aar, dels af Medlemmer valgt paa 8 Aar ved direkte Valg efter Forholdstalsvalgmaaden af Mænd med mindst 1 200 Rdl. aarlig Indtægt. Medens Valgretsaldern som i Junigrundloven var 30 Aar til begge Ting, krævedes der nu til Valgbarhed til begge Ting kun 25 Aar.

Normalbudgettet skulde forelægges begge Tingene og Tillægslovene fordeles i ligeligt Forhold mellem disse. Lovene var gældende for en 2-aarig Finansperiode, idet Rigsraadet som tidligere kun skulde indkaldes hvert 2det Aar.

Uoverensstemmelser om Budgettet skulde endelig afgøres af et Fællesudvalg paa 15 Medlemmer fra hvert Ting, valgt ved Forholdstalsvalg.

Kongen kunde opløse Rigsraadet eller en af dets Afdelinger. Opløstes kun et af Tingene, skulde det andet Tings Møder udsættes, indtil hele Rigsraadet atter kunde samles; dette skulde ske inden 4 Maaneder efter Opløsningen. I et Tidsrum af 2 Aar maatte ikke mere end 2 Opløsninger finde Sted.

Forandringer i Grundloven kunde kun vedtages af Rigsdagen, naar over Halvdelen af hvert Tings samtlige Medlemmer stemte derfor.

Forfatningen skulde træde i Kraft den 1. Januar 1864, men de tyske Stormagter stillede straks Krav om, at den skulde ophæves. De andre Stormagter tilraadede at give efter for dette Krav. Dette skete ikke, hvilket blev den formelle Anledning til Krigen 1864.

Efter Afstaaelsen af Hertugdømmerne ved Freden i Wien 30. Oktober 1864, efter hvilken Rigsraadet havde vedtaget en *Grundlovsbestemmelse af 23. December 1864* om Bortfald af Rigsraadets slesvigske Medlemmer, var man nu i den Situation at have 2 forskelligt opbyggede Forfatningslove for samme Omraade, Junigrundloven af 1849 og Novemberforfatningen af 1863, den første for Kongerigets særlige Anliggender, den anden for fælles Anliggender, som nu maatte være identiske med Kongerigets, og med 2 forskellige lovgivende Forsamlinger, Rigsdagen og Rigsraadet, hver delt i 2 Ting.

Denne urimelige Tilstand kunde ikke vedvare, og støttet til Rigsraadets Landsting, der ønskede at komme bort fra Junigrundlovens frie Valgretsregler, bestemte Regeringen sig til at fremsætte et nyt Grundlovsforslag med Udgangspunkt i Grundloven af 1849, men med Hensyntagen til Novemberforfatningens Bestemmelser, navnlig om Landstingets Sammensætning, og efter meget vanskelige Forhandlinger i Rigsraadets Grundlovsfællesudvalg vedtoges den ny Grundlov, i hvilken bl. a. Forslagets Regler om Landstinget var ændret i Retning af Begunstigelse af Grundejerne paa Landet, først af Rigsraadet og derefter uden Ændringer af Rigsdagen, hvorefter den *den 28. Juli 1866* stadfæstedes af Kongen som „*Danmarks Riges gennemsete Grundlov af 5. Juni 1849.*“

Samtidig stadfæstedes en *Grundlovsbestemmelse angaaende Ophævelse af Grundlovsbestemmelsen af 29. August 1855 om Indskrænkning af Grundloven af 5. Juni 1849.*

De fleste af Bestemmelserne i Grundloven af 1866 svarede i det væsentlige til Junigrundlovens, og Reglerne om Valgret til Folketinget var ganske de samme som i Grundloven af 1849. Valgretsaldern (30 Aar) og Valgbarhedsaldern (25 Aar) var ens for begge Ting. Antallet af Folketingets Medlemmer skulde være efter Forholdet af 1 Medlem til 16 000 Indbyggere.

Antallet af Landstingets Medlemmer fastsattes til 66. Ved Landstingets Sammensætning var der imidlertid taget væsentligt Hensyn til Bestemmelserne i Novembergrundloven. Af dets Medlemmer udnævntes 12 paa Livstid af Kongen, 7 valgtes i København, 45 i større Valgkredse omfattende Land og Købstæder, 1 paa Bornholm og 1 af Færøernes Lagting.

De nærmere Regler var følgende: I København valgtes samtlige Vælgere i Valg-

mand for hver 120 Vælgere. Samme Antal Valgmænd valgtes af Vælgere med en Skatteindtægt af mindst 2 000 Rdl. Samtlige Valgmænd foretog i Forening Valget af Landstingsmænd for København.

Paa Landet valgtes 1 Valgmand i hver Sogneforstanderskabskreds. For samtlige Købstæder valgtes halvt saa mange Valgmænd, som der var Sogneforstanderskabskredse. Halvdelen af Købstædernes Valgmænd valgtes i hver Købstad for sig af alle de valgberettigede, Halvdelen af Vælgere med en Skatteindtægt af mindst 1 000 Rdl.

Endelig skulde *saa mange* af de Vælgere paa Landet, der i det sidste Aar havde ydet det højeste Bidrag til Stat og Amtskommune, som der var Sogneforstanderskabs-Distrikter i den paagældende Landstingskreds, sammentræde med samtlige Valgmænd i Kredsen til Valg af dennes Landstingsmand.

Valgmændene valgtes ved simpelt Flertal, medens Landstingsmændene valgtes ved Forholdstalsvalg.

Finansloven skulde forelægges først i Folketinget.

Skønt de to Tings politiske Sammensætning var meget forskelligartet, var der ikke, saaledes som i Novemberforfatningen, optaget Bestemmelser om, hvorledes der skulde forholdes i Tilfælde af Uenighed mellem Tingene om Budgettet.

Kongen kunde opløse enten hele Rigsdagen eller en af dens Afdelinger. Hvis kun et af Tingene opløstes, skulde det andet Tings Møder udsættes, indtil hele Rigsdagen atter kunde samles. Dette skulde ske inden 2 Maaneders Forløb efter Opløsningen.

Med Hensyn til Grundlovsændringer bestemtes det i Modsætning til Junigrundlovens Regel (hvorefter disse krævede Vedtagelse af to Rigsdage, Opløsning af Tingene efterfulgt af nye Valg og Vedtagelse paa den nyvalgte Rigsdag), at naar et Forslag til en ny Grundlovsbestemmelse vedtoges i begge Ting, og Regeringen vilde fremme Sagen, skulde Rigsdagen opløses og almindelige Valg foregaa baade til Folketinget og til Landstinget. Hvis Beslutningen vedtoges paa den nyvalgte, ordentlige eller overordentlige Rigsdag i uforandret Skikkelse, var den Grundlov.

II.

Forfatningsforslag og Forfatningslove i Tiden efter
Grundloven af 1866*).

Modsætningen mellem Tingene førte snart til Konflikt, idet Folketinget, som ifølge Grundlovens § 48 skulde behandle Finansloven og Tillægsbevillingsloven først, herigennem søgte at gennemtvinge Folketingets førende Stilling i det hele. I 1873 forkastede Folketinget Finanslovsforslaget for at styrte Ministeriet (Holstein-Holsteinborg), og i 1877 var der atter Finanslovkonflikt; i 1885 opnaaedes ikke Enighed mellem Tingene om Finansloven, og fra 1885—86 til 1894 styrede Ministeriet Estrup ved provisoriske Finanslove, der kun forelagdes Landstinget, hvor de overgaves til Udvalgsbehandling uden at komme videre. Disse Finanslove indeholdt betydelige Bevillinger til Københavns Befæstning.

De provisoriske Finanslove søgte deres Hjemmel i Grundlovens § 25, hvorefter Udstedelsen kun kunde ske, naar Rigsdagen ikke var samlet. For at tilvejebringe denne Betingelse blev Rigsdagen hver Gang først hjemsendt.

Der blev i disse Aar stillet flere Forslag til Ændringer i Grundloven, der tilsigtede at skabe Mulighed for Løsning af Finanslovkonflikter mellem Tingene.

I *Rigsdagssamlingen 1885—86* fremsatte Konseilspræsident Estrup *Forslag til Lov om Tillæg til Danmarks Riges gennemsete Grundlov af 5. Juni 1849.*

Forslaget gik ud paa at tilvejebringe et Organ (et „Afgørelsesudvalg“), sammensat af 10 Medlemmer fra hvert Ting, der i Tilfælde af, at der ikke ved Fællesudvalgets Indstillinger, jfr. Grundlovens § 53, var opnaaet Enighed om Finanslovsforslaget mellem begge Ting, skulde foretage særskilt Afstemning over hver enkelt Indstilling, som var vedtaget af det ene Ting, men forkastet af det andet Ting. Ved Stemmelighed skulde Lodtrækning være afgørende. Regeringen skulde være beføjet til at udelukke forskellige nærmere angivne Spørgsmaal fra denne Afgørelsesmaade. (*Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 1507, Folketingets Forhandlinger Sp. 191 og 421*).

I *samme Rigsdagssamling* indbragte Folketingsmand Juel et *Grundlovsforslag angaaende et Tillæg til § 53 i Danmarks Riges gennemsete Grundlov af 1849.* Den foreslaaede Tilføjelse var saalydende: „dog skal, dersom hvert af Tingene vedtager en forskellig Finanslov, den forenede Rigsdag (§ 67) afgøre, hvilken af disse, der skal være den gældende.“ (*Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 1535, Folketingets Forhandlinger Sp. 197 og 768*).

Begge disse Forslags Overgang til 2den Behandling i Folketinget forkastedes.

*) Ændringerne i Islands forfatningsmæssige Stilling falder udenfor denne Fremstillings Plan.

Dernæst indbragte Folketingsmand Klein i *samme Samling Forslag til Tillæg til og Forandring i Grundlovens §§ 25, 49 og 53.*

De foreslaaede Bestemmelser gik i det væsentlige ud paa,

- 1) at foreløbige Love skulde bortfalde, hvis de ikke inden 14 Dage efter Rigsdagens næst paafølgende Sammentræden forelagdes Rigsdagen, eller hvis vedkommende foreløbige Lov efter at være forelagt af Regeringen ikke var vedtaget af begge Rigsdagens Ting ved Samlingens Slutning,
- 2) Fastsættelse af Regler vedrørende Statshusholdningens Førelse i Tilfælde af, at Rigsdagens to Ting ikke ved Finansaarets Udløb var blevet enige om det forelagte Finanslovsforslag for næste Aar, og
- 3) at der, hvis der ikke opnaaedes Enighed om Finanslovsforslaget, altid skulde ned-sættes et Fællesudvalg bestaaende af 15 Medlemmer fra hvert Ting, der skulde forhandle og vedtage Indstillinger angaaende Uoverensstemmelserne. Indstillingerne skulde forelægges hvert af Tingene til Antagelse eller Forkastelse under Æt.

Forslaget henvistes til Behandling i et Udvalg, som dog ikke afgav Betænkning. (Rigsdagstidende Tillæg A. Sp. 1641, Folketingets Forhandlinger Sp. 286 og 795).

Endelig fremsatte Folketingsmand Bajer i *samme Rigsdagssamling Forslag til Beslutning af Folketinget om Nedsættelse af en Kommission i Henhold til Grundlovens § 46 med Hensyn til udvidet Anvendelse af Forholdstalsvalgmaaden og et Forslag til Lov om nye almindelige Regler for Forholdstalsvalg.* Intet af Forslagene kom til Behandling. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 2543 og 2065, Folketingets Forhandlinger Sp. 197 og 878).

I *Rigsdagssamlingen 1889—90* forelagde Folketingsmændene Holstein-Ledreborg, Bojsen og Hørup *Forslag til Forandring i Grundlovens § 68.* Forslaget forelagdes og behandledes paa Grund af Folketingets Opløsning 2 Gange.

Forslaget gik i Hovedsagen ud paa, at Rigsretten skulde bestaa af 24 Dommere, hvoraf hvert Ting skulde vælge 12 blandt Personer uden for Rigsdagen. Højesterets Formand skulde være Rigsrettens Formand, dog saaledes at han ikke skulde deltage i Voteringen.

Forslaget blev henvist til Behandling i et Udvalg, som dog ikke afgav Betænkning. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 2671 og 3303, Folketingets Forhandlinger Sp. 1456, 1525, 3061 og 3185).

I 1894 kom det til Forlig mellem Tingene, idet Landstinget og Folketinget ved eneste Behandlinger den 2. og 3. April 1894 traf følgende enslydende Beslutninger:

„For at forebygge lignende politiske Konflikter som den nærværende beslutter Rigsdagen at udtale:

1. Dersom Behandlingen af Finanslovsforslaget for det følgende Finansaar ikke er tilendebragt inden Finansaarets Udgang, bør Regeringen forelægge for Rigsdagen og denne vedtage en midlertidig Finanslov saalydende:

„Indtil Finansloven for Finansaaret — — er given, dog ikke ud over 2 Maanedre bemyndiges Regeringen til at opkræve de ved de bestaaende Love hjemlede Skatter og andre Statsindtægter, samt til at afholde de til Statshusholdningens Førelse nødvendige Udgifter, dog at Beløbene af de enkelte ved den sidste Finanslov bevilgede ordentlige Udgiftsposter ikke overskrides, og at der til Foranstaltninger,

som ligge uden for den regelmæssige Statsforvaltning, kun kan gøres de Udgifter, som ere fornødne for at holde allerede paabegyndte Arbejder i Gang, og ikke ud over de hertil tidligere bevilgede eller dog ved de tidligere Bevillinger til Arbejdernes Fortsættelse i det vedkommende Finansaar forudsatte Beløb.“

2. Ved Behandlingen af de af Regeringen i Medfør af Grundlovens § 25 for Rigsdagen forelagte foreløbige Love iagttages, at der, naar en saadan Lov ikke bliver forkastet af det Ting, for hvilket den er forelagt, gives det andet Ting Lejlighed til inden den paagældende Rigsdagssamlings Slutning at træffe sin Afgørelse med Hensyn til samme.
3. Hvert af Rigsdagens Ting forbeholder sig sin Stilling til og Folketinget sin Ret til at gøre Ansvar gældende med Hensyn til Spørgsmaalet om Befæstningsanlæggene om København — et Forbehold, der overhovedet gælder alle ad provisorisk Vej truffne Foranstaltninger — og eventuelle Bevillinger, der staa i Forbindelse med de nævnte Anlæg, ere derfor kun at betragte som Udtryk for, at disse Anlæg nu engang ere til Stede.
4. Idet Rigsdagen udtaler, at Forsvarsvæsenets Ordning kun sker med det Maal for Øje, at værge os mod Angreb og at værne vor Neutralitet under Sammenstød mellem andre Magter, opfordres Regeringen til ved gunstig Lejlighed at søge denne vor Neutralitet almindelig anerkendt og respekteret.“

(Rigsdagstidende, 1893—94, Tillæg A. Sp. 3457 og 3461, Folketingets Forhandlinger Sp. 5198 og 5360, Landstingets Forhandlinger Sp. 1780 og 1856, Tillæg C. Sp. 1331 og 1315).

Finansloven for 1894—95 vedtoges paa ordinær Vis.

Kort efter gennemførtes Loven af 24. December 1894 om en midlertidig Omfordeling af Folketingsvalgekredsene, hvorved disses Antal udvidedes fra 102 til 114.

I den ordinære *Rigsdagssamling 1895—96* indbragte Folketingsmand Krabbe et *Forslag til Grundlovsbestemmelse vedrørende Bevillingslove og indeholdende nogle i Forbindelse dermed staaende Bestemmelser om Folketingets Medlemstal og om Rigsretten*. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 2487, Folketingets Forhandlinger Sp. 65 og 1633, Tillæg B. Sp. 2097).

Forslaget gik ud paa, at det som Tilføjelse til Grundlovens § 25 bestemtes, at Finanslove, Tillægsbevillingslove, midlertidige Finanslove, Love om Indtægts- og Udgiftsbevilling, indtil Finansloven var givet, og Love om Forlængelse af saadanne ikke skulde kunne udstedes som foreløbige.

Der var derhos stillet Forslag om en Tilføjelse til Grundlovens § 53, gaaende ud paa, at, naar Forslag til Finansloven og de ovenanførte Bevillingslove var vedtaget to Gange af hvert Ting, uden at Enighed var opnaaet, skulde Rigsdagens videre Beslutninger i Sagen fattes gennem et Fællesudvalg paa 30 Medlemmer, sammensat saaledes, at hvert Ting dertil ved Forholdstalsvalg efter den ved Lov af 2. Oktober 1855 indførte Valgmaade skulde udmelde $\frac{1}{6}$ af sine Medlemmer.

Folketingets Medlemstal (Grundlovens § 32) foresloges fastsat til 114.

Det foresloges endelig, at Bestemmelserne i Grundlovens § 68 vedrørende Rigsretten skulde kunne forandres ved Lov.

Forslaget henvistes til Behandling i Udvalg.

Ifølge den af dette afgivne Betænkning var Udvalget kommer til den Erkendelse, at det fremsatte Forslag vilde støde paa saa megen Modstand fra forskellige Sider, at man

maatte søge ad andre Veje at naa det tilsigtede Maal. Et Flertal var sluttelig enedes om følgende Forslag som et formaalistjenligt Grundlag for yderligere Forhandling:

1) § 25 affattes saaledes:

I særdeles paatrængende Tilfælde kan Kongen, naar Rigsdagen ikke er samlet, udstede foreløbige Love, der dog ikke maa stride mod Grundloven.

En foreløbig Lov skal inden 8 Dage efter den følgende Rigsdags Sammentræden forelægges for Rigsdagen. Sker dette ikke, eller hvis den forkastes af et af Tingene, er den (for saa vidt den ikke allerede efter sit eget Indhold har ophørt at gælde) bortfalden. Det samme gælder, hvis den ikke vedtages af begge Ting inden en Maaned efter Rigsdagens Sammentræden.

Naar en foreløbig Lov er bortfalden, kan en ny foreløbig Lov af samme eller lignende Indhold ikke udstedes i Mellemtiden indtil Rigsdagens næste Samling.

2) § 48 affattes saaledes:

Paa hver ordentlig Rigsdag, straks efter at samme er sat, forelægges Forslag til Finansloven for det følgende Finansaar, indeholdende et Overslag over Statens Indtægter og Udgifter.

Udgifter ud over de ved Finansloven bevilgede Beløb maa hjemles ved en Tillægsbevillingslov, der ikke kan udstedes som foreløbig Lov.

Forslag til Finansloven og Tillægsbevillingslovene behandles først i Folketinget.

Forkastes Forslaget til Finansloven af noget af Tingene, bliver det, hvad enten Opløsning finder Sted eller ikke, paa ny at forelægge for Rigsdagen i dennes næste Samling.

3) § 49 affattes saaledes:

Er ved Finansaarets Begyndelse Finansloven ikke vedtagen af Rigsdagen og stadfæstet af Kongen, opkræves desuagtet saavel Skatter, der er hjemlede ved Love, vedtagne af Rigsdagen og stadfæstede af Kongen, eller ved de før Grundloven udkomne Love, som Statens øvrige Indtægter; men indtil en af Rigsdagen vedtagen og af Kongen stadfæstet Finanslov foreligger, maa kun de Udgifter afholdes, som er fornødne til Stats-husholdningens uforstyrrede Førelse, saaledes at derhos i intet Tilfælde de enkelte ved den sidste Finanslov og Tillægsbevillingslov hjemlede ordentlige Udgiftsposter overskrides, og at der til Foranstaltninger, der ligger uden for den regelmæssige Statsforvaltning, kun kan gøres de Udgifter, som er nødvendige for at holde allerede paabegyndte Arbejder i Gang, og det hverken ud over de til de paagældende overordentlige Foranstaltninger tidligere bevilgede eller ud over de til Arbejdernes Fortsættelse i det paagældende Finansaar ved Lov fastsatte eller ved tidligere Finans- eller Tillægsbevillingslov bestemt forudsatte Beløb.

Desuden foresloges en principal og en subsidiær positiv Bestemmelse om Sammensætningen af Rigsretten.

En Forhandling med Konseilspræsidenten viste, at Regeringen ikke kunde tiltræde disse Forslag, og Udvalget indskrænkede sig da til at afgive Beretning.

I *Samlingen 1896—97* fremsatte Reformpartiet i Folketinget *Forslag til Forandring af Grundlovens §§ 25, 48 og 49*. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 2443, Folketingets Forhandling Sp. 1203, 1505 og 1551).

Forslaget, der tilsigtede „at faa det endelige Fredsdokument opsat“ efter Forliget i 1894, gik ud paa, at foreløbige Love skulde forelægges den følgende Rigsdag senest 8 Dage efter, at samme var sat. Skete dette ikke, eller forkastedes Loven af et af Tingene, skulde den være bortfaldet.

Forslaget indeholdt Bestemmelser om Forelæggelse af Forslag til midlertidige Bevillingslove i Tilfælde af, at Finanslovsforslaget for det følgende Finansaar ikke kunde ventes tilendebragt inden Finansaarets Begyndelse, samt om, at Skatterne ikke maatte opkræves eller Udgifter afholdes, forinden en Finanslov eller midlertidig Bevillingslov var vedtaget af Rigsdagen.

Det af Folketinget i Anledning af Forslaget nedsatte Udvalg afgav imidlertid ikke Betænkning.

I 1901 indtraadte „Systemskiftet“, hvorved der udnævntes et af Folketingets Flertal udgaaet Ministerium (Ministeriet Deuntzer), og siden da har Folketingsparlamentarismen været herskende her i Landet, først som faktisk anerkendt Sædvane, senere som gældende Sædvaneret.

I ganske særlig Grad kan det formentlig siges, at Folketingsparlamentarismen blev anerkendt her i Landet ved Ministeriet Holstein-Ledreborgs Fald i 1909. Folketingsparlamentarismen maa nu siges at være *den* fra alle Sider anerkendte Statsskik, jfr. særlig Tiden fra 1909—10 og 1920—29, at et Ministerium er parlamentarisk berettiget, naar det ikke har faaet et Mistillidsvotum i Folketinget. (I denne Forbindelse kan peges paa, at nøjagtigt den samme Skik i Realiteten indførtes i England af det daværende Ministerium Mac Donald 1923—24).

I *Rigsdagssamlingen 1905—06* fremsatte Konseilspræsident J. C. Christensen derefter et *Forslag til Ændring af Grundlovens § 32*, gaaende ud paa, at Antallet af Folketingsmænd fikseredes til 132. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 1823, Folketingets Forhandlinger Sp. 1374, 4079, 4333, Landstingets Forhandlinger Sp. 530, Tillæg B. Sp. 537 og 2005, Tillæg C. Sp. 701).

Forslaget hvilede efter de dertil knyttede Bemærkninger paa den Betragtning, at Folketingets Medlemstal burde fikseres og sættes til det dobbelte af Landstingets, saaledes som det var foreskrevet i den oprindelige Grundlov. Naar dette skete, kunde Landets stigende Folketal fremtidig kun give Anledning til Forandringer i Valgloven, og saadanne Forandringer (Kredsdelinger) kunde da foretages alene efter Hensynet til en retfærdig Repræsentation og ikke efter Hensyn til ydre Bud som det daværende Grundlovsbud (hvorefter Medlemstallet skulde stige med Folketallet). Der henvises i øvrigt i Bemærkningerne til Forhandlingerne om denne Sag i *Rigsdagssamlingen 1904—05*, (Rigsdagstidende, Folketingets Forhandlinger Sp. 4648—4710 og Sp. 4743—4791) Forhandlingerne drejede sig om et af Borgbjerg m. fl. stillet Forslag til Beslutning af Folketinget om Nedsættelse af en Kommission i Henhold til Grundlovens § 46 med Hensyn til Omordning af Folketingsvalgkredsene (Tillæg A. Sp. 3265).

Under Behandlingen i Folketinget ændredes Forslaget bl. a. derhen, at Tallet af Folketingets Medlemmer skulde være mindst 124, højst 132.

Forslaget blev imidlertid ikke gennemført, idet der i det af Landstinget nedsatte Udvalg ikke kunde opnaas Enighed.

Et væsentligt Punkt herved var, at Gennemførelsen af Lovforslaget vilde medføre en Landstingsopløsning. Efter Folketingsflertallets Opfattelse maatte Opløsningen ramme ogsaa de af Kongen „paa Livstid“ valgte Medlemmer af Landstinget, men Konseilspræsidenten havde paa Forespørgsel fra Udvalget kun henvist til sine Udtalelser i Landstinget (Sp. 560), der ikke gav Klarhed over Ministeriets Stilling til dette Spørgsmaal.

Fra socialdemokratisk Side forelagdes i *Rigsdagssamlingen 1907—08* et *Forslag til Forandring af Grundlovens §§ 30, 31, 35—39*. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 3203, Folketingets Forhandlinger Sp. 76, 2398 og 2441). Forslaget gik i det væsentlige ud paa, at Valgretsaldere nedsattes til 21 Aar, hvorhos Valgret ogsaa skulde tilkomme Kvinder og Personer, der uden at have egen Husstand stod i privat Tjenesteforhold.

Det til Drøftelse af Forslaget nedsatte Folketingsudvalg afgav imidlertid ingen Betænkning.

I *Rigsdagssamlingen 1908—09* fremsatte Konseilspræsident Neergaard — denne Gang i Landstinget — det tidligere *Forslag angaaende Ændring af Grundlovens § 32* (Fiksering af Folketingets Medlemstal til 132).

Det af Landstinget nedsatte Udvalg afgav ingen Betænkning, men meddelte paa Forespørgsel Konseilspræsidenten, at der ikke kunde gives Tilslutning til uforandret Vedtagelse. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 3823, Landstingets Forhandlinger Sp. 448, 636, Tillæg B. Sp. 2859).

I *Rigsdagens overordentlige Samling 1909* (jfr. Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 237, Folketingets Forhandlinger Sp. 829, Tillæg B. Sp. 245), blev der fra socialdemokratisk Side fremsat *Forslag til Folketingsbeslutning om Nedsættelse af en Kommission i Henhold til Grundlovens § 46 med det Hverv at udarbejde Forslag til Forandring af Grundloven* efter følgende Hovedgrundsætninger:

- a) Den privilegerede Valgrets Afskaffelse;
- b) Den lige og almindelige Valgrets fulde Gennemførelse;
- c) Valgrettens og Valgbarhedens Udvidelse til Kvinderne og Tyendet;
- d) Valgretsaldere nedsættelse.

Medlemmernes Antal skulde fastsættes til 15, og Kommissionens Forslag skulde forelægges Folketinget paa den i 1910 sammentrædende ordentlige Rigsdag.

Ved Sagens Enestebehandling besluttedes det at standse Forhandlingerne og henvise Sagen til Behandling i et Udvalg, der behandlede et ligeledes fra socialdemokratisk Side sammen med det fornævnte fremsat Forslag om Nedsættelse af et Udvalg paa 15 Medlemmer til at udarbejde og give Indstilling om et Forslag til Revision af Lov om en midlertidig Omfordeling af Folketingsvalgkredsene af 24. December 1894.

Udvalget afgav imidlertid ikke nogen Indstilling om Kommissionens Nedsættelse.

I *samme Rigsdagssamling* blev der af Rode m. fl. paa Det radikale Venstres Vegne fremsat *Forslag til Lov om Ændring i Grundlovens §§ 24 og 53*, gaaende ud paa, at vedtagne Lovforslag bortfaldt, naar de ikke stadfæstedes af Kongen inden 6 Maaneder, samt at vedtagne Lovforslag skulde forelægges Vælgerne til Godkendelse eller Forkastelse, hvis Folkeafstemning begæredes af mindst 30 000 Folketingsvælgere. Undtaget fra Folkeafstemning var Finansloven, Tillægsbevillingsloven og Lovforslag, hvis Beskaffenhed nødvendigjorde øjeblikkelig Ikrafttræden.

Forslaget kom imidlertid ikke til Behandling. (Tillæg A. Sp. 249 og Folketingets Forhandlinger Sp. 851).

I *Rigsdagssamlingen 1909—10* fremsatte Socialdemokratiet paa ny *det samme Forslag* i Folketinget, jfr. Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 1945, Folketingets Forhandlinger

Sp. 2034, Tillæg B. Sp. 1231, og samtidig fremsatte Det radikale Venstre *Forslag til Ændringer i Grundlovens Afsnit IV samt §§ 24, 53 og 95* (Titlen senere ændret til „Forslag til Forandring af Grundlovens §§ 30, 31, 32 og 37“). Herom henvises til Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 39, 1959, Folketingets Forhandlinger Sp. 1861, 5629, 6470 og 6515, Tillæg B. Sp. 1231, Tillæg C. Sp. 903.

Det radikale Venstres Forslag gik i det væsentlige ud paa, at Kvinder og Tyende skulde have Valgret (og være valgbare); Valgretsaldere til begge Ting skulde være Fuldmyndighedsalderen (25 Aar), Folketingsmedlemmernes Antal skulde fastsættes til 132, og den privilegerede Valgret til Landstinget og Begrebet „kongevalgte Landstingsmænd“ skulde bortfalde, saaledes at Valgret til Landstinget tilkom enhver, som havde Valgret til Folketinget. Landstinget skulde dog vedblivende vælges ved indirekte Valg.

Der var derhos indføjet Bestemmelser om Folkeafstemning, saaledes at Lovforslag, der var vedtaget af Rigsdagen, skulde forelægges Folketingsvælgerne til Godkendelse eller Forkastelse ved en direkte Afstemning, saafremt en saadan begæredes af mindst 50 000 Folketingsvælgere. Undtaget fra disse Bestemmelser var dog Finansloven, Tillægsbevillingsloven og saadanne Lovforslag, hvis Beskaffenhed nødvendiggjorde øjeblikkelig Ikrafttræden.

Endvidere foreslog følgende Bestemmelse: „Vedtages et Forslag til en ny Grundlovsbestemmelse i begge Ting og Regeringen vil fremme Sagen, forelægges Beslutningen Vælgerne til Godkendelse eller Forkastelse ved en direkte Afstemning. Bliver der ved denne Flertal for Forslaget og stadfæstes det af Kongen, er det Grundlov“.

Begge de fremsatte Forslag blev henvist til eet Udvalg. I dettes Betænkning udtaltes, at der fra alle Sider i Udvalget havde været Enighed om, at den Tid næppe kunde være fjern, hvor Spørgsmaalet om en almindelig Revision af Grundloven vilde kræve sin Løsning. Udvalget havde imidlertid ikke kunnet samle noget Flertal om at anbefale bestemte Forslag eller nogen fælles Plan for Sagens videre Behandling.

De forskellige Mindretal foretog Indstillinger, heriblandt et af J. C. Christensen m. fl. stillet *Forslag om Ændring af Grundlovens §§ 30, 31 og 32*, der, med en Tilføjelse vedrørende § 37, blev fremsat i Folketinget som en ændret Affattelse af det radikale Venstres Forslag og vedtaget af Folketinget, der oversendte det til Landstinget, hvor det dog paa Grund af Folketingets Opløsning ikke kom til Behandling.

Forslaget optog i det væsentlige Det radikale Venstres Tanker med Hensyn til Affattelsen af §§ 30, 31 og 32 vedrørende Valgret og Valgbarhed til Folketinget og Fikseringen af Antallet af dette Tings Medlemmer, men bevarede den privilegerede Valgret til Landstinget. Tilføjelsen til § 37 vedrørende Landstinget gik ud paa, at gifte Kvinder ikke kunde komme i Betragtning som umiddelbare Vælgere.

I *Rigsdagens ordentlige Samling 1910—11* fremsatte Socialdemokratiet paa ny det i den overordentlige Samling 1909 og den ordentlige Samling 1909—10 fremsatte *Forslag til Beslutning af Folketinget om Nedsættelse af en Kommission i Henhold til Grundlovens § 46 angaaende Forslag til Forandring i Grundloven*. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 2081, Folketingets Forhandlinger Sp. 20, 1557, 2640, jfr. 2414).

Konseilspræsident Berntsen fremsatte derhos det i den foregaaende Samling af Folketinget vedtagne *Forslag til Forandring af Grundlovens §§ 30, 31, 32 og 37*, forøget med Forslag til Ændring af § 39. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 2445, Folketingets Forhandlinger Sp. 2261, 2414, 2461, 2507, 2565, 2643, 4888, 5086, Landstingets Forhandlinger Sp. 1268, Tillæg B. Sp. 771, Tillæg C. Sp. 209).

Ændringsforslaget til Grundlovens § 39 gik ud paa, at de kongevalgte Medlemmer af Landstinget ogsaa skulde kunne være Kvinder.

Begge Sager henvistes til Behandling i eet Udvalg.

I Udvalgets Betænkning udtaltes, at der i Udvalget havde været Enighed om, at Tidspunktet for en Revision af Grundloven snart vilde være inde, medens der kun havde været ringe Enighed om, hvor omfattende en saadan nu skulde være, eller hvilken Fremgangsmaade man under Arbejdet burde følge.

Hele Udvalget, paa et enkelt Medlem nær, syntes dog at kunne samles om at opstille følgende Hovedsynspunkter:

- 1) Folketingsvalgkredsens Tal fastsættes i Grundloven,
- 2) Valgretten udvides til at omfatte Kvinder og Tyende,
- 3) Valgretsaldere nedsættes, og
- 4) Den privilegerede Valgret afskaffes.

Udvalgets Flertal sluttede sig dog til de Synspunkter, der havde været afgørende for Regeringen, naar denne havde valgt den Fremgangsmaade at søge Forfatningsrevisionen gennemført i 2 Afsnit. Regeringens Forslag, der kun tog Sigte paa Forhold vedrørende Folketingets Sammensætning, fik herefter Tilslutning fra Flertallet, dog med saadanne Ændringer, som kunde forebygge, at Antallet af privilegerede Vælgere til Landstinget skulde blive forøget som Følge af, at Kvinderne erhvervede Valgret til Folketinget.

Hvert af Udvalgets 3 Mindretal opstillede sit Forslag. (De socialdemokratiske Medlemmers Forslag gik bl. a. ud paa Indførelse af et Etkammerssystem, Nedsættelse af Valgretsaldere til 21 Aar og Folkeafstemning paa Begæring af 50 000 Vælgere).

Udvalgets Flertalsindstilling vedtoges af Folketinget og oversendtes til Landstinget, hvor den henvistes til Behandling i et Udvalg, som dog ikke afgav Betænkning.

I *Rigsdagssamlingen 1911—12* fremsatte Konseilspræsident Berntsen paa ny — denne Gang i Landstinget — det i den foregaaende Samling af Folketinget vedtagne *Forslag til Ændringer i Grundlovens §§ 30, 31, 32, 36, 37 og 39*. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 2993, Landstingets Forhandlinger Sp. 56 og 173, Tillæg B. Sp. 3225).

Forslaget henvistes til Behandling i et Udvalg. Det viste sig umuligt at samle et Flertal om Forslaget, og Udvalget delte sig i 3 Mindretal. Sagen kom ikke til Forhandling i Landstinget.

I *Rigsdagssamlingen 1912—13* forelagde den socialdemokratiske Gruppe *Forslag til Lov om Forandring af Grundlovens Repræsentationssystem samt om Ophævelse af Rigsretten*. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 2431, Folketingets Forhandlinger Sp. 65 og 1039, jfr. 883). Forslaget gik i det væsentlige ud paa

- 1) Indførelse af et Etkammerssystem med en Rigsdag paa omkring 132 Medlemmer,
- 2) Valgretsaldere (og Valgbarhedsaldere) Nedsættelse til 21 Aar og Udstrækning af denne til Kvinder og Tyende,
- 3) Bestemmelse om Indførelse af Folkeafstemning over vedtagne Lovforslag paa Forlangende af mindst 50 000 Vælgere, dog med Undtagelse for saa vidt angaar Forslag til Finanslov og Tillægsbevillingslov, samt Lovforslag, hvis Beskaffenhed nødvendiggør øjeblikkelig Ikrafttræden,
- 4) Indførelse af Folkeafstemning om Grundlovsforslag, efter at saadanne er endelig vedtaget een Gang af Rigsdagen,
- 5) Ophævelse af Grundlovens §§ 68 og 69 vedrørende Rigsretten.

I *samme Samling* forelagde Konseilspræsident Berntsen den 23. Oktober 1912 *Forslag til Forandringer i Grundloven*. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 2465, Tillæg B. Sp. 45, 1411, Folketingets Forhandlinger Sp. 778, 883, 1843, 1936, Landstingets Forhandlinger Sp. 582, 1538, Tillæg C. Sp. 97).

Forslaget indeholder Ændringer til §§ 25, 30—37, 39, 40, 53, 67 og 91. I Bemærkningerne til Forslaget udtales det, at det ikke lykkedes at gennemføre de af Regeringen i de foregaaende Rigsdagssamlinger fremsatte Forslag til Forandring af Grundlovens §§ 30, 31, 32, 36 og 37 angaaende Valgretten til Folketinget og Fastsættelsen af Folketingskredsens Antal, og at Regeringen derfor mener, at man samtidig bør skride til en Ændring af Reglerne for Valgret og Valgmaade til begge Rigsdagens Ting, men i øvrigt begrænse sig til ganske faa andre Ændringer i Grundloven.

I Bemærkningerne til § 34 udtales følgende:

„Af Bestemmelserne i nærværende og de efterfølgende Paragraffer vil det ses, at den privilegerede Valgret til Landstinget foreslaas afskaffet, ligesom ogsaa Bestemmelsen om, at Kongen udnævner 12 Medlemmer, bortfalder. Regeringen mener, at Tokammersystemet bør bibeholdes, og foreslaar derfor et Landsting, der som hidtil skal bestaa af 66 Medlemmer. Man er under sine Overvejelser om en forandret Sammensætning af Landstinget bleven staaende ved Princippet i Bestemmelserne i § 44 i Grundloven af 5. Juni 1849, hvorefter Landstingets Medlemmer efter en ny Kommunallovs Vedtagelse skulde kunne vælges af de kommunale Raad. En saadan Ordning synes saa meget mere at anbefale sig, som de senere Aars Lovgivning, særlig paa de sociale, humane og økonomiske Omraader, i stedse højere Grad berører de kommunale Raad saavel i Henseende til Lovenes praktiske Udførelse som ved Forvaltning af betydelige offentlige Midler hidrørende saavel fra Staten som Kommunerne.

Man foreslaar da, at 54 af Landstingets Medlemmer paa den i §§ 36 og 37 anførte Maade vælges af Kommunalbestyrelserne, medens de saaledes valgte 54 vælger 12 Medlemmer. Ved den sidstnævnte Bestemmelse har Regeringen tilsigtet, at der efter hvert Landstingsvalg gives de valgte Medlemmer Adgang til yderligere at vælge til Medlemmer af Landstinget saadanne Personligheder, som man maatte føle Savnet af ikke at have blandt sig. Man haaber ved disse Bestemmelser at sikre Tinget al ønskelig Sagkundskab. De paagældende behøver ikke tidligere at have været Medlemmer af Rigsdagen.

Endelig maa det anses for ønskeligt, at der samtidig med Valget af Landstingsmedlemmer foretages Valg af Stedfortrædere, saa Udfyldningsvalg kan undgaas, dels under Hensyn til, at Udfyldningsvalg meget ofte kan bevirke Forandringer i den oprindelige forholdsmæssige Repræsentation, og dels i Betragtning af den med saadanne Valg forbundne store Udgift og Ulejlighed for Kommunalbestyrelserne. Dette sidste Hensyn har været saa meget mere afgørende, som man har fundet det rigtigt at inddele Landet i tre større Valgkredse: *Kjøbenhavn*, hvortil naturligt slutter sig Frederiksberg og Gentofte Kommuner, hvis Kommunalbestyrelser i alt væsentligt arbejder under samme Forhold som Borgerrepræsentationen i Kjøbenhavn, *en Valgkreds for samtlige øvrige Kommuner Øst for Lille Bælt* og *en Valgkreds for Jylland*. Efter de nuværende lette Samfærdselsmidler kan Afstandene ikke siges at have nogen større Betydning, og efter at Listevalg nu er indført ved Valg til de kommunale Raad, synes det naturligt, at ogsaa de af Kommunalbestyrelserne udpegede Valgmænd benytter samme Valgmaade ved Valg af Landstingsmænd; de ret store Valgforsamlinger, der efter Reglerne i § 37 vil fremkomme for 2den og 3die Kreds' Vedkommende, vil saaledes ikke volde Vanskelighed. At Forholdstalsvalgmaaden virker mere tilfredsstillende, naar et større Tal skal vælges, og naar det er en større Valgforsamling, der vælger, behøver ingen særlig Paavisning.

Bornholm faar som hidtil en Landstingsmand, ligesom ogsaa Færøernes Lagting fremdeles skal vælge et Medlem.“

I øvrigt foresloges bl. a. Valgperioden for Folketinget forlænget til 4 Aar. Til § 25 foresloges en Tilføjelse om, at en foreløbig Lov bortfalder, naar den ikke bekræftes af den følgende Rigsdag, og til § 53 en Tilføjelse om, at den endelige Afgørelse ved Uenighed om Finanslov og Tillægsbevillingslov skal træffes af den forenede Rigsdag.

Begge de fremsatte Forslag henvistes til Behandling i eet Udvalg.

I dettes Betænkning udtaltes det, at Udvalget med Regeringen var enig i, at det paa det daværende Tidspunkt vilde være ubetimeligt at gaa til en almindelig Forfatningsrevision, da man derved let fremkaldte Strid om en Række Spørgsmaal, der kunde vanskeliggøre Gennemførelsen af de Forfatningsændringer, der maatte anses for at være mest paakrævet. Udvalget var herefter enig i, at Forslaget var begrænset til i det væsentlige at omfatte de Grundlovsparagraffer, der vedrørte Sammensætningen af Rigsdagens to Ting.

Flertallet kunde støtte Regeringen under Hævdelsen af det forelagte Forslags bærende Principper: Den almindelige Valgret som Grundlag for Forfatningen og Tokammersystemets Opretholdelse. Der foretoges dog enkelte mindre Ændringer af Forslaget.

Flertallets Indstilling med enkelte Ændringer, hovedsagelig af formel Natur, vedtoges af Folketinget, hvorefter Forslaget oversendtes til Landstinget, hvor det henvistes til Behandling i et Udvalg.

Der opnaaedes i Udvalget ikke Enighed om Lovforslaget eller om Ændringer til dette.

Udvalgets Flertal (Højre og Frikonservative), der bl. a. ikke kunde acceptere den lave Valgretsalder, Landstingets Sammensætning paa kommunalt Grundlag og den afgørende Indflydelse, Folketinget fik paa de finansielle Love, naar disse i Tilfælde af Uenighed mellem Tingene skulde afgøres af den forenede Rigsdag, hvori Folketinget var det talstærkeste Element, stillede en Række Ændringsforslag, der af Mindretallet betegnedes som lige saa uskikket til Forhandlingsgrundlag, som Flertallet havde erklæret Regeringens at være.

Ved Forslagets 2den Behandling i Landstinget stillede et Medlem (Grev Mogens Frijs) et Forslag, gaaende ud paa, at Tinget skulde gaa over til næste Sag paa Dagsordenen, idet det henstilledes til Regeringen eventuelt at søge Spørgsmaalet overvejet i en ved Lov nedsat Kommission, bestaaende dels af Medlemmer af Rigsdagen, dels af Mænd uden for Rigsdagen med politisk og juridisk Indsigt.

Denne Dagsorden vedtoges, og Forslagets videre Behandling bortfaldt følgelig.

Efter at der den 20. Maj 1913 var afholdt ordinært Valg til Folketinget, fremsatte Konseilspræsident Zahle i *Rigsdagssamlingen 1913—14* paa ny det i Samlingen 1912—13 af Folketinget vedtagne *Forslag til Forandringer i Grundloven**). (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 2047, Folketingets Forhandlinger Sp. 48, 57, 147, 149, 2266, 5641, Landstingets Forhandlinger Sp. 24, 279, 292, 340, 1924, Tillæg B. Sp. 9, 89, 3059 og 45, 97, Tillæg C. Sp. 173, 185, 187). Valget var udskrevet for at faa en Tilkendegivelse af, hvad der var Folkets Ønske i denne Sag, og Resultatet blev, at der til Folketinget valgtes 107 Tilhængere af dette Grundlovsforslag og kun 7 Modstandere.

Det i denne Anledning af Folketinget nedsatte Udvalg indstillede Lovforslaget

*) Udenfor Rigsdagen forelagde I. C. Christensen den 19. September 1913 i sit Tidsskrift „Tiden“ et helt Grundlovsforslag, som straks kom til at spille en betydelig Rolle i Debatten, men ikke i første Omgang satte sig Spor i Forslagene paa Rigsdagen; derimod blev det den af I. C. Christensen foreslaaede Alderscensus til Landstinget (35 Aar), som blev gennemført i Grundloven af 1915.

til Vedtagelse uforandret. Det blev derefter vedtaget af Folketinget og oversendt til Landstinget, hvor det blev henvist til Behandling i et Udvalg.

I Landstingsudvalgets Betænkning udtaltes det, at hele Udvalget, da der ikke havde kunnet tilvejebringes Enighed, vilde mene, at Sagen under de tilstedeværende Forhold vilde fremmes bedst, ved at Lovforslaget førtes til Fællesudvalg.

For at gøre Vejen hertil farbar indstillede Udvalgets Flertal de i Udvalget af dets konservative Medlemmer og det frikonservative Medlem stillede foreløbige Ændringsforslag til Vedtagelse i Landstinget, medens Mindretallet afholdt sig fra at stemme.

Efter de nævnte foreløbige Ændringsforslag skulde bl. a. Valgretsaldere til Folketinget være 30 Aar og alle Regeringsforslagets Paragraffer vedrørende Landstinget saavel som Lovforslagets Ændringer til § 53 og § 67 udgaa. Endelig foresloges § 95 ændret saaledes, at der til Vedtagelse af Grundlovsbestemmelser og Lovforslag om direkte Skat til Staten krævedes et Flertal af mindst $\frac{2}{3}$ af hvert Tings Medlemmer.

Udvalgets Ændringsforslag vedtoges af Landstinget, hvorefter Forslaget tilbagesendtes til Folketinget.

I Folketingsudvalgets Erklæring over det fra Landstinget tilbagesendte Forslag indstilledes det, at Lovforslaget førtes tilbage til den Skikkelse, hvori det blev vedtaget ved Folketingets 3die Behandling.

Dette vedtoges ved Folketingets Enestebehandling af Forslaget, hvorpaa Lovforslaget paa ny oversendtes til Landstinget, hvis Udvalg indstillede, at Forslaget førtes tilbage til den Skikkelse, hvori det blev vedtaget ved Landstingets 3die Behandling.

Denne Indstilling vedtoges ved Landstingets Enestebehandling af Sagen, hvorefter Lovforslaget blev henvist til et Fællesudvalg paa 30 Medlemmer.

Fællesudvalget delte sig i et Flertal og et Mindretal, der hvert for sig „til Udjævning af Uoverensstemmelserne mellem Folketingets og Landstingets Affattelse af Forslagets til Forandringer i Grundloven“, afgav *Forslag til Danmarks Riges Grundlov*.

I Udvalget havde man indredigeret de Ændringer, hvorom der var opnaaet Enighed henholdsvis i Flertallet og i Mindretallet, i den uden for det oprindelige Lovforslag liggende Del af Grundloven, saaledes at der forelaa to Forslag til en fuldstændig Grundlov. I dem begge havde man søgt at nærme Sproget til det da almindelige. I en vis Forbindelse hermed kan nævnes, at Betegnelsen „Konseilspræsident“ var ændret til „Statsminister“ (som i Norge og Sverige).

Endvidere havde Flertallet erstattet Regeringsudkastets Regler, hvorefter Landstinget skulde vælges af de kommunale repræsentative Forsamlinger, med Regler gaaende ud paa, at Landstinget skulde vælges af Valgmænd ved Forholdstalsvalg, samt — uden dog i øvrigt paa noget væsentligt Punkt at være gaaet uden for Regeringsforslagets Ramme — foretaget enkelte Rettelser, Udeladelser og Tilføjelser.

Heraf kan nævnes en Tilføjelse til § 19 om, at Rigsdagen ikke maa sluttes, før der i Henhold til § 48 er tilvejebragt lovlig Hjemmel for Skatternes Opkrævning og for Afholdelse af Statens Udgifter.

I § 22 var med Hensyn til Landstingets Opløsning foreslaaet følgende:

„Naar Folketinget har vedtaget et Lovforslag og mindst tre Maaneder inden en Rigsdagssamlings Slutning oversendt det til Landstinget, men Landstinget ikke har vedtaget dette Forslag, og der heller ikke opnaas en ligelydende Vedtagelse i Tingene, efter at et Fællesudvalg har afgivet Indstilling derom, og naar dernæst Folketinget efter dettes Fornyelse gennem et paa Grund af Valgperiodens Udløb foretaget almindeligt Valg vedtager Forslaget uforandret paa en ordentlig Rigsdagssamling og paa ny oversender det til Landstinget inden for den ovennævnte Tidsfrist, kan Kongen, hvis der da ikke opnaas Enighed mellem de to Ting om Forslaget, opløse Landstinget. I øvrigt kan Landstinget kun opløses i Tilfælde af Grundlovsforandring“.

Endvidere foresloges en Tilføjelse til § 25 om, at foreløbige Love straks efter den følgende Rigsdags Sammentræden skal forelægges denne, uden hvis Bekræftelse Loven bortfalder, og at foreløbige Love skal behandles først i Folketinget.

Dernæst foresloges, at Kongens Ret til at give Amnesti (§ 26) bortfaldt, at, Folketingets Medlemstal (§ 32) ikke maatte overstige 140, og at alle Bestemmelser om hvorledes Vælgerne skulde udøve deres Valgret, overlodes til Valgloven.

Landstingets Medlemstal (§ 34) foresloges sat til 70.

§ 64 var udeladt som overflødig. I § 47 var midlertidige Finanslove grundlovfæstet. I § 50 (Grl. 1866 § 51) var indføjet en Bestemmelse om, at nærmere Regler ved Lov skulde fastsættes for Udlændinges Adgang til at blive Ejere af fast Ejendom her i Landet. I § 56 (Grl. 1866 § 57) var i Bestemmelsen om, at ingen Rigsdagsmand, saa længe Rigsdagen var samlet, uden Samtykke af det Ting, hvortil han hører, kan „hæftes for Gæld eller fængsles eller tiltales“, de citerede Ord ændret til „tiltales eller underkastes Fængsling af nogen Art“ (i Anledning af Folketingsmand C. Bergs Fængsling).

I § 66 (tidligere § 68) var tilføjet, at Forandringer i Bestemmelserne om Rigsretten kunde ske ved Lov. Til § 93 (tidligere § 95) var føjet, at Beslutninger om Ændringer i Grundloven skulde vedtages af den følgende ordentlige eller overordentlige Rigsdag.

Endelig var der foreslaaet en Række midlertidige Bestemmelser.

Som de væsentligste af de Punkter, paa hvilke Mindretallets Forslag afveg fra Flertallets, kan anføres følgende:

Mindretallet havde foreslaaet:

- 1) at Love, der ikke var vedtaget med en overvejende Majoritet i hvert af Tingene, skulde kunne underkastes Folkeafstemning,
- 2) at der til visse Ekspropriationer og visse Skattebestemmelser skulde kræves kvalificeret Majoritet,
- 3) at 16 landstingsvalgte Landstingsmænd skulde udpeges efter Forholdstal blandt dertil af forskellige ved Valgloven nærmere fastsatte Institutioner og Hovedorganisationer for de forskellige Erhverv,
- 4) at Landstinget skulde være uopløseligt,
- 5) at Landstingsvælgerne skulde være ansat til Statskat for hele det paagældende Skatteaar og have udredet den forfaldne Skat,
- 6) at Bestemmelserne om Forholdstalsvalgmaaden skulde være et Led i Grundloven, og
- 7) at Valgretsaldern til Folketinget, 30 Aar, fastholdtes.

Udvalgsflertallets Indstilling blev vedtaget i Folketinget. Højre og Frikonservative i Landstinget, som ved fhv. Konseilspræsident Estrups Død den 24. December 1913 havde mistet deres Flertal i Landstinget, benyttede sig baade overfor det til Grundlovsforslaget knyttede Valglovsforslag og overfor selve Grundlovsforslaget af Reglen om, at over Halvdelen af Tingets Medlemmer skal deltage i Afstemningen, ved dels at udvandre, og dels at blive borte fra det paagældende Møde, saaledes at Tinget blev ubeslutningsdygtigt. Dette gav Anledning til, at Landstinget ved kgl. Aabent Brev af 13. Juni 1914 opløstes fra 9. Juli s. A. at regne (den eneste Landstingsopløsning, der har fundet Sted uden for Grundlovsforandringer). Konseilspræsidenten havde i en som Bilag til Forestillingen om Opløsning af Landstinget vedlagt Redegørelse udtalt, at Opløsningen efter Ministeriets Opfattelse ogsaa maatte ramme de af Kongen paa Livstid udnævnte Medlemmer af Tinget. Kongen bifaldt vel Opløsningen af Tinget, men tilføjede en Bemærkning om, at han ikke delte den nævnte Opfattelse. Da Resultatet af det derefter stedfundne Valg udviste Flertal for Grundlovsændringen, selv om de kongevalgte Medlemmer bevarede deres Mandater, blev Spørgsmaalet imidlertid ikke aktuelt.

I *Rigsdagssamlingen 1914—15* forelagde Konseilspræsident Zahle i Landstinget *Forslag til Danmarks Riges Grundlov*. Forslaget fremtraadte, bortset fra de midlertidige Bestemmelser, i den Skikkelse, hvori det blev vedtaget af Folketinget i Samlingen 1913—14 (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 2131, Folketingets Forhandlinger Sp. 3935, 3945, 3946, Landstingets Forhandlinger Sp. 20, 57, 1162, 1209, Tillæg B. Sp. 1959, Tillæg C. Sp. 871, 899).

Forslaget henvistes til Behandling i et Udvalg, i hvilket man enedes om at stille visse Ændringsforslag til Regeringsforslaget*).

De væsentligste Ændringsforslag gik ud paa følgende:

Ved § 32 indførtes Forholdstalsvalgmaaden til Folketinget.

I § 34 foresloges bl. a. en Forhøjelse af Antallet af Landstingsmedlemmer fra 70 til 72, og at 18 Landstingsmedlemmer skulde vælges efter Forholdstal af en Valgforsamling, bestaaende af de Personer, der den Dag, nye Valg til Landstinget udskrives, var Medlemmer af Tinget (det gamle Landsting i Stedet for det nye som foreslaaet af Regeringen).

Ved § 45 foresloges det fastslaaet i Grundloven, at Tingenes Valg af Medlemmer til Kommissioner og Hverv skulde ske efter Forholdstal, og at Valget, naar begge Ting skulde repræsenteres, skulde ske paa samme Maade som ved Valg af Statsrevisorer, og ved § 49 foresloges Bestemmelser om Valg af Statsrevisorer formuleret saaledes, at et betydeligt Mindretal vilde kunne faa valgt en Statsrevisor.

Ved § 80 foresloges det, at Stadfæstelse af et Lovforslag vedrørende Ekspropriation af Ejendom skulde kunne udsættes, indtil nyt Valg til Folketinget havde fundet Sted, saafremt Begæring fremsattes af $\frac{1}{3}$ af Folketingets Medlemmer.

Ved § 93 foresloges det — udover det i § 95 i Grundloven af 1866 bestemte — at kræve Folkeafstemning i Tilfælde af Grundlovsforandring, samt at mindst 45 pCt. af Vælgerne skulde have stemt for Forandringen.

Ved den 5te midlertidige Bestemmelse foresloges, at den nye Grundlov først skulde træde i Kraft et Aar efter, at den var stadfæstet, men at dette skulde kunne ændres ved Lov.

Ændringsforslagene blev alle vedtaget af Landstinget, hvorefter Forslaget oversendtes til Folketinget, som vedtog det uforandret den 23. April 1915.

Efter at Rigsdagen var opløst og nye Valg havde fundet Sted (som „Fredsvalg“), fremsatte Konseilspræsident Zahle i *den overordentlige Rigsdagssamling 1915* i Landstinget *Forslag til Danmarks Riges Grundlov* i samme Skikkelse, i hvilken det var blevet vedtaget i den foregaaende Rigsdagssamling. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 1, Landstingets Forhandlinger Sp. 22, 24, 30, 31, Folketingets Forhandlinger Sp. 32, 33, 34, jfr. 47, Tillæg C. Sp. 1, 29).

Efter at Landstinget havde vedtaget Forslaget uændret, med 51 Stemmer mod 12, oversendtes det til Folketinget, som vedtog det med 111 Stemmer mod 1.

Grundlovsforslaget stadfæstedes af Kongen den 5. Juni 1915, men traadte paa Grund af de urolige Forhold under Verdenskrigen først i Kraft den 21. April 1918, jfr. den fornævnte midlertidige Bestemmelse. Samtidig hermed traadte en ny Valglov af 10. Maj 1915 i Kraft.

*) Verdenskrigens Udbrud omkring 1. August 1914 bevirkede, at Grundlovsforhandlingerne stilledes i Bero; i Løbet af Vinteren 1914—15 optoges hemmelige Forhandlinger mellem Højre og Regeringen, om hvilke Venstre blev holdt underrettet; disse Forhandlinger endte med en Overenskomst mellem alle 4 Partier.

Som Følge af, at en Del af Slesvig efter Verdenskrigens Ophør i Henhold til Versaillesfreden af 28. Juni 1919 indlemmedes i Danmark, blev det nødvendigt atter at foretage Grundlovsændring.

I *Rigsdagssamlingen 1919—20* blev der af Statsminister Zahle i Folketinget fremsat et *Forslag til Bestemmelser om Forandringer i Grundloven* (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 3047, Folketingets Forhandlinger Sp. 1189, 1922, 2669, 2888, 3784, 4923, Landstingets Forhandlinger Sp. 640, 770, 783, 931, 1705, Tillæg B. Sp. 179, 839, 2425, 817, 871, Tillæg C. Sp. 195, 255, 351, 417).

I de Bemærkninger, der ledsagede Forslaget, henvistes til, at de sønderjydske Landsdeles Genforening med Danmark vilde nødvendiggøre en Del Ændringer i Grundloven.

Foruden disse Ændringer var der derhos foreslaaet enkelte andre Ændringer, derunder, at Rigsdagens Samtykke nu skulde kræves til Krigserklæringer og Fredsslutninger, samt Indgaaelse og Ophævelse af Forbund og Handelstraktater (§ 18, senere endelig vedtaget i denne Skikkelse), at Valgretsalderen til Folketinget og Landstinget skulde nedsættes til henholdsvis 21 og 25 Aar (hvilket ikke blev gennemført), og at § 22 affattedes saaledes:

„Kongen kan opløse enten hele Rigsdagen eller en af dens Afdelinger. Opløses kun et af Tingene, naar Rigsdagen er samlet, skal det andet Tings Møder udsættes, indtil hele Rigsdagen igen træder sammen. Dette skal ske inden to Maaneder efter Opløsningen“. (Denne Bestemmelse blev heller ikke gennemført).

Flertallet i det af Folketinget nedsatte Udvalg sluttede sig til Regeringens Forslag, men stillede dog enkelte Ændringsforslag, og de forskellige Mindretal stillede særlige Ændringsforslag. Venstre og Det konservative Folkeparti kunde saaledes ikke tiltræde Valgretsaldere ns Nedsættelse og Ændringer i Reglerne om Landstingets Opløselighed. Fra socialdemokratisk Side stilledes bl. a. Forslag om Valgret til Rigsdagen ved det 21de Aar og om Folkeafstemninger under forskellige Former, derunder om, at Grundlovsforslag skulde undergives Folkeafstemning, naar de een Gang var vedtaget af Rigsdagen.

Efter at Forslaget med de af Udvalgets Flertal stillede Ændringsforslag og enkelte Tilføjelser, deriblandt de i Anledning af Dansk-islandsk Forbundslov fornødne Ændringer, var vedtaget af Folketinget, oversendtes det til Landstinget, hvor der ligeledes til Behandling af Sagen nedsattes et Udvalg. Udvalgets Flertal foreslog i Betænkningen det af Folketinget vedtagne Forslag ændret paa forskellige Punkter, idet det hævdedes, at der udover, hvad der var nødvendigt af Hensyn til Sønderjyderne, ikke ved denne Lejlighed burde søges gennemført andre Ændringer i Grundloven end saadanne, som man fra alle Sider kunde samles om. Ved anden og tredie Behandling i Tinget vedtoges Forslaget i den af Udvalget saaledes anbefalede ændrede Skikkelse og tilbagesendtes til Folketinget. Det her nedsatte Udvalg afgav derefter en Betænkning, hvori Udvalgets Flertal indstillede, at Forslaget vedtoges i Hovedsagen i den Skikkelse, hvori det blev vedtaget ved 3die Behandling i Folketinget.

I Overensstemmelse hermed vedtoges Forslaget ved Enestebehandling den 18. Februar 1920.

Da et Flertal inden for Landstingsudvalget i en samme Dag af Udvalget afgivet Erklæring indstillede, at Forslaget atter vedtoges i den Skikkelse, hvori det blev vedtaget ved 3die Behandling i Landstinget, hvilken Indstilling Landstinget fulgte, blev der til Behandling af Forslaget nedsat et Fællesudvalg, som den 24. Marts 1920 afgav Betænkning og Indstillinger. Udvalget delte sig i et Flertal og et Mindretal, som afgav forskellig Indstilling, hver med en Række Ændringer i Forslaget.

Da Forslaget derefter vedtoges af Folketinget og Landstinget i forskellig Skikkelse, bortfaldt det.

Efter Ministerskiftet fremsatte Statsminister Neergaard den 18. Maj 1920 i Folketinget det fornævnte Forslag til Bestemmelser om Forandringer i Grundloven i den Skikkelse, i hvilken det indstilledes til Vedtagelse af Fællesudvalgets Flertal, kun med en enkelt Ændring, som alene tilsigtede at bringe Forslagets Terminologi i Overensstemmelse med den, der anvendtes i Lovforslag vedrørende de sønderjydske Landsdele. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 6679, Folketingets Forhandlinger Sp. 5255, 5291, 6002, 6045, Landstingets Forhandlinger Sp. 2059, 2129, 2131, Tillæg B. Sp. 3955, Tillæg C. Sp. 1939, 1977).

Det i Sagens Anledning af Folketinget nedsatte Udvalg, som afgav Betænkning den 15. Juni 1920, delte sig i et Flertal og to Mindretal. Udvalgets Flertal fastholdt, i Overensstemmelse med Statsministerens Udtalelser ved Forslagets Fremsættelse den Opfattelse, at der ved den forestaaende Forandring af Grundloven kun burde søges gennemført de af Hensyn til de sønderjydske Landsdeles Genforening med Danmark nødvendige Ændringer, medmindre der om mulige yderligere Ændringer kunde opnaas Enighed mellem de politiske Partier paa Rigsdagen.

Flertallet stillede Ændringsforslag om en ændret Affattelse af Grundlovens § 35, 2det Stykke, § 36, 3die Stykke, §§ 37 og 39. Af Mindretalsforslagene nævnes det fra socialdemokratisk Side fremsatte fuldt udformede Forslag til Danmarks Grundlov, hvorefter der skulde indføres Republik, Etkammersystem og 21 Aars Valgret til Rigsdagen.

Forslaget blev med de af Udvalgets Flertal foreslaaede Ændringer vedtaget af Folketinget og derefter oversendt til Landstinget, hvor det vedtoges enslydende, idet nogle fra socialdemokratisk Side fremsendte Ændringsforslag forkastedes.

Foruden de nævnte Ændringsforslag til Grundloven fremsattes i Samlingen 1919—20 af Landstingsmand Patursson Forslag til Ændring af Grundlovens § 2, hvorefter Rigsdagens Myndighed, hvad særlige færøske Anliggender angaar, ved Lov skulde kunne overdrages Færøernes Lagting. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 5567, Landstingets Forhandlinger Sp. 833). Dette Forslag kom dog ikke til Behandling i Rigsdagen.

I samme Samling behandledes et Lovforslag, der gav nærmere Regler for Anvendelse af Grundlovens Bestemmelse om Folkeafstemning i Anledning af Grundlovsforandringer. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 6011, Folketingets Forhandlinger Sp. 4640, 4644, 4769, 5826, 5910, 6051, Landstingets Forhandlinger Sp. 1956, 1966, 1974, Tillæg C. Sp. 1169, 1537, 1945). Den paagældende Lov blev stadfæstet den 23. Juni 1920. En ny Valglov var stadfæstet den 11. April 1920 til Afløsning af Valgloven af 10. Maj 1915.

Efter Rigsdagens Opløsning og nye Valgs Foretagelse fremsattes af Statsminister Neergaard i den overordentlige Rigsdagssamling 1920 paa ny Forslaget til Bestemmelser om Forandringer i Grundloven og vedtoges enslydende af begge Ting. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 7, Folketingets Forhandlinger Sp. 109, 138, 141, Landstingets Forhandlinger Sp. 22, 38, 41, Tillæg C. Sp. 9, 19).

Efter at det vedtagne Grundlovsforslag var godkendt ved Folkeafstemning, stadfæstedes det den 10. September 1920, hvorefter Statsministeren i Henhold til den

ham ved Loven givne Bemyndigelse til Optryk af Grundloven af 1915 med de nu skete Ændringer den 17. s. M. bekendtgjorde den som *Danmarks Riges Grundlov af 5. Juni 1915 med Ændringer af 10. September 1920.*

Under Behandlingen af et af Regeringen i *Rigsdagssamlingen 1928—29* i Folketinget fremsat Forslag til Lov om Valg til Rigsdagen udarbejdedes i det nedsatte Folketingsudvalg af Udvalgets socialdemokratiske og radikale Medlemmer et *Forslag til Ændringer i Grundloven*. Paa Grund af Folketingets Opløsning blev Udvalget ikke færdig med sit Arbejde; men det nævnte Forslag til Ændringer i Grundloven findes som Bilag 2 til en den 23. Marts 1929 af det paagældende Folketingsudvalg afgiven Betænkning. (Rigsdagstidende, Tillæg B. Sp. 2355).

Forslaget gik i Hovedsagen ud paa Indførelse af et rent Etkammerssystem, og at der i Rigsdagens Forretningsorden skulde træffes Bestemmelse om Oprettelse og Ordning af et fast Revisionsudvalg, sammensat saaledes, at det rummede juridisk, administrativ og teknisk Sagkundskab. Udvalgets Opgave skulde være at underkaste Lovforslagene Gennemsyn, før de kom til endelig Afgørelse i Rigsdagen.

Det parlamentariske Princip foresloges dernæst fastslaaet i Grundloven ved en Tilføjelse til § 13, gaaende ud paa, at ingen Minister kunde forblive i sit Embede, naar Rigsdagen havde vedtaget at udtale sin Mistillid til ham. Naar Forslag til Beslutning om saadan Mistillidserklæring var indbragt i Rigsdagen, skulde denne ikke kunne hjemsendes eller dens Møder udsættes, før dette Forslag var kommet til Afgørelse.

Der foresloges bl. a. endvidere med Hensyn til § 22 en Bestemmelse om, at Rigsdagen kun skulde kunne opløses efter at have givet sit Samtykke hertil.

Bestemmelserne om Rigsretten foresloges ophævet.

I *Rigsdagssamlingen 1934—35* forelagde Statsminister Stauning *Forslag til Bestemmelser om Forandringer i Grundloven*, der i alt væsentligt svarede til det fornævnte Forslag. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 2503, Folketingets Forhandlinger Sp. 655, 1763, 4326, 4597, Landstingets Forhandlinger Sp. 1140, 1262, 1300, Tillæg B. Sp. 835, Tillæg C. Sp. 251).

Det i Forslaget fra 1929 nævnte Revisionsudvalg foresloges dog oprettet ved Lov, og der var ikke optaget nogen Bestemmelse om Fastslaaen af det parlamentariske Princip, ligesom Bestemmelsen om, at Rigsdagens Samtykke krævedes til dens Opløsning, ikke var medtaget.

Med Hensyn til Revisionsudvalget udtaltes det i Bemærkningerne til Lovforslaget bl. a., at man ved Oprettelsen af et saadant Udvalg vilde nærme sig den i forskellige andre Landes Forfatninger fastsatte Ordning med et særlig sagkyndigt Organ (Lovraad), hvis Opgave i sin mest udviklede Skikkelse bestaar i en Prøvelse af Lovforslagene, dels forinden Fremsættelsen for Rigsdagen, dels, for saa vidt de foreslaas ændrede i Rigsdagen, inden den endelige Vedtagelse.

Det i Anledning af Sagen nedsatte Folketingsudvalg afgav Betænkning den 7. Marts 1935, i hvilken et Flertal, Socialdemokrater og Radikale, indstillede Forslaget til Vedtagelse uforandret, et Mindretal, Venstre, indstillede Forslaget til Forkastelse, et andet Mindretal, Konservative, ligeledes til Forkastelse, men pegede paa, at det vilde være formaalstjenligt, at Sagen blev gjort til Genstand for Overvejelse i et sagkyndigt-politisk Udvalg eller en Kommission.

Forslaget blev herefter vedtaget uforandret af Folketinget og oversendtes til Landstinget.

Under dettes 2den Behandling stillede Patursson til Forslagets Bestemmelse om, at Antallet af Rigsdagens Medlemmer skulde fastsættes ved Valgloven, Ændringsforslag om følgende Tilføjelse: „Det forbeholdes Befolkningen paa Færøerne at ytre sig angaaende Færøernes Repræsentation paa Rigsdagen“. Dette Ændringsforslag forkastedes, og ved 3die Behandling forkastede Landstinget Grundlovsforslaget.

I *Rigsdagssamlingen 1936—37* fremsatte Statsminister Stauning *Forslag til Lov om Nedsættelse af en Kommission til Overvejelse af Spørgsmaalet om Ændringer i Grundlovens Forfatningsbestemmelser*. (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 2755, Folketingets Forhandlinger Sp. 1045, 1456, 2215, 2309, Landstingets Forhandlinger Sp. 504, 528, 580, Tillæg B. Sp. 327, Tillæg C. Sp. 135, 151).

Kommissionen skulde herefter bestaa af 19 Medlemmer, hvoraf 16 skulde vælges af Rigsdagen. Statsministeren skulde lede Kommissionens Arbejde som Formand. Kommissionen skulde derhos tiltrædes af Justitsministeren og Indenrigsministeren.

Kommissionens Opgave skulde være at overveje og behandle Spørgsmaal om Ændringer i Grundlovens Forfatningsbestemmelser, særlig om Overgang til et Etkammer-System, om Anvendelse af Folkeafstemning og om Nedsættelse af Valgretsalderen.

Kommissionens Arbejde skulde tilendebringes med Afgivelse af Betænkning og eventuelt Forslag til Ændringer i Danmarks Riges Grundlov senest ved Udgangen af Juni Maaned 1938.

Det i Sagens Anledning nedsatte Folketingsudvalg, der afgav Betænkning den 18. December 1936, delte sig i et Flertal (Socialdemokrater, Radikale og Konservative) og et Mindretal (Venstre). Flertallet var enedes om at udvide Tallet paa Medlemmer, valgt af Rigsdagen, med 4 til i alt 20, samt om at udelade den specielle Angivelse af, hvilke Forfatningsbestemmelser der skulde ændres. Flertallet indstillede Forslaget til Vedtagelse med disse Ændringer, der var tiltraadt af Statsministeren. Et Mindretal inden for Flertallet (Konservative) havde ønsket, at der til Kommissionen som Medlemmer var knyttet Repræsentanter for den statsretlige Sagkundskab, men havde frafaldet at stille Forslag herom.

Kommissionens Mindretal (Venstre) kunde ikke tiltræde Lovforslaget, idet man havde den Anskuelse, at Kommissionsarbejde om Grundlovsspørgsmaalet var overflødig, og vilde foretrække, at Forslag om Grundlovsændringer paa normal Maade fremsattes paa Rigsdagen.

Til Forslagets 2den Behandling i Folketinget var der uden for Betænkningen stillet Ændringsforslag gaaende ud paa, at Kommissionen ogsaa skulde behandle Spørgsmaalet om Overgang til Republik og om Kirkens Adskillelse fra Staten, samt at Kommissionen skulde have afsluttet sit Arbejde med Udgangen af Juni 1937.

Disse Ændringsforslag blev forkastet, medens Forslaget med de af Udvalgsflertallet stillede Ændringsforslag vedtoges, hvorefter Forslaget oversendtes til Landstinget, der vedtog det uforandret.

Forslaget stadfæstedes den 3. Februar 1937.

Til Brug for Kommissionen under dens Arbejde er der fremskaffet Oplysninger om Forfatningsforholdene i forskellige andre Lande, dels gennem Udenrigsministeriet med Hensyn til Forfatningslovene for Sverige, Norge, Finland, Holland, Belgien, Frankrig og Schweiz, dels ved Fremskaffelse af Litteratur om dette Emne, derunder Professor Knud Berlins Arbejde: „Udsigt over Forfatningsudviklingen i forskellige fremmede Lande“ (1931) og en af samme Forfatter til Brug for Kommissionen udarbejdet mere udførlig Fremstilling af „Europas nyeste Forfatninger“ (1937). Et Antal Eksemplarer af sidstnævnte Fremstilling er kort efter Udgivelsen oversendt til Rigsdagen.

Som Emner, der særlig var Genstand for Kommissionens Overvejelser, skal nævnes Spørgsmaalene om Indførelse af et Etkammersystem og en Udvidelse af Omraadet for Folkeafstemninger.

Med Hensyn til Etkammersystemer i Europa er udarbejdet nedenstaaende summariske Oversigt:

- Albanien.** Parlament (eet Kammer) med 68 ved indirekte Valg for 4 Aar valgte Forfatning 20. Januar 1920, ændret 1922, 1925, 1928. Medlemmer.
- Finland.** Etkammer, hvis 200 Medlemmer vælges paa 3 Aar ved direkte Valg. Forfatning 17. Juli 1919. *Valgrets- og Valgbarhedsalder 24 Aar.* Det eneste eksisterende rene Etkammer blandt de større Lande. $\frac{1}{3}$ af Rigsdagens Medlemmer har suspensivt Veto ved alle Lovforslag, dog ikke med Hensyn til Statslaan og nye Skatter, der imidlertid kun kan vedtages med $\frac{2}{3}$'s Majoritet. Præsidenten, der vælges paa 6 Aar af 300 ved almindelig Valgret valgte Valgmænd, har suspensivt Veto.
- Island.** Altinget bestaar af højst 49 folkevalgte Medlemmer, der vælges paa Forfatning 18. Maj 1920. (efter Norges Monster) med Ændring af 24. Marts 1934. 4 Aar. *Valgrets- og Valgbarhedsalder 21 Aar.* Det deles i 2 Afdelinger, Øverste og Nederste Afdeling. $\frac{1}{3}$ af Altingets Medlemmer har Sæde i Øverste Afdeling. Alle almindelige Lovforslag skal vedtages af hver Afdeling for sig, og naar disse ikke kan blive enige, af det forenede Alting efter een Behandling, men i saa Fald kræves en Majoritet af $\frac{2}{3}$ af Stemmerne. Forslag til Finanslove og Efterbevillingslove skal forelægges det samlede Alting og afgøres der efter 3 Behandlinger. Har Kongen ikke stadfæstet et Lovforslag inden næste ordinære Altingssamling, er det bortfaldet.
- Liechtenstein.** Etkammer (Landdag), hvis 15 Medlemmer vælges ved direkte Valg Forfatning 5. Oktober 1921. paa 4 Aar. *Valgrets- og Valgbarhedsalder 21 Aar.*
- Litauen.** Etkammer („Seimas“), hvis Medlemmer (f. T. 49) vælges paa 5 Aar Forfatning 15. Maj 1928. ved direkte Valg efter Forholdstal; efter Valgloven er de forud nominerede af kommunale Myndigheder. (Valglov 9. Maj 1936). *Valgretsalder 24 Aar, Valgbarhedsalder 30 Aar.* Præsidenten vælges for 7 Aar af særlige Repræsentanter for Befolkningen.
- Luxembourg.** Etkammer („Deputeretkammeret“), hvis 54 Medlemmer vælges paa Forfatning 17. Oktober 1868 med senere Ændringer. 6 Aar ved direkte Valg. *Valgretsalder 21 Aar, Valgbarhedsalder 25 Aar.*

Etkammer (Nationalraad), 12 paa 4 Aar valgte Medlemmer.

Monaco.
Forfatning
5. Januar
1911, ændret
18. November
1917.

Folkerepresentationen udgøres af „Stortinget“, hvis 150 Medlemmer vælges paa 3 Aar ved direkte Valg efter Forholdstal. *Valgretsalders 23 Aar, Valgbarhedsalders 30 Aar.*

Norge.
Forfatning
17. Maj 1814,
med senere
Ændringer,
senest af 25.
Juni 1935.

Stortinget bestaar af 2 Afdelinger, „Lagtinget“ og „Odelstinget“, idet *Stortinget selv blandt sine Medlemmer vælger* ca. $\frac{1}{4}$, der udgør Lagtinget, medens de resterende $\frac{3}{4}$ udgør Odelstinget. Almindelige („formelle“) Lovforslag behandles først i Odelstinget og derpaa i Lagtinget; hvis Afdelingerne ikke bliver enige, behandles Forslaget i det samlede Storting, hvor dets Vedtagelse kræver $\frac{2}{3}$'s Majoritet. Grundlovsforslag fremsættes paa Stortinget, men kan først behandles af et Storting, der er fremgaaet af nyt Valg; Vedtagelsen kræver $\frac{2}{3}$'s Majoritet. Stortinget fatter endvidere Beslutninger om Paalæg af Skatter, Told og andre offentlige Afgifter, gældende for Finansaaret, giver Bemyndigelse til at optage Statslaan og bevilger de til Statsudgifterne fornødne Pengesummer. Stortinget har ogsaa andre særlige Opgaver; det naturaliserer fremmede, nægter eller samtykker i Forøgelse eller Formindskelse af Rigets Land- og Sømagt, deltager i Forvaltningen af Penge- og Seddelbankvæsenet. Det kan lade sig forelægge Statsraadets Protokoller og alle offentlige Indberetninger og Dokumenter.

Kongen har suspensivt Veto i Lovsager.

Med Hensyn til vedtagne Grundlovsforslag har Kongen ingen „Sanktionsret“, de sendes til Kongen til Kundgørelse ved Trykken.

Etkammer („Cortes“), for Tiden 473 Medlemmer, valgt paa 4 Aar ved direkte Valg. *Valgrets- og Valgbarhedsalders 23 Aar.*

Spanien.
Forfatning
9. December
1931.

Præsidenten vælges for 6 Aar af „Cortes“ og et tilsvarende Antal folkevalgte Valgmænd.

Den lovgivende og udøvende Magt er hos den store *Nationalforsamling*, der vælges paa 4 Aar og af sin Midte vælger Præsidenten.

Tyrkiet.
Forfatning
20. April 1924.

Med Hensyn til *Sverige* (Forfatning af 6. Juni 1809 med senere Ændringer, Rigsdagsordningen af 22. Juni 1866 med Ændringer, senest af 1937) bemærkes, at Rigsdagen bestaar af et Første og et Andet Kammer. Første Kammers 150 Medlemmer vælges for 8 Aar af Landstingene (Amtsraadene) og af Stadsfuldmægtigene (Borgerrepræsentanterne) for de Byer, der ikke deltager i Valgene til Landstingene. Valgbare er Mænd og Kvinder, der er fyldt 35 Aar. Andet Kammers 230 Medlemmer vælges for 4 Aar. Valgret og Valgbarhed hertil indtræder for Mænd og Kvinder Aaret næst efter det, i hvilket Vælgeren har opnaaet 23 Aars Alderen. Til begge Kamre foregaar Valgene efter Forholdstalsvalgmaaden.

Den svenske Forfatning kan i nogle Tilfælde virke som en Etkammerforfatning, idet Rigsdagsordningens § 65 bestemmer, at Stemmetallene i de to Kamre, naar disses Beslutninger i visse Spørgsmaal, bl. a. vedrørende Statsudgifter og Pengebevillinger, samt Rigsbankens og Riggældskontorets Forvaltning og Indkomster, er afvigende, skal sammenregnes, saaledes at den Beslutning, der faar de fleste Medlemmers Stemmer, betragtes som vedtaget. Ved Stemmelighed træffes Afgørelsen ved Lodtrækning.

Efter Professor Berlins fornævnte Værker er — med en Tilføjelse om Island — udarbejdet nedenstaaende Oversigter over de i forskellige Landes Forfatninger givne Bestemmelser om Folkeafstemning:

I.

Folkeafstemning kendes ikke i Det britiske Rige (bortset fra Australien*), Frankrig, Belgien, Holland, Norge, Finland, U. S. A. (Unionsforfatningen) og Italien.

Bortset fra de ikke-parlamentarisk styrede Lande: Schweiz og Enkeltstaterne i U. S. A., er der først i det 20de Aarhundrede i forskellige Forfatninger optaget Bestemmelser om Folkeafstemninger, nemlig i den australske Forbundsforfatning (1900), Weimarforfatningen (1919), Østrigs Forfatning (1920), Czekoslovakiets Forfatning (1920), Islands Forfatning (1920) og den svenske Forfatning (1922).

Med Hensyn til de senere Regler om Folkeafstemning i Irland, Tyskland, Polen og Rusland henvises til det nedenfor under II anførte.

For saa vidt angaar Australien og Enkeltstaterne i U. S. A., er Folkeafstemning paabudt baade ved fuldstændig og delvis Revision af Forfatningen.

For Østrigs Vedkommende var Folkeafstemning paabudt ved fuldstændig Forfatningsrevision, men kunde i øvrigt paa visse Betingelser iværksættes, ogsaa naar det drejede sig om delvise Forfatningsændringer og almindelige Love. Senere ophævedes Folkeafstemning ved Forfatningsændringer, og i indeværende Aar gik Østrig op i det tyske Rige.

I Schweiz er Folkeafstemning paabudt i Tilfælde af Forfatningsændringer, og almindelige Forbundslove og visse Forbundsbeslutninger kan forlanges forelagt Folket til Vedtagelse eller Forkastelse.

Folket har derhos i Spørgsmaal om Ændring af Forfatningen en, særlig ved blot partielle Forfatningsændringer, vidtgaaende Initiativret.

Ifølge den czechoslovakiske Forfatning er Folkeafstemning aldrig *paabudt*, men det kan under visse Forudsætninger af Regeringen bestemmes, at saadan Afstemning skal finde Sted.

Heller ikke ved Weimarforfatningen (som senere er ændret ved Love af 1933 og 1934) var Folkeafstemning paabudt, men kunde iværksættes af Rigspræsidenten eller under visse Forudsætninger paa Foranledning af en Del af Rigsdagen.

Den svenske Folkeafstemningsbestemmelse hjemler kun konsultativ Folkeafstemning, forinden visse ved Lov dertil henskudte Spørgsmaal afgøres.

Med Hensyn til Enkeltheder i de fornævnte Forfatningsbestemmelser meddeles følgende, som — bortset fra det om Island anførte — er uddraget af Professor Berlins førstnævnte, i 1931 udkomne Værk.

A. *Parlamentarisk styrede Stater.*

1. *Australien* var indtil den danske Grundlov af 1915 det eneste parlamentarisk styrede Land, hvis Forfatning hjemlede Folkeafstemning.

Forfatningsforandringer skal her underkastes Folkeafstemning, og der kræves til Vedtagelse et kvalificeret Flertal, nemlig baade et Flertal blandt de stemmende Vælgere og et Flertal inden for de enkelte Stater.

I øvrigt kan Folkeafstemning ogsaa anvendes til at afgøre Uenighed mellem Kamrene om en Forfatningsændring, idet Generalguvernøren, naar en saadan 2 Gange

*) Med Hensyn til Irland, se nedenfor under II.

med 3 Maaneders Mellemrum er vedtaget af det ene Kammer, men forkastet af det andet, kan henvises Sagens Afgørelse til Folkeafstemning.

2. *Østrig*. Folkeafstemning var ifølge Forfatningen af 1920 kun paabudt ved en fuldstændig Revision af Forfatningen.

Ved partielle Forfatningsændringer skulde Folkeafstemning derimod kun ske, naar $\frac{1}{3}$ af Nationalraadet eller Forbundsraadet forlangte det, og for saa vidt angik almindelige Love, kun, naar Nationalraadet selv eller Flertallet af dets Medlemmer forlangte det.

Den senere østrigske Forfatning af 1934 ophævede den tidligere Forfatnings Krav om Folkeafstemning ved Forfatningsændringer.

I Art. 65 var der givet Regler om Forbundsregeringens Ret til at afholde Folkeafstemning. Regeringen kunde bl. a. kalde Folket til Afstemning, naar et Lovforslag forkastedes af Forbundsdagen. Viste Afstemningen da Flertal for Lovforslaget, blev dette Lov.

Østrig er nu en Del af det tyske Rige.

3. *Czekoslovakiet*. Naar Nationalforsamlingen forkaster et Regeringsforslag, kan Regeringen bestemme, at det skal afgøres ved Folkeafstemning, om det forkastede Regeringsforslag skal blive Lov.

Regeringens Beslutning skal dog være enstemmig.

4. Den i 1919 vedtagne tyske Forfatning, *Weimarforfatningen*, indførte baade Folkeafstemning og Folkeinitiativ. Ikke blot Rigspræsidenten kunde altid lade en af Rigsdagen vedtaget Lov underkaste Folkeafstemning, men saafremt $\frac{1}{3}$ af Rigsdagen forlangte en Rigslovs Forkyndelse udsat i to Maaneder, skulde den, naar den ikke af Rigsdagen erklæredes for paatrængende, underkastes Folkeafstemning, hvis $\frac{1}{20}$ af samtlige Vælgere forlangte det. Folkeafstemning kunde ligeledes af $\frac{1}{10}$ af de stemmeberettigede forlanges over et af dem selv udarbejdet Lovforslag, der dog først skulde forelægges Rigsdagen. Til at sætte en af Rigsdagen vedtaget Beslutning ud af Kraft, maatte dog Flertallet af de stemmeberettigede deltage i Afstemningen. Ogsaa ved Ændringer af Forfatningen, der kunde vedtages ved simpel Rigslov, men kun med kvalificeret Flertal, kunde Folkeafstemning anvendes; men skulde en Forfatningsændring vedtages efter Folkeinitiativ, maatte Flertallet af de stemmeberettigede stemme derfor.

5. *Sverige*. I 1922 blev der til Regeringsformens § 49 føjet et Tillæg, hvorefter det i en Lov kan bestemmes, at Folkets Mening skal indhentes, før visse Spørgsmaal afgøres. Der skal da afholdes en Folkeafstemning, hvorved enhver, der har Valgret til Rigsdagens andet Kammer, er stemmeberettiget, men denne Afstemning er kun konsultativ.

6. *Island*. Folkeafstemning kræves ifølge Islands Forfatningslov af 18. Maj 1920 kun, hvis Altinget vedtager en Forandring af Dansk-islandsk Forbundslov, eller hvis der gøres Forandring i Bestemmelsen om, at den evangelisk-lutherske Kirke skal være Islands Folkekirke og som saadan beskyttes af Staten.

B. *Ældre Stater uden parlamentarisk Styre.*

1. *Schweiz*. I den schweiziske Forfatning er Folkeafstemning hjemlet i to Former: som fakultativt Referendum, men uden Folkeinitiativ, ved almindelige Forbundslove og Forbundsbeslutninger, og som obligatorisk Referendum i Forbindelse med Folkeinitiativ ved Forfatningsændringer.

Det fakultative Referendum er hjemlet i Forbundsforfatningens Art. 89, der bestemmer, at Forbundslove, Forbundsbeslutninger, der har almindelig Gyldighed og ikke er af paatrængende Natur, samt Traktater med Udlandet, der indgaas uopsigeligt eller

med en Varighed af over 15 Aar, efter at være vedtaget af Forbundsfor­samlingen, skal forelægges Folket til Vedtagelse eller Forkastelse, naar 30 000 stemmeberettigede eller 8 Kantoner forlanger det.

Til Vedtagelse kræves kun simpelt Flertal.

Til Ændringer af Forbundsforfatningen er Folkeafstemning obligatorisk, og der kræves til Ændringernes Vedtagelse kvalificeret Flertal, nemlig et Flertal baade af de i Folkeafstemningen deltagende Borgere og et Flertal af Kantonerne.

Med Hensyn til Folkeinitiativet maa der derimod i Henhold til Forfatningsændringen af 1891, der indførte særlige Regler om partiel Revision og navnlig om Retten til Folkeinitiativ herved, sondres mellem Totalrevision og blot partiel Revision.

Totalrevision kan foretages af Forbundsfor­samlingen uden Nyvalg, naar den er enig derom, og Resultatet skal da blot bagefter til Folkeafstemning og vedtages med det foran anførte kvalificerede Flertal. Hvis derimod ikke begge Forbundsfor­samlingens Afdelinger er enige om at skride til Totalrevision, eller hvis 50 000 stemmeberettigede Schweizerborgere stiller Krav om en Totalrevision, saa skal i begge Tilfælde Spørgsmaalet om, hvorvidt en Totalrevision skal finde Sted eller ikke, forelægges Folket til Afstemning. Bliver der herved Flertal for en Totalrevisions Foretagelse, da skal der afholdes nye Valg til begge Kamre — Forbundsfor­samlingen skal med andre Ord opløses — og den nyvalgte Forbundsfor­samling vil da have at foretage Totalrevision. Altsaa ogsaa ved Totalrevision har Folket Initiativ, men den nærmere Udformning af Revisionen skal her altid overlades en nyvalgt Forbundsfor­samling.

Langt videregaaende er Folkets Initiativret ved blot partielle Forfatningsændringer. Ogsaa saadanne kan vel altid foretages af Forbundsfor­samlingen, men dernæst har ogsaa 50 000 stemmeberettigede Schweizerborgere Ret til at fremsætte Forslag til Folket om en partiel Forfatningsforandring. Dette kan ske paa to Maader: dels i Form af en almindelig Opfordring, dels i Form af et særligt udarbejdet Forslag. I det første Tilfælde skal der, hvis ikke begge Kamre samtykker i at foretage Revisionen, afholdes en Folkeafstemning om, hvorvidt de skal foretage denne Revision eller ikke. Hvor Folkeinitiativet derimod anvendes i Form af et udarbejdet Forslag, skal dette først forelægges Forbundsfor­samlingen, der kan tiltræde det eller foreslaa dets Forkastelse og eventuelt foreslaa et andet Forslags Vedtagelse i Stedet, men i alle Tilfælde skal det af de 50 000 Vælgere forelagte Forslag enten alene eller sammen med Forbundsfor­samlingens Modforslag bagefter ud til Folkeafstemning paa den for Forfatningsændringer foreskrevne Maade. Her kan altsaa Folket (og Kantonerne) vedtage — partielle — Forfatningsændringer helt imod Forbundsfor­samlingens Ønske og Vilje.

I nogle enkelte af de allermindste Kantoner er det gamle umiddelbare Folkestyre bevaret, uden nogen repræsentativ Forsamling.

I de større Kantoner er repræsentative, lovgivende Forsamlinger indført, hvorhos Folkeafstemning og Folkeinitiativ er indført, ikke blot ved Forfatningsændringer, men saa godt som altid ogsaa ved almindelige Love og vigtigere Beslutninger, snart i Form af fakultativt, snart i Form af obligatorisk Referendum.

2. *Enkeltstaterne i U. S. A.* I Modsætning til, hvad der gælder Unionsforfatningen, er Folkeafstemning ved Forfatningsforandringer indført i alle Enkeltstaternes Forfatninger.

Ogsaa her gælder en forskellige Behandlingsmaade af henholdsvis Forslag til Totalrevision og Forslag til partiel Revision af Forfatningen, idet Forfatningsforslaget i Tilfælde af Totalrevision skal udarbejdes af en for dette Formaal særlig valgt forfatningsgivende Forsamling (convention), medens Formuleringen af Forslag til enkelte Forfatningsændringer overlades til den almindelige lovgivende Forsamling.

Ved Totalrevision er det Regelen, at der først forelægges Folket Spørgsmaalet om, hvorvidt en Forfatningsrevision i det hele taget er ønskelig, og om derfor en særlig convention skal vælges. Der stemmes da: „Konvent“ eller „Ikke Konvent“.

Er Konvent besluttet, og har den ommeldte convention vedtaget den ny Forfatning, bliver denne som Regel som Helhed at forelægge Folket til endelig Vedtagelse eller Forkastelse.

Enkelte Forfatningsændringer, der, som anført, formuleres og vedtages af den almindelige lovgivende Forsamling, skal for at blive gyldige godkendes ved Folkeafstemning.

Det kræves oftest tillige, at en saadan Ændring skal vedtages med $\frac{2}{3}$'s Flertal eller paa ny skal vedtages af den næste nyvalgte lovgivende Forsamling, inden den forelægges Folket til Sanktion. Undertiden kræves ogsaa kvalificeret Flertal ved Folkeafstemningen.

I 1902 indførtes efter schweizisk Mønster i enkelte Stater Folkeinitiativ ved Forfatningsændringer, saaledes at et vist Antal Vælgere kan forlange et af dem selv affattet Forslag til Ændring af Forfatningen forelagt Vælgerne. Som en Slags videre Udvikling af Folkeafstemningen ved Forfatningsændringer kom derhos Folkeafstemning tidlig i Brug som obligatorisk ved visse vigtigere almindelige Lovbeslutninger, f. Eks. angaaende Statslaan og Skatteforhøjelser. Og endelig er ogsaa fakultativt Referendum eller Ret til at kræve Folkeafstemning med Hensyn til almindelige Love som Regel i Forbindelse med Lovinitiativ, ligeledes efter schweizisk Mønster, fra 1898 af indført i en Række, særlig vestlige Stater.

II.

Uddrag af „Europas nyeste Forfatninger“ (1937).

Irland. I den irske Forfatning af 1937, Art. 27, bestemmes det, at et Flertal af Senatets og $\frac{1}{3}$ af Dail Eireanns Medlemmer ved fælles Andragende kan henstille til Præsidenten at nægte at underskrive og offentliggøre en Lov, fordi den formenes at angaa et Emne af saa stor national Interesse, at Folkets Mening derom bør høres. Saafremt Præsidenten, efter at have raadspurgt „Statsraadet“ (en særlig raadgivende Institution af nuværende og tidligere Retspræsidenter, Ministre m. v.), er enig heri, skal han afslaa at undertegne Loven, medmindre den inden 18 Maaneder godkendes ved Folkeafstemning eller inden samme Frist godkendes ved en Beslutning af Dail Eireann, efter at dette Hus har været opløst og samlet igen.

Forslag til Forfatningsændringer skal ifølge Art. 46, naar de er vedtaget af begge Kamre eller er at anse som vedtaget af dem begge — det bemærkes, at Senatet kun har suspensivt Veto — forelægges Folket til Godkendelse ved en direkte, almindelig Folkeafstemning.

Der tages dog ved Forfatningens Art. 51 et Forbehold, for saa vidt angaar de 3 første Aar fra den Dag, den første Præsident har tiltraadt sit Embede, idet enhver Bestemmelse i Forfatningen med Undtagelse af § 46 og § 51 i dette Tidsrum kan ændres eller ophæves ved simpel Lov, medmindre Præsidenten, efter at have raadspurgt Statsraadet, i et Budskab til begge Parlamentets Huse, udtaler, at Forslaget efter hans Mening er af en saadan Karakter og Betydning, af Folkets Vilje bør høres ved en Folkeafstemning, inden det gennemføres ved Lov.

Tyskland. Ifølge § 1 i den af Rigsregeringen allerede den 14. Juli 1933 givne Lov om Folkeafstemning kan Rigsregeringen naar som helst spørge Folket, om det billiger en af Rigsregeringen truffet Forholdsregel, herunder ogsaa en bestemt Lov. Ifølge Lovens

§ 2 er Flertallet af de afgivne Stemmer afgørende, og dette gælder ogsaa, hvis Afstemningen angaar en Lov, der indeholder forfatningsmæssige Forskrifter. Disse Bestemmelser er blevet bragt i Anvendelse med Hensyn til en Række vigtige Afgørelser, saaledes med Hensyn til Regeringens almindelige Politik og Forfatningsloven om Statsoverhovedet. Efter Gennemførelsen af de 3 Rigslove af 1934 (om Rigets Nyopbygning, om Rigsraadets Ophævelse og om Statsoverhovedet for det tyske Rige) karakteriseres Det tredje Rige i Almindelighed som „en folkelig, men autoritær stændersk og totalitær tysk Fører-Stat, hvor Folk og Fører er eet, og som bygger paa et organisk i Blod, Jord og Race grundet Folkefællesskab“.

Efter denne Ideologi har Føreren kun Magt gennem Folket. At han har Folkets Tilslutning til sine Dispositioner, kan han, naar han anser det for ønskeligt, søge konstateret gennem Folkeafstemning (eller Rigsdagsvalg). Og det er Føreren alene, der bestemmer, hvad Virkningen skal være, dersom Afstemningen skulde gaa Regeringen imod. Folkeafstemningen er saaledes kun raadgivende.

Polen. Efter Forfatningen af 1935 vælges Polens Præsident af en særlig Valgfor-samling. Præsidenten har dog Ret til inden sin Afgang selv at foreslaa en anden Kandidat. Hvis han gør Brug af denne Ret, skal Valget mellem hans Kandidat og den af Valgfor-samlingen udpegede træffes ved almindelig Folkeafstemning.

Rusland. Ifølge Forfatningsloven af 5. December 1936 kan Præsidiets for „Sovjetforbundets øverste Sovjet“ (Statsmagts højeste Organ i Sovjetforbundet med Hensyn til Lovgivningen) lade foretage Folkeafstemning paa eget Initiativ eller, naar det kræves af en af Forbundsrepublikkerne.

Kommissionens Arbejde indledes med Fremskaffelse af en Række Oplysninger om andre Landes Forfatningsforhold, hvorom henvises til det foran anførte.

Efter at dette Materiale var gennemgaaet, fremsatte Kommissionens Medlemmer deres Synspunkter.

I Møder den 10.—12. August 1937 præciserede Regeringspartierne, at de maatte ønske den bestaaende Forfatning ændret saaledes, at Rigsdagen blev fuldt arbejdsdygtig og ikke hæmmet af to Afdelingers eventuelt forskellige, politiske Styrkeforhold, fremkaldt af de hidtil gældende Forskelligheder mellem de to Ting med Hensyn til Alder, Valgmaade og Valgperiode. De to Partier henviste i denne Forbindelse til det Forslag til Grundlovsændring, som Regeringen i Samlingen 1934—35 havde forelagt, og som byggede paa et udpræget Etkammersystem, og udtrykte de to Partiers principielle Opfattelse. Paa Grundlag af de derpaa følgende Forhandlinger, hvorunder de andre Partiers Repræsentanter fremsatte deres Synspunkter med Hensyn til en Grundlovsrevision, forelagde derefter Regeringspartierne for at imødekomme nogle af disse Synspunkter et nyt Udkast.

Det fremhævedes ved Fremsættelsen heraf, at Maalet maatte være at skabe en Rigsdag fremgaaet af det samme Vælgerkorps. Man havde intet imod yderligere at sikre en omhyggelig Behandling af Rigsdagens Arbejdsstof, saaledes at sagkyndig Raadgivning sikredes, og derfor skitserede man Tilvejebringelsen af et Lovraad, der paa et passende Tidspunkt under Forhandlingerne skulde afgive Skøn over foreliggende Lovforslag.

Dette Udkast til Grundlovsændring, der fremlagdes den 7. December 1937, og hvori man foreslog Valgretsaldern sat til 21 Aar, havde følgende Indhold:

- „I. Grundloven ændres saaledes, at *Landstinget udgaar* og Folketinget ændres til Rigsdagen.
- II. Valgretsaldern ændres til 21 Aar, og Valgbarhedsaldern fastsættes ligeledes til 21 Aar.
- III. Hvis det ønskes, er der Villighed til at forhandle om en Forhøjelse af det i Grundlovens § 32 fastsatte Maksimum for Folketingets Medlemsantal.
- IV. Paa hver sammentrædende Rigsdag, efter at samme er sat, vælges et Lovraad paa 37 Medlemmer, 21 vælges iblandt Rigsdagens Medlemmer efter de for Valg af Udvalg fastsatte Regler, 16 vælges udenfor Rigsdagen efter Reglerne i Grundlovens § 49.

Lovraadets Opgave skal være at behandle alle Lovforslag — bortset fra Finanslov og Tillægsbevilling — der fremlægges til Behandling i Rigsdagen, for at sikre, at tekniske, juridiske og administrative Hensyn er iagttaget.

Rigsdagen fastsætter en Forretningsorden for Lovraadet.

- V. Bestemmelserne om Rigsretten udgaar, og Forslag til en Minister-Ansvarlighedslov udarbejdes til Behandling og Vedtagelse sammen med den reviderede Grundlov.
- VI. Ny Paragraf i Grundloven:

Stadfæstelse af en af Rigsdagen vedtagen Lov kan — ved en i Loven given Bestemmelse — gøres afhængig af Tilslutning af et Flertal af afgivne Stemmer ved en for Rigsdagens Vælgere foranstaltet direkte Afstemning.

Ved Lov kan det i øvrigt bestemmes, at en almindelig Afstemning iblandt Rigsdagens Vælgere iværksættes, naar der foreligger Spørgsmaal af særlig Vigtighed, hvorom det vil være ønskeligt at kende Vælgernes Mening.

Efter saadan Vælgerafstemning behandles Sagen paa sædvanlig Maade af Rigsdagen, saafremt Lovforslag fremsættes.

VII. I § 94 affattes sidste Punktum saaledes:

Har et Flertal af de stemmende afgivet deres Stemme for Rigsdagens Beslutning om Forandring af Grundloven, er denne, efter Stadfæstelse i Statsraad, Grundlov for Riget.“

Den optagne Forhandling om denne Skitse viste, at der ikke kunde opnaas Tilslutning fra anden Side til Forslaget. Særlig modsatte man sig 21 Aars Valgretsalder og erklærede sig utilfreds med det foreslaaede Lovraad.

Efter derom fremsat Ønske forelagde Regeringspartiernes Medlemmer senere (i Mødet den 22. Februar 1938) i udarbejdet Form deres foran omtalte principale Forslag om Ændringer i de enkelte Grundlovparagraffer (Bilag 3), men Forhandlingen herom bragte ikke noget andet Resultat.

Det konservative Folkepartis Repræsentanter fremsatte under 20. Januar 1938 følgende Udtalelse:

„Det konservative Folkepartis Medlemmer i Forfatningskommissionen (Hendriksen, Ole Bjørn Kraft, Axel B. Lange og Christmas Møller) meddeler:

Det konservative Folkepartis Rigsdagsgruppe har faaet forelagt Statsministerens Skitse angaaende Regeringens Planer om Ændringer i Landets Forfatning.

Det konservative Folkeparti maa anse det for mest formaalstjenligt, at Partiet i Lighed med Statsministeren for sit Vedkommende angiver Grundlaget for en fri Forhandling med andre Partier i Forfatningskommissionen.

1) Det konservative Folkeparti maa mene, at Bevarelsen af et Tokammersystem i Forfatningen er en folkelig og demokratisk Garanti overfor Eensidigheder og Yderligheder.

2) Det konservative Folkeparti maa derfor for sit Vedkommende anse det for formaalstjenligt, at man — med Anerkendelse af Folketingets afgørende *politiske* Indflydelse — søger frem til en Ordning, hvorefter et *To-Tings-System* opretholdes. Man er med Henblik herpaa villig til at forhandle om en Omdannelse af det nuværende Landsting baade med Hensyn til Valgmaade, Sammensætning og Beføjelse, saaledes at der ikke lægges den Politik, Vælgerne har givet Tilslutning ved Folketingsvalget, afgørende Hindringer i Vejen.

Christmas Møller erklærer for sit Vedkommende, at han er rede til at medvirke til Gennemførelsen af en Rigsdagsordning med eet Vælgerkorps og een Afstemning.

3) Det konservative Folkeparti er af den Opfattelse, at der i et Samfund, der bygger paa Familien, kan anføres adskilligt til Fordel for en *Valgretsalder* paa 25 Aar, netop det Alderstrin, hvor de fleste sætter Foden under eget Bord og dermed faar et større Ansvar. Men ogsaa dette Spørgsmaal er man villig til at optage til Forhandling.

4) Det konservative Folkeparti ønsker at gøre den principielle Bemærkning, at en Forfatning ikke kan bygges paa, at der til enhver Tid er et Rigsdagsflertal for Haanden. Man maa ogsaa regne med den Mulighed, at Rigsdagen kan være delt i flere Mindretal, og at et *parlamentarisk* Flertal ikke altid vil dække over et ensartet Flertal blandt Vælgerne. Det konservative Folkeparti maa derfor kræve *Folkeafstemning* indført i Forfatningen, men saaledes at en saadan Afstemning ikke blot som efter Statsministerens Ud-

kast skal kunne iværksættes efter Beslutning af Regeringen og Rigsdagsflertallet, men ogsaa naar Krav derom rejses af et nærmere angivet Mindretal paa Rigsdagen eller af et vist Antal Rigsdagsvælgere, jfr. Socialdemokratiets Grundlovsforslag fra Samlingen 1919—20, Tillæg B., § 40 Spalte 3969—70. En Folkeafstemning, som kun kan iværksættes af Regeringen eller dennes Flertal, er efter vor Opfattelse uden forfatningsmæssig Værdi.

5) Det konservative Folkeparti ønsker en Ministeransvarlighedslov gennemført og forventer en saadan fremsat, jfr. Statsministerens Skitse. Partiet ønsker Rigsretten opretholdt. Tiltaleret bør efter Partiets Formening ikke blot tilkomme et af Tingenes Flertal, men ogsaa Mindretal af en bestemt Størrelse.

6) Blandt andre Spørgsmaal, Partiet ønsker optaget til Forhandling, og paa hvis tilfredsstillende Løsning man lægger samme Vægt som paa de under Punkterne 1—5 nævnte, anføres:

- a) at det grundlovsmæssigt fastslaaes, 1) at *Ændringer* i Folkekirkens *indre* Anliggender ikke kan foretages uden Samtykke af en repræsentativt valgt Kirkeforsamling, og 2) at de til Folkekirken henlagte Midler og Indtægter ikke formindskes,
- b) Udlændinges Ret til at erhverve og eje fast Ejendom her i Landet (jfr. Grundlovens § 50, 2det Stykke),
- c) grundlovshjemlet Sikring af Retsplejens Adskillelse fra Forvaltningen,
- d) Adgang til Domstolsafgørelse i Sager vedrørende Erstatning ved Ekspropriation,
- e) Sikring af Rigsdagsmænds *Taleret* i Rigsdagen.

7) Partiet lægger megen Vægt paa, at der i Grundloven fastsættes Bestemmelser, der har til Formaal at sikre, at *Ændringer* i Forfatningen kun kan ske med Sikkerhed for, at disse er velovervejede og i hele Samfundets Interesse, herunder at *Ændringerne* finder positiv Tilslutning fra Halvdelen af Landets Vælgere.

Man forbeholder sig i øvrigt at rejse andre Spørgsmaal senere under Forhandlingen.“

Under Forhandlingen herom gaves der fra Regeringspartiernes Medlemmer Udtryk for deres Vilje til at gaa nærmere ind paa de fremsatte Synspunkter, særlig naar yderligere Oplysninger kom til at foreligge angaaende en Ordning med eet Vælgerkorps og een Afstemning.

De begærede Oplysninger blev givet i en Skitse, delt i to Afsnit, der hver for sig indeholdt en selvstændig Plan. Denne Skitse blev fremsat i Mødet den 10. Februar 1938 og havde følgende Indhold.

„A. Der vælges f. Eks. 136 Folketingsmænd og 68 Landstingsmænd.

Samme Dag som Valg til Folketinget finder Sted — eller, om det for at undgaa Uklarhed blandt Vælgerne skønnes ønskeligt, da Syvendedagen derefter — foretages ogsaa Valg til Landstinget.

Folketingsvalget finder Sted efter de nugældende Regler.

Landstingsvalget finder Sted som et Listevalg og Landsvalg, saaledes at ethvert paa Rigsdagen repræsenteret Parti og enhver Vælgergruppe, der i Henhold til Valgloven deltager i Folketingsvalget med Ret til at faa Tillægsmandater, kan opstille en Kandidatliste, der repræsenterer Partiet (Vælgergruppen) som Landsparti, og paa hvilken Vælgerne Landet over faar Lejlighed til at stemme, i det store og hele efter de for kommunale Valg gældende Regler.

B. Rigsdagens politiske Sammensætning afgøres ved een Afstemning af Rigsdagsvælgerne. Denne Afstemning benævnes *Rigsdagsvalget*.

Ved Rigsdagsvalget vælges der f. Eks. 170 Rigsdagsmænd. Efter Godkendelse af Valgbrevene træder disse 170 Rigsdagsmænd sammen til en Valgforsamling, der af sin Midte vælger 34 Landstingsmænd.

De resterende 136 Rigsdagsmænd udgør *Folketinget*.

Dette konstituerer sig som Valgforsamling og vælger efter Forholdstalsvalgmetoden blandt Personer, der inden Rigsdagsvalget skal være opførte paa særlige, offentliggjorte Lister, — efter Regler som under A., — og som ikke tillige maa være Kandidater ved Rigsdagsvalget, yderligere 34 Landstingsmænd.

De herefter valgte 68 Landstingsmænd udgør *Landstinget*."

Under 20. Januar 1938 havde Venstre igennem Formanden, Folketingsmand Brorsen, afgivet følgende Erklæring:

„I et tidligere Møde har jeg meddelt, at vi indenfor Venstre principielt maa holde for, at Bevarelsen af Tokammerssystemet i Rigets Grundlov vil være det heldigste ogsaa ud i Fremtiden. Vi har bl. a. henvist til, at i Stater med Etammersystem har man fundet det formaalstjenligt at dele Kammeret i to selvstændigt arbejdende Afdelinger; dette er f. Eks. Tilfældet i Norge og Island.

Allerede af ovennævnte Grund er Regeringens Skitse efter vor Opfattelse et daarligt egnet Grundlag for Kommissionens fortsatte Forhandlinger. Men dertil maa føjes, at vi ikke kan tiltræde Bestemmelsen om Valgretsalders Fastsættelse til 21 Aar. Af Hensyn ogsaa til Ungdommen selv har det sin store Betydning, at den er i Besiddelse af større Modenhed paa det Tidspunkt, den faar Adgang til at deltage i det offentlige Liv, end det normalt er Tilfældet i 21 Aars Alderen.

Det Lovraad, Skitsen omfatter, er efter Venstres Opfattelse en daarlig Erstatning for Landstinget; vi kan derfor ikke tiltræde Bestemmelsen om Indførelsen af et saadant. Tanken om en Ministeransvarligheds-Lov har derimod vor fulde Tilslutning.

Hvad Spørgsmaalet Folkeafstemning angaar, er vi villige til at deltage i en Drøftelse, men vi mener ganske vist i Modsætning til, hvad Skitsen indeholder paa dette Punkt, at det maa være et nærmere bestemt Mindretals Ret i bestemte Situationer at kunne forlange Folkeafstemning afholdt om en Sag — eller Sagen henlagt til efter nye Valg, jfr. de Bestemmelser, der f. Eks. findes i den finske Forfatning.

Hvis man kan tænke sig at forhandle paa Grundlag af Tokammerssystemets Bevarelse, er vi fra Venstres Side villige til at gaa med til en Nedsættelse af Valgretsalderen til Landstinget, ligesom vi gerne deltager i en Drøftelse af, hvorledes man skal forholde sig, hvis der opstaar Uoverensstemmelser mellem de to Ting.

Fastholder Regeringen imidlertid Grundlaget i den forelagte Skitse, afventer vi et virkeligt Forslag, som vi da tager endelig Standpunkt til."

Under de senere Forhandlinger udvikledes det nærmere, at Venstre eventuelt kunde gaa til 25 Aars Valgretsalder — ogsaa til Landstinget.

Det krævedes, at der skulde opretholdes et Landsting med et Særpræg derigennem, at det valgtes ved indirekte Valg og for længere Valgperioder end Folketingets.

I øvrigt præciseredes forskellige andre Sider af Spørgsmaalet og fremsattes forskellige Krav.

Paa den givne Foranledning anmodedes om en Beregning af et Valgresultat paa Grundlag af den saaledes skitserede Valgordning, f. Eks. hvilende paa Folketingsvalget 1935, og ved Indenrigsministeriets Foranstaltning foreligger en saadan som Bilag (4).

Regeringspartiernes Medlemmer erklærede under de følgende Drøftelser, at den af Venstre afgivne Erklæring ikke var et egnet Grundlag for Forhandling, hvorimod man ikke havde noget imod at prøve, om et tilfredsstillende Forslag kunde opnaas ved i Forhandlingen at inddrage den af det konservative Parti fremsatte Skitse, særlig dens Afsnit B.

Under Bilag Nr. 1 (S. 50) foreligger nu Resultatet af disse Overvejelser i et Forslag til Ændringer i Danmarks Riges Grundlov, som stilles af Regeringspartiernes og det konservative Folkepartis Medlemmer.

Dette Grundlovsudkast tilsigter at ændre Bestemmelserne om Valg og andet, som har Forbindelse med Rigsdagen, at foretage de som Følge heraf fornødne Ændringer i forskellige, i øvrigt uændrede Paragraffer, samt endelig at gennemføre enkelte Realitetsændringer, uden for det Afsnit, der angaar Rigsdagen, saaledes som der gøres nærmere Rede for i Bemærkningerne til Forslaget (S. 59).

Forslagets egentlige Forfatningsbestemmelser er baseret paa Princippet een Vælgerklasse og eet Valg.

Ved Valget opstilles dels de, der søger Valg til Rigsdagen paa samme Maade, som det nu sker til Folketinget, og dels de, der opstilles paa Landslister af de paa den afgaaede Rigsdag repræsenterede Partier og af de Vælgergrupper, der i Henhold til Valgloven deltager i Rigsdagsvalget med Ret til at opnaa Tillægsmandater. Landslisterne maa ikke indeholde Navne paa Personer, der er opstillet til det almindelige Valg.

Ved det almindelige Valg vælges 170 Rigsdagsmænd, medens der af Listerne vælges 34 paa Grundlag af de paa de forskellige Partier ved Valget afgivne Stemmer og ved Anvendelse af Forholdstalsmetoden, og endelig vælger Færøernes Lagting et Medlem foruden den kredsvalgte Repræsentant, der er indbefattet i Tallet 170.

Den samlede Rigsdag omfatter altsaa 205 Medlemmer og deler sig efter Valget i to Afdelinger paa henholdsvis 136 og 69 efter de i § 33 angivne Regler.

Med den saaledes foreslaaede Valgordning har man søgt at imødekomme det fra flere Sider fremsatte Ønske om at aabne Adgang til Rigsdagen for Personer, som de forskellige Partier af saglige Grunde kan ønske at drage ind i Rigsdagsarbejdet, men som af forskellige Aarsager ikke kan antages at søge Valg paa almindelig Maade.

Den forenede Rigsdag, samtlige 205 Medlemmer, skal behandle visse Sager af særlig Karakter, f. Eks. Finansloven, Statslaan m. v., medens øvrige Lovgivningssager fordeles til Behandling i de to Afdelinger. Endvidere bestemmes det, at i de Tilfælde, hvor Enighed ikke kan opnaas mellem de to Ting, skal Sagen forelægges til endelig Afgørelse i Den forenede Rigsdag.

Ved at lovfæste denne Ordning, som paa visse Omraader har Lighed med den gældende Rigsdagsordning i Norge og i Island, opnaas formentlig de Fordele, som man har ment kunde opnaas ved Tokammerssystemet, nemlig en mere alsidig Behandling og Bedømmelse af Sagerne, medens det ene Vælgerkorps og Reglerne om Den forenede Rigsdag sikrer de Fordele, som man har ment knytter sig til Ætkammerssystemet.

Rigsdagens to Afdelinger foreslaas fremtidig betegnet „Folketing“ og „Rigsting“.

Valgretsaldern foreslaas ansat til 23 Aar, som er den Alder, ved hvilken Valgret opnaas baade i Sverige og i Norge.

Der har været fremsat Forslag om at lade Myndighedsaldern — 21 Aar — være Tidspunktet, da Valgretten skulde indtræde, men herom har man kun kunnet samle Regeringspartiernes Repræsentanter. Venstres og det konservative Partis Repræsentanter har ønsket at fastholde 25 Aar som Valgretsaldern, dog saaledes, at de konservative erklærede sig rede til at forhandle om en lavere Valgretsaldern. Under Forhandlingerne er der da ogsaa

opnaaet Enighed mellem Regeringspartiernes og det konservative Partis Repræsentanter om en Valgretsalder paa 23 Aar, som synes at have vundet nordisk Anerkendelse.

Under Forhandlingerne er inddraget Spørgsmaalet om Folkeafstemning. I Forslagets § 65 er der givet Udtryk for den Opfattelse, der har samlet Flertallet.

Det er under Forhandlingen oplyst, at der af Justitsministeren vil blive fremsat Forslag til Lov om Ministrenes Ansvarlighed, saaledes at Loven vil kunne gennemføres samtidig med den ny Grundlov. Udkast til et saadant Lovforslag er forelagt i Kommissionen og aftrykkes som Bilag (5).

Et Mindretal (Hendriksen, M. C. Korsgaard, Ole Bjørn Kraft og Christmas Møller) inden for Flertallet ønsker endvidere at fremsætte følgende Bemærkninger:

I al den Tid, Danmark har haft en fri Forfatning, har der været Forfatningskamp i Landet. De ulykkelige nationalpolitiske Forhold mellem de to slesvigske Krige gav som bekendt Anledning til stedsevarende Forfatningsdrøftelse og Forfatningsændringer, og efter Krigen i 1864 gennemførtes Grundloven af 28. Juli 1866 paa et andet Grundlag end Junigrundlovens ene Vælgerkorps.

66-Forfatningens Gennemførelse var Indledningen til den langvarige og bitre politiske Strid gennem hele Slutningen af forrige Aarhundrede, og Grundloven af 5. Juni 1915 betød ikke Afvikling af den forfatningspolitiske Strid, selv om den for Partierne til venstre var et meget betydeligt Resultat.

1915-Grundloven traadte som bekendt først i Kraft i Foraaret 1918. De meget urolige politiske Forhold, som derefter indtraadte, den bitre Strid i Aarene 1918—20, den Kampsituation mellem Folketing og Landsting, der udviklede sig af Spørgsmaal som Statslaanet, 7. August-Loven i Februar—Marts 1919, Afholdelse af nyt Folketingsvalg, Grænse- dragningen, det daværende Ministeriums sønderjydske Politik i Foraaret 1920, alt dette bevirkede utvivlsomt, at store Dele af Befolkningen følte Landstinget af 1915 kun som en Fortsættelse i en anden Udgave af Landstinget af 1866.

Rigsdagens to Ting var ifølge Forfatningen i den Grad ligestillede Udtryk for den lige og almindelige Valgret, at enhver Rigsdagsbeslutning forudsatte begge Tings selvstændige Samtykke. Viste en Mægling efter de i Forfatningen nærmere angivne Regler sig uigennemførlig, var, Sagens Vigtighed og Hast uanset, Rigsdagen ude af Stand til at træffe Afgørelse. Paa denne, nu sikkert fra alle Sider erkendte Grundskade ved Forfatningen kunde der, uden Forfatningsændring, kun under en rolig Udvikling have været bødte gennem Indarbejdelsen af en Forfatningsskik i Tilslutning til Princippet om Folketingets — Folketingsvælgernes — overvejende Indflydelse. Men allerede i 1920 rejste Socialdemokratiet i et Forfatningsforslag Kravet om Afskaffelsen af Landstinget og Overgang til det rene Etkammersystem. Og under de følgende Aars politiske Brydninger blev Landstinget for den almindelige Bevidsthed i stadig højere Grad enstydigt med *Lands- tingsflertallet*, og vel at mærke et Landstingsflertal, der var i politisk Modsætning til Folketingsflertallet. I ca. 10 af de 16 Aar fra Landstingsvalget i 1920 til Landstingsvalget i 1936 var der rent socialdemokratisk-radikalt Flertal i Folketinget, medens Venstre og Konservative havde Flertal i Landstinget.

Kontrasten mellem disse to Flertal tilintetgjorde i Virkeligheden alle Forsøg paa at konsolidere 1915-Forfatningens Landsting som dansk Overhus. Landstinget blev

Brændpunktet i den politiske Magtkamp, og ingen Regering har i 1915-Forfatningens Levetid alvorligt søgt at hæve Tinget op over Slagtumlen.

Skønt man fra alle Sider erkendte, at Folketingsvælgerne maatte have den afgørende Indflydelse, og skønt der af Det konservative Folkeparti har været gjort Forsøg paa at grunde en Forfatningsskik derigennem, at Landstinget i Konflikttilfælde bøjede sig for et Folketingsvalgs Afgørelse, maa det dog erkendes, at en fast parlamentarisk-politisk Tradition ikke blev skabt.

Der var Tilløb til det, da Landstinget under den før nævnte Statslaanskonflikt den 28. Februar 1919 blandt andet udtalte følgende:

„Landstinget beslutter ligeledes at udtale, at Tinget under de tilstedeværende Forhold vil være beredt til at vedtage Statslaansforslaget, saafremt Ministeriet efter en Appel til Vælgerne gennem en Opløsning af Folketinget paa ny fremsætter Forslaget.“

Men det blev dengang kun ved Tilløbet, og det samme kan i Virkeligheden siges om, hvad der noget senere skete med Hensyn til Valutalovforslagene set i hvert Fald som et Landstingsflertals Anliggende.

I store og voksende Dele af Befolkningen blev Kravet om en dybtgaaende Ændring af Rigsdagens Sammensætning under disse Omstændigheder fremherskende og kunde sluttelig opvise Tilslutning af et Flertal i *begge* Rigsdagens Ting. Siden da har det danske Tokammersystem praktisk taget fungeret som Etkammer — med Landstingets Afskaffelse paa Dagsordenen.

Allerede ved det her anførte er der givet tilstrækkelig Begrundelse for, at Mindretallets Parti har ment det rimeligt og rigtigt at søge det principielle Forfatningsproblem løst en Gang for alle, saaledes at der vel i Fremtiden kunde opstaa Krav om Ændringer i Forfatningen paa det ene eller det andet Omraade, men ikke inden for en overskuelig Aarrække skulde kunne opstaa Krav om Ændringer i Folkestyrets forfatningsmæssige Grundlag.

Mindretallet maa desuden fremhæve, at en Tid som vor og den Fremtid, hvorom man kan have en Mening, kræver et handlehurtigt Folkestyre, hvor Magt og Ansvar følges ad. Folkestyret maa i disse Henseender være andre politiske Systemer jævnbyrdigt. Mindretallet holder urokkeligt fast ved, at Folket gennem Rigsdagen skal bevare og udøve den lovgivende, kontrollerende og kritiserende Myndighed, der er en fri Forfatnings Særkende. Derimod indrømmer Mindretallet, at Tiden ogsaa i de demokratiske Lande kræver Forenkling og Koncentration. Det er, naar Statens og Folkets Interesser skal varetages, nødvendigt, at Regeringsmagtens Udøvere kan handle og handle hurtigt.

Den nugældende Forfatning fyldestgør i sit Princip afgjort ikke disse Forudsætninger, hvis Tilvejebringelse Tiden i saa høj Grad gør ønskelig.

Ogsaa ud fra de her angivne Synspunkter har der i Det konservative Folkeparti igennem Aarene været adskillig Stemning for en Drøftelse af Ændringer i Landets Forfatning. Nærværende Mindretal ønsker ingenhunde at lægge Skjul paa, at der har været og er divergerende Anskuelser inden for Mindretallets Parti med Hensyn til Spørgsmaalet om Forfatningsændringens Betimelighed og Dybtgaaende. Det fremgaar allerede af nærværende Betænkning (se S. 38—40), at saadanne Divergenser har gjort sig gældende inden for Det konservative Folkepartis Rigsdagsgruppe, og at disse Meningsforskelle fortsat er tilstede, ønsker Mindretallet at nævne. Men paa den anden Side maa Mindretallet fremhæve, at dets Rigsdagsgruppe i det Svar, den afgav i Kommissionen den 20. Januar, eenstemmigt og klart gav Udtryk for den Opfattelse, at Folketinget skulde have den afgørende politiske Indflydelse, og at Rigsdagsgruppen var villig til at forhandle om en Omdannelse

af det nuværende Landsting saavel med Hensyn til Valgmaade som til Sammensætning og Beføjelse.

I Grundsynspunktet har Konservatismen saaledes staaet enig. Man har erkendt, at den lige og almindelige Valgret var Forfatningens ufravigelige Grundlag, og at den afgørende Magt skulde være hos Folketingsvælgerne. Over for Kravet om Udslettelse af Landstinget maatte det da blive Opgaven at skabe en Forfatning, der, samtidig med at den lod Rigsdagen hvile paa eet Vælgerkorps, bevarede mest muligt af et To-Tings-Systems gode Egenskaber.

Da Medlemmer af den konservative Folketingsgruppe i Foraaret 1933 — med medunderskrevne Ole Bjørn Kraft som Ordfører — erklærede sig til Gunst for en Drøftelse af Forfatningen, rejstes ogsaa Spørgsmaalet om der ikke til det folkevalgte Ting burde knyttes et omdannet Landsting, et *Sagkundskabens Ting*. Der er stadig, ogsaa i den konservative Ungdomsbevægelse, Interesse for denne Tanke, der tager Sigte paa et tillempet Korporationsprincips Indførelse i Landets Forfatningsliv.

Mindretallets Parti som saadant er ikke Tilhænger af det korporative System, men Mindretallet mener, at Tanken har virket befrugtende paa Erkendelsen af det i høj Grad formaalstjenlige i at faa særligt sagkyndige Personligheder ind i Rigsdagsarbejdet, og denne Betragtning har givet sig Udslag i den foreslaaede Nyordning af Rigsdagen.

Opgaven har som alt nævnt været at bevare et To-Tings-System med Udelukkelse af den gamle politiske Strid om Tingenes Sammensætning. Dette er efter Mindretallets Opfattelse paa heldig Maade lykkedes gennem det Forfatningsforslag, der foreligger med Tilslutning af et meget stort Flertal af Kommissionens Medlemmer.

Uden at gaa i Enkeltheder ønsker Mindretallet at fremhæve, at den foreslaaede Ordning vil betyde umiddelbar Samhørighed mellem Magt og Ansvar. Med eet Vælgerkorps som Grundlag skaber Forslaget en Rigsdag, der kan give et klart Svar, det være sig Ja eller Nej, paa Spørgsmaal og Forslag fra Regeringens Side, og give Svaret hurtigt, naar det behøves og forlanges.

Dernæst søger Forslaget i Tilknytning til 1849-Grundlovens Tokammersystem at supplere Folketinget med et andet Ting, der, udgaaet af samme Vælgerkorps, skal have sit Særpræg af sin særlige Opgave i Kraft af den *Personlighedstype*, der maa antages at blive afgørende for Tingets Sammensætning. Navnlig skulde dette gøre sig gældende gennem *Landslisterne*, ved hvilke der gives Mulighed for at kunne opstille Mænd og Kvinder af fortrinlig Indsigt i Samfundslivets forskellige Omraader, men lidet tilbøjelige til at gøre Tjeneste i den almindelige politiske Agitation. Naar man vil anke over, at der ikke stilles udtrykkelige Betingelser med Hensyn til de paagældendes Kvalifikationer, og gøre gældende, at Ordningen blot bliver en Pensionering af aftjente Rigsdagsmænd, kan Mindretallet for sit eget Vedkommende svare, at det har ingen Tanke i den Retning. Ordningen skal bruges efter sin aabenbare Hensigt, og Mindretallet er af den Opfattelse, at det Parti eller den Retning, som forsynder sig herimod, kun kommer til at lide Skade derved. Landslisterne vil for Rigsdagsvælgerne i væsentlig Grad fastslaa den Standard, Partierne agter at give Rigsdagen. Derved sikres en sund og højnende Kappelstrid.

Der er endvidere med Hensyn til Rigsdagsordningen truffet en Række Forbedringer af stor faktisk Betydning; det bør dog ogsaa nævnes, at for første Gang ved Mandatalsændringer foretages der en Nedsættelse af Rigsdagsmedlemmernes Tal; alle Rigsdagens Medlemmer og ikke det ene Ting, kan fremtidigt deltage i den politiske Generaldebat og i Finanslovsbehandlingen. De Ændringer, der tænkes gennemført med Hensyn til Rigsdagens Sammentræden og Regeringens tidsbegrænsede Ret til at fremsætte Lovforslag vil uden videre medføre, at begge Rigsdagens Ting kommer til at arbejde intensivt hele

Rigsdagsperioden igennem, hvad der langt fra er Tilfældet under den nuværende Ordning. Rigsdagssamlingerne bliver — eller kan i hvert Fald blive — kortere; Arbejdet bliver mere koncentreret. Alle Ændringer som modsvarer Tidens Krav.

Vedrørende de Ændringer, der gennemføres ud over Rigsdagsordningen, skal Mindretallet udtale følgende:

Mindretallet er meget vel klar over, at Valgretsalderen er et Spørgsmaal, over for hvilket Landets Befolkning staar delt. Men med den Udvikling, der i de fleste Lande har medført en Valgretsalder paa 20—21, i de nordiske Lande paa 23 Aar, ja i Island endog 21 Aar, har Mindretallet ment, at man bedst forankrede den danske Valgretsalder ved den norsk-svenske, saaledes som det er foreslaaet. Det kan til Støtte herfor ogsaa fremhæves, at de fleste unge Mænd og Kvinder, der har opnaaet denne Alder, har været selvforsørgende i nogle Aar, og at 25 Aars Alderen næppe i væsentlig Henseende er Udtryk for andre Livsforhold og anden Livserfaring end 23 Aars Alderen.

Folkeafstemningen kunde Mindretallet, som det ogsaa fremgaar af Betænkningen, have ønsket at give større Raaderum, men Mindretallet har ikke kunnet underkende Argumenterne imod, at et lille Mindretal blandt Vælgerne skulde kunne gennemføre Folkeafstemninger, der efter Sagens Natur maatte befrygtes mere at tage Sigte paa at skabe Uro, end paa at naa det angivne Maal.

Med Hensyn til alle de øvrige Ændringer, der foreslaas i Grundloven, bemærker Mindretallet, at de efter dets Opfattelse er Forbedringer i Forhold til den nuværende Forfatning. Ganske særligt ønsker Mindretallet at nævne, at ved de Ændringer, der foreslaas i den nuværende Grundlovs § 69, ved at tildele Rigsdagen en juridisk Embedsmand, der bl. a. skal behandle og udtale sig om alle Andragender, som indgives til Rigsdagen, er der efter Mindretallets Mening i mangfoldige vanskelige Spørgsmaal sikret Rigsdagen et Indseende og i givne Fald et Initiativ af stor samfundsmæssig Betydning.

Mindretallet peger ligeledes paa den større Retsbeskyttelse, som Borgerne opnaar gennem Ændringen til § 80 — en Ændring, der ligesom Ændringerne og Bemærkningerne til §§ 85 og 86 understreger, at det folkestyrede danske Samfund opfatter sig som et *Rets-samfund*, hvor Flertallet vel er berettiget til at bruge, men aldrig til at misbruge Magten.

Mindretallet ønsker endvidere at fremhæve, at der vil blive nedsat et sagkyndigt Udvalg til at overveje Spørgsmaalet om fremmedes Ret til at eje dansk Jord; saa vanskeligt dette Spørgsmaal er, er denne Løsning sikkert den eneste mulige, og som Grundlovens § 50 er affattet, kan man jo senere ved almindelig Lov ordne Spørgsmaalet.

Af Bemærkningerne til Ændringsforslagene fremgaar det (S. 64), at der har været stærke Ønsker hos Regeringspartierne om at gennemføre en Bestemmelse om, at Rigsdagen skulde have Ret til at afgøre om en Lov er grundlovsstridig eller ej.

Det fremgaar ligeledes af Betænkningen, at nærværende Mindretal har fastholdt den eksisterende Praksis om, at Domstolene og da navnlig Højesteret kan afgøre Spørgsmaalet om en Lovs Grundlovsstridighed.

Mindretallet skal endelig anføre, at selv om Mindretallet kunde ønske, at man var gaaet videre med Hensyn til Gennemførelsen af Ændringer i Grundlovens § 73 om Folkekirkens Stilling, er Resultatet af Forhandlingerne relativt tilfredsstillende for de kirkelige Interesser, og ud fra den almindelige Betragtning, Mindretallet har om at det i første Række gælder om at forankre bestemte Interesser hos Befolkningens Flertal, anser det Løftet som herved er afgivet som overordentlig værdifuldt.

Sluttelig ønsker Mindretallet at give Udtryk for sit Haab om, at Grundlovsrevisionen snarest muligt maa komme til at foreligge som en fuldbyrdet Kendsgerning. Der er formentlig ved det Forslag fra Forfatningskommissionen, hvortil Mindretallet er Medforlagsstiller, skabt et i Hovedlinierne antageligt Grundlag for Sagens Fremme gennem de i Forfatningen foreskrevne Instanser, og inden for disse Linier kan Mindretallet tilsige Medvirken til en Forhandling paa Rigsdagen, hvorved det ogsaa fra Mindretallets Side vil være et oprigtigt Ønske, at der naas en definitiv Løsning paa det bredest mulige parlamentariske og folkelige Grundlag. Ud fra sine i det foregaaende klarlagte Synspunkter maa Mindretallet anse det for at være i Landets og Nationens saavel som i Partiernes og det parlamentariske Arbejdes velforstaede Interesse, at Forfatningsspørgsmaalet nu fjernes fra Kampzonen, og at det politiske Liv finder sig til Rette inden for Rammer, der kan forventes at ville ligge fast i en overskuelig Tid.

Venstres Medlemmer (Brorsen, Elgaard, Krag, Hauch og Stensballe) ønsker at udtale:

De skelsættende Aar i dansk Forfatnings Historie er 1849, 1866 og 1915. I 1849 fik vi en efter Datidens Forhold udpræget helstøbt frisindet Forfatning, medens 1866-Grundloven var af en anden Natur med Indførelse af Valgrets-Privilegier til Landstinget, Privilegier, der i en lang Periode skulde medføre bitre politiske Kampe; først ved Grundloven af 1915 vendte man tilbage til Juni-Grundlovens Principper med almindelig Valgret til begge Rigsdagens Ting.

Grundloven er Landets vigtigste Lov, men dog alligevel kun en Ramme om Folkets Liv og Virke. Det afgørende vil til enhver Tid være, om den af Grundloven udgaaede Folkerepræsentation udfører et Arbejde, hvorved Befolkningen kan kende, at der ad politisk Vej øves en Virksomhed af Betydning for og i Pagt med hele Samfundets Udvikling.

Grundlovs-Revisionen i 1915 blev gennemgaaende hilst med stor Tilfredshed i Befolkningen. Privilegierne bortfaldt; Kvinderne fik Valgret i Lighed med Mænd, hvad de ikke havde haft tidligere, og paa en Række Omraader indføjedes Bestemmelser, der gav gode Løfter for Fremtiden. Ikke mindst de nuværende Regeringspartier var med i Jubelkoret, der sang den nye Grundlovs Pris. Det varede imidlertid som bekendt ikke længe, før der fra den Side kom Røster frem om, at den nye Grundlov burde ændres og det paa et Tidspunkt, hvor der kun havde været afholdt eet Valg efter dens Vedtagelse. Navnlig Social-Demokratiet satte sig i Bevægelse med en kraftig Agitation for, som man kaldte det, en mere moderne Forfatning. Som Forbillede anførtes den nye Grundlov, der var indført i Tyskland efter Sammenbruddet og efter det tyske Samfunds Overgang til republikansk Styreform. I de nye Krav, som Social-Demokratiet rejste, savnedes derfor heller ikke en Bestemmelse om, at Republikken skulde indføres i Danmark, og Valgretsalderen foreslog man nedsat til 21 Aar.

Da disse Krav ikke kunde gennemføres, indtog Social-Demokratiet i 1920 en meget passiv Holdning over for saadanne Ændringer i Forfatningen, som det var nødvendigt at gennemføre, for at Sønderjyderne efter Genforeningen kunde vælge Repræsentanter til den danske Rigsdag.

I Rigsdagssamlingen 1934—35 fremsatte den nuværende Regeringskoalition Forslag til Ændringer i den bestaaende Grundlov af 1915, og de vigtigste af de Forandringer, der efter Forslaget skulde foretages, var Etkammerssystemets Indførelse og Valgretsalderens Nedsættelse til 21 Aar. Forslaget kunde ikke gennemføres, da Venstre og Det konservative Folkeparti, der paa det Tidspunkt havde Flertal i Landstinget, gik imod det. I 1936—37 kunde det samme Forslag have været gennemført paa Rigsdagen idet Regeringspartierne efter Valget i 1936 ogsaa opnaaede et Flertal i Landstinget. Imidlertid fremsattes der nu Forslag om at nedsætte en Kommission til Behandling af Forfatningsproblemet. Dette Forslag om Kommissionsnedsættelse fik Tilslutning fra konservativ Side, medens Venstre var imod Forslaget, som man fandt overflødig i Betragtning af, at de Ændringer i Forfatningen, som Regeringen ønskede gennemført, paa normal Maade kunde forelægges og behandles af Rigsdagen.

Efter at det var vedtaget at nedsætte Kommissionen, har der dør fundet en almindelig Drøftelse Sted, en Drøftelse som ogsaa Venstre har deltaget i. Fra Regeringens Side blev der forelagt en Skitse, som indeholdt Bestemmelse om Landstingets Afskaffelse, medens man til Gengæld foreslog indført en ny Institution, som kaldtes Lovraadet, der kun skulde være raadgivende, men hvor Lovforslagene skulde behandles, inden de blev ophøjet til Love. Fra konservativ Side blev der fremlagt 2 Udkast, hvoraf det ene bibeholdt Tokammerssystemet, medens det andet var en Blanding af Et- og Tokammerssystem.

Skønt Venstre har givet Udtryk for den Anskuelse, at det ikke er Grundlovs-Ændringer, der er særlig paakrævede i Øjeblikket, men at det er ganske andre Spørgsmaal af økonomisk og social Karakter, Befolkningen er optaget af, udtalte vi vor Villighed til Forhandling om visse Punkter i den bestaaende Grundlov. Venstre var f. Eks. villig til at nedsætte Valgretsaldere til Landstinget, saa den blev 25 Aar — altsaa ens Valgretsaldere til begge Rigsdagens Ting som i Juni-Grundloven. Opstod der i Fremtiden Uoverensstemmelser mellem Folketing og Landsting, var man villig til at skabe Mulighed for, at saadanne kunde løses, eventuelt ved at lade Tingene træde sammen til en forenet Rigsdag. Om de landstingsvalgte Stilling og Maaden at vælge dem paa var Venstre ligeledes forhandlingsvenlig.

For at Landstinget imidlertid fremdeles kunde bevare et Præg, noget forskelligt fra Folketinget, burde Tinget have en længere Valgperiode, være vanskelig opløseligt og vælges ad indirekte Vej, ved Valgmænd som nu. Paa den Maade blev Grundloven af 1915 ført à jour, og saaledes ændret kunde det have tilfredsstillet alle berettede Krav. Om disse forskellige Udkast blev der derefter forhandlet i Kommissionen, men Enighed mellem Partierne kunde ikke opnaas, og det var derfor naturligt, at det fra Venstres Side blev gjort gældende, at Regeringen, hvis den vilde fremme Sagen, maatte fremlægge et virkeligt gennearbejdet Grundlovsforslag til Forhandling i Kommissionen. Dette skete først i et Møde den 13. Juni, og da Kommissionen som bekendt skal være færdig med sit Arbejde inden 1. Juli, blev der meget kort Tid til Behandling af Landets vigtigste Lovgivningsarbejde. Ogsaa af den Grund har Venstre besluttet ikke at stille Forslag i Kommissionen, men afvente Regeringens Forslag i næste Rigsdags-samling.

Det er i Rigsdagen — over for den store Offentlighed — Venstre ønsker, at de endelige Forhandlinger skal foregaa, og indtil da agter Venstre at staa frit.

I Kommissionen er der imidlertid fremsat et Grundlovsforslag, der har faaet Tilslutning fra Regeringspartierne og Det konservative Folkeparti. Om visse Bestemmelser i dette Forslag skal her gøres enkelte Bemærkninger. Man forlader efter Forslaget Tokammerssystemet, men indfører ikke et rent Etkammerssystem; man konstruerer noget der imellem — altsaa et baade-og, ikke et enten-eller. Rigsdagen, der skal bestaa af 205 Medlemmer, deler sig i et Førstekammer med 69 Medlemmer og et Andetkammer med 136 Medlemmer. Til Behandling af forskellige Sager træder Kamrene sammen til Den forenede Rigsdag. Af de 205 Medlemmer kredsvælges 170, medens 34 udtages paa Lister, som forud for Valget er affattet af de Partier og Vælgergrupper, der har opstillet Kandidater til Kredsvalg. Hvor stor Andel det enkelte Parti faar i de 34 Liste-Kandidater afhænger af Partiets Stemmetal ved Kredsvalgene. Førstekammeret kommer derefter til at bestaa af 34 kredsvalte, udpeget blandt og efter Forholdstal af de 170 Medlemmer, og 34 listevalgte samt en Repræsentant for Færøerne, Andet-Kammer som omtalt af 136 Medlemmer.

Det bestemmes nærmere (§ 43), hvorledes Arbejdet vil være at fordele, hvilke Spørgsmaal der alene skal behandles i Den forenede Rigsdag (3 Behandlinger), og hvilke

der skal behandles særskilt i de 2 Kamre (3 + 2 Behandlinger). I den forenede Rigsdag behandles f. Eks. Ændringer i Grundloven, Finanslov og andre meget vigtige Love af finansiell Natur, og saadanne Love af stor Betydning faar altsaa 3 Behandlinger, medens mindre vigtige Spørgsmaal skal underkastes 5 Behandlinger i de to Kamre og eventuelt en sidste Behandling i Den forenede Rigsdag. Forslag om Dagsordener behandles snart i et af Kamrene, snart i Den forenede Rigsdag.

Efter Venstres Opfattelse er det et noget indviklet og kunstigt System, der her etableres. Stillet overfor et saadant Forslag maa Venstre anse det for rigtigt, at Spørgsmaalet om et rent Etkammersystem under de fortsatte Forhandlinger i Rigsdagen drages i Forgrunden, og samtidig erklærer vi os for Tilhængere af en Valgretsalders for Mænd og Kvinder paa 25 Aar, medens denne efter Forslaget skal nedsættes til 23 Aar. Andre Spørgsmaal, som f. Eks. Spørgsmaalene om, hvorvidt Rigsdagen skal indkaldes en Maaned senere (November) end nu (Oktober), eller om Finansloven først skal forelægges i Januar i Stedet for nu i Oktober, kan der antagelig nok opnaas Forstaaelse om. Hvad Spørgsmaalet Folkeafstemning angaar, maa Venstre forbeholde sig nærmere Overvejelse vedrørende Paragraffens Udformning, men vi er Tilhængere af at anvende Princippet om Folkeafstemning i begrænsede Tilfælde.

Ved Siden af det, der alt er omtalt, er det efter Venstres Anskuelse meget vigtigt, at bl. a. følgende Spørgsmaal underkastes den grundigste Behandling:

1. Borgernes lige og fri Adgang til Erhverv og Arbejde, eventuelt Understøttelse, uanset organisationsmæssige og andre Forhold.
2. Domsmagtens og Anklagemyndighedens Uafhængighed af Administrationen.
3. Ejendomsrettens Ukrænkelighed.
4. Sikring af Ytrings- og Organisationsfrihed.
5. Sikring af Kirke- og Skolefrihed samt Kirkemidlernes Anvendelse i Overensstemmelse med de Formaal, hvortil de i sin Tid er tilvejebragt.

I det Venstre som allerede sagt venter med at tage endelig Stilling, indtil Sagen kommer til Behandling paa Rigsdagen, ønsker vi paa ny at betone, at de Krav, den politiske og økonomiske Situation i denne Tid stiller til Regering og Lovgivningsmagt, i første Række samler sig om Løsningen af andre og mere paakrævede Opgaver end Forfatningsændringer. Den nuværende Regering kan jo ikke beklage sig over Forholdene paa Rigsdagen, hvor den har et Flertal bag sig i begge Rigsdagens Ting, og hvor der derfor ikke er nogen Hindring for saadanne Forslag, der ønskes gennemført.

Samtidig med Gennemførelse af Ændringer i Grundloven skal den gældende Valglov revideres, men om dette er der saa godt som ikke forhandlet i Kommissionen. Venstre maa derfor afvente et Forslag fra Regeringens Side, før vi nærmere kan udtale os.

Forslag til Ændringer i Grundloven.*)

Af Flertallet: Fr. Andersen, V. Buhl, Bertel Dahlgaard, Fr. Dalgaard, Hartvig Frisch, A. M. Hansen, Hedtoft-Hansen, H. Hendriksen, M. Jensen-Aale, M. C. Korsgaard, Ole Bjørn Kraft, Holger Larsen, J. Christmas Møller, Hans Nielsen, Th. Stauning, K. K. Steincke, C. F. Sørensen, Johs. Veistrup.

§ 7.

Forinden Kongen tiltræder Regeringen, afgiver han skriftlig i Statsraadet en højtidelig Forsikring om ubrødeligt at ville holde Grundloven. Af Forsikringsakten udstedes to ligelydende Originaler, af hvilke den ene overgives Rigsdagen for at opbevares i dennes Arkiv, den anden tilstilles Rigsarkivet til Opbevaring. Kan Kongen paa Grund af Fraværelse eller af andre Aarsager ikke umiddelbart ved Tronskiftet afgive denne Forsikring, føres Regeringen, indtil dette sker, af Statsraadet, medmindre anderledes ved Lov bestemmes. Har Kongen allerede som Tronfølger afgivet Forsikringen, tiltræder han umiddelbart ved Tronskiftet Regeringen.

§ 8.

Bestemmelser angaaende Regeringens Førelse i Tilfælde af Kongens Umyndighed, Sygdom eller Fraværelse fastsættes ved Lov. Er der ved Tronledighed ingen Tronfølger, vælger Den forenede Rigsdag en Konge og fastsætter den fremtidige Arvefølge.

§ 14.

Ministrene kan af Kongen eller Den forenede Rigsdag tiltales for deres Embedsførelse. Rigsretten paakender de mod Ministrene for deres Embedsførelse anlagte Sager.

§ 15.

Ministrene i Forening udgør Statsraadet, hvori Tronfølgeren, naar han er myndig, tager Sæde. Kongen fører Forsædet undtagen i det i § 7 nævnte Tilfælde og i de Tilfælde, hvor Lovgivningsmagten i Henhold til Bestemmelsen i § 8, 1ste Punktum, maatte have tillagt Statsraadet Myndighed til at føre Regeringen.

§ 17.

Nærmere Regler om Besættelse af Tjenestemandstillinger fastsættes ved Lov. Ingen kan ansættes som Tjenestemand uden at have dansk Indfødsret. Tjenestemænd, som udnævnes af Kongen, afgiver en højtidelig Forsikring om at ville holde Grundloven.

*) Hvor intet andet er anført ved den enkelte Paragraf, indeholder denne Ændringer til den med samme Tal betegnede Paragraf i den nugældende Grundlov.

Saafernt Indholdet af en Paragraf i den nugældende Grundlov helt udgaar, er dette udtrykkelig anført i Teksten. Det samme gælder ved Flytning af en nugældende Bestemmelse til et helt andet Sted i Forslaget. I andre Tilfælde af Forskydning af den nugældende Grundlovs Paragraffer er Grundlovens Betegnelse for vedkommende Paragraf anført i Parentes efter Forslagets Paragrafbetegnelse.

Hvor en Paragraf med helt nyt Indhold er indskudt saaledes, at den har indtaget en nugældende Paragrafs Plads i Rækken, er der i en Parentes tilføjet: „Ny Paragraf“. Andre Indskud er betegnet ved Gentagelse af den foregaaende Paragrafs Betegnelse med Tilføjeelse af „b“, henholdsvis „c“.

Om Afskedigelse, Forflyttelse og Pensionering af Tjenestemænd fastsættes Regler ved Lov, jfr. dog herved § 71.

De af Kongen udnævnte Tjenestemænd kan forflyttes uden deres Samtykke, dog saaledes, at de ikke derved taber i Lønningsindtægt, og at der gives dem Valget mellem saadan Forflyttelse eller Afsked med Pension efter de almindelige Regler. Undtagelser for visse Klasser af Tjenestemænd, foruden den i § 71 fastsatte, bestemmes ved Lov.

§ 22.

Kongen kan opløse Rigsdagen. Nye Valg skal afholdes inden to Maaneder efter Opløsningen, og Rigsdagen skal træde sammen senest een Maaned efter, at Valgene har fundet Sted.

§ 25.

I særdeles paatrængende Tilfælde kan Kongen, naar Rigsdagen ikke er samlet, udstede foreløbige Love, der dog ikke maa stride mod Grundloven og altid straks efter den følgende Rigsdags Sammentræden skal forelægges Den forenede Rigsdag, uden hvis Bekræftelse Loven bortfalder.

§ 26.

Kongen kan benaade og give Amnesti. For Straffe, idømt af Rigsretten, kan Ministre kun benaades, saafremt mere end tre Fjerdedele af Rigsdagens Medlemmer i et Møde i Den forenede Rigsdag stemmer derfor.

§ 29.

Rigsdagen bestaar af 205 Medlemmer. Den deles i Overensstemmelse med de i § 33 indeholdte Forskrifter i et Folketing med 136 Medlemmer og et Rigesting med 69 Medlemmer.

§ 30. (Ny Paragraf).

Den forenede Rigsdag dannes ved Sammentræden af Tingenes Medlemmer i een Forsamling.

§ 31. (Nug. Grl. § 30).

Valgret til Rigsdagen har enhver Mand og Kvinde, som har Indfødsret, er fyldt 23 Aar og har fast Bopæl i Landet, medmindre vedkommende:

- a) ved Dom er frakendt de borgerlige Rettigheder uden at have generhvervet disse eller ved en før 1. Januar 1933 afsagt Dom er fundet skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling uden at have faaet Æresoprejsning,
- b) er ude af Raadighed over sit Bo paa Grund af Umyndiggørelse eller Konkurs,
- c) nyder eller har nydt offentlig Understøttelse, som i Henhold til Lovgivningen betragtes som Fattighjælp, og hvis valgretsfortabende Virkning efter de til enhver Tid gældende Regler ikke er bortfaldet.

§ 32. (Nug. Grl. § 31).

Valgbar til Rigsdagen er enhver, som i Henhold til § 31 har Valgret til denne.

§ 33. (Nug. Grl. § 32).

Af Rigsdagens Medlemmer vælges 170 umiddelbart af de valgberettigede.

Til Sikring af en ligelig Repræsentation af de forskellige Anskuelse blandt Vælgerne bestemmer Valgloven Valgmaaden og de nærmere Regler for Valgrettens Udøvelse, herunder, hvorvidt Forholdstalsvalgmaaden skal føres igennem i eller uden Forbindelse med Valg i Enkeltmandskredse.

Ved Kredsinddeling skal der foruden til Indbyggertal tages Hensyn til Vælgertal og Befolkningstæthed.

Paa Grundlag af den ved Rigsdagsvalget stedfundne Stemmeafgivning vælges derefter — efter Forholdstal og i Overensstemmelse med de herom nærmere i Valgloven fastsatte Regler — blandt valgbare, der er opført paa særlige, før Rigsdagsvalget offentliggjorte Lister, affattet af de Partier, der var repræsenteret paa den afgaaede Rigsdag, og af de Vælgergrupper, der i Henhold til Valgloven deltager i Rigsdagsvalget med Ret til at opnaa Tillægsmandater, 34 til at indtræde i Rigstinget. Listerne maa ikke omfatte Personer, der opstilles i Kredsene som Kandidater ved det nævnte Rigsdagsvalg. De paagældende udpeges i den Rækkefølge, i hvilken de er opført paa Listerne. De til Rigsdagsvalget i Kredsene opstillede Kandidater skal forud for Valget efter de i Valgloven givne Regler opgive, hvilken af de her nævnte Lister de slutter sig til, hvorefter de Stenmer, hvert Partis eller Vælgergruppes Kandidater har opnaaet, opføres som faldet paa den Liste, til hvilken de i Kredsene opstillede Kandidater har sluttet sig.

Endelig vælger de folkevalgte Medlemmer af Færøernes Lagting 1 Medlem af Rigstinget.

Snarest efter Rigsdagsvalget træder de 170 umiddelbart valgte efter Indkaldelse af Statsministeren sammen til et Møde og vælger ved Forholdstalsvalg af deres egen Midte yderligere 34 til at indtræde i Rigstinget. De nærmere Regler fastsættes ved Valgloven.

De af de nævnte Rigsdagsmænd, der herefter ikke overgaar i Rigstinget, udgør Folketinget.

Den forenede Rigsdag afgør selv Gyldigheden af de stedfundne Valg samt, hvorvidt der for noget Medlem foreligger Omstændigheder, der udelukker fra Valgbarhed.

De nærmere Regler vedrørende Stedfortræderes Indtræden i Rigsdagen og i de to Ting ved Mandatledighed eller Orlov fastsættes ved Valgloven.

Den nugældende Grundlovs §§ 34—39 udgaar.

§ 34. (Nug. Grl. § 33).

Rigsdagens Medlemmer vælges paa 4 Aar. De faar et Vederlag, hvis Størrelse bestemmes ved Valgloven.

§ 40.

Den ordentlige Rigsdag sammentræder den første Tirsdag efter den 1. November, dersom Kongen ikke har indkaldt den til at møde forinden.

§ 42.

Rigsdagen er ukrænkelig.

Den, der antaster dens Sikkerhed eller Frihed, udsteder eller adlyder nogen dertil sigtende Befaling, gør sig skyldig i Højforræderi.

(Med Hensyn til den nugældende Grundlovs § 43 henvises til Forslagets § 50).

§ 43. (Ny Paragraf).

Udover, hvad der i øvrigt er fastsat i Grundloven, behandles i Den forenede Rigsdag alene: Forslag om Ændringer i Grundloven, Lovforslag angaaende Regeringens Førelse i Tilfælde af Kongens Umyndighed, Sygdom eller Fraværelse og Beslutninger i Henhold til herom gældende Lovgivning, Forslag til Finanslov, Tillægsbevillingslov og midlertidig Bevillingslov, Forslag til Lov om Statslaan samt Statsregnskabet.

Under overordentlige Forhold kan Regeringen forelægge vigtige Oplysninger eller Lovforslag for Den forenede Rigsdag til Behandling og Afgørelse. Saafremt Regeringen fremsætter Ønske derom, skal Forhandlingerne paa saadanne Møder være hemmelige.

I Den forenede Rigsdag behandles og afgøres endvidere de Lovforslag, om hvilke Tingene efter sædvanlige Behandlinger ikke har kunnet opnaa Enighed.

Endelig behandles og afgøres i Den forenede Rigsdag Forslag til Udtalelser om Misbilligelse af Regeringens Foranstaltninger eller Mistillid til Regeringen saa vel som eventuelt Forslag om Overgang til Dagsordenen, fremsat under Behandlingen af Lovforslag eller Forespørgsler i et af Tingene, i Overensstemmelse med det i §§ 50 og 61 anførte.

Den nugældende Grundlovs § 44 udgaar.

§ 45.

Den forenede Rigsdag kan selv eller paa Foranledning af et af Tingene nedsætte Kommissioner til at undersøge almen vigtige Sager. Kommissionerne er berettiget til at fordre skriftlige eller mundtlige Oplysninger saavel af private Borgere som af offentlige Myndigheder.

Rigsdagens Valg af Medlemmer til Kommissioner og Hverv sker efter Forholdstal og foretages af Den forenede Rigsdag.

Den nugældende Grundlovs § 46 flyttes hen efter Forslagets § 65.

§ 47.

Rigsdagssamlingens Aabning og Slutning finder Sted i Den forenede Rigsdag.

Ved hver ordentlig Rigsdags Aabning afgiver Statsministeren en Redegørelse for Rigets almindelige Stilling og de af Regeringen paatænkte Foranstaltninger. Naar Tingene er sat, fremlægges i Den forenede Rigsdag Statsregnskabet for det foregaaende Finansaar, og en Redegørelse gives for Statens finansielle Stilling, hvorpaa en almindelig Forhandling om Rigets Anliggender finder Sted.

Straks efter at Den forenede Rigsdag er sat, vælger den et Finansudvalg.

Senest den 15. Januar fremsættes Forslag til Finanslov for det følgende Finansaar.

Kan Behandlingen af Finanslovsforslaget for det kommende Finansaar ikke ventes tilendebragt inden Finansaarets Begyndelse, forelægger Regeringen Forslag til en midlertidig Bevillingslov, ved hvilken den bemyndiges til at opkræve de lovhjemlede Skatter og Statens øvrige Indtægter og til at afholde de Udgifter, der er fornødne for Statshusholdningens uforstyrrede Førelse. Herved skal iagttages, at i intet Tilfælde de enkelte ved den sidste Finanslov og de sig dertil sluttende Tillægsbevillingslove hjemlede ordentlige Udgiftsposter overskrides, og at der til Foranstaltninger, der ligger uden for den regelmæssige Statsforvaltning, kun kan afholdes de Udgifter, som er nødvendige for at holde allerede paabegyndte Arbejder i Gang, og det hverken ud over de til de paagældende overordentlige Foranstaltninger tidligere bevilgede eller ud over de til Arbejdernes Fortsættelse i det paagældende Finansaar ved Lov fastsatte eller ved tidligere Finans- eller Tillægsbevillingslov bestemt forudsatte Beløb.

§ 48.

[Forinden Finansloven eller en midlertidig Bevillingslov er vedtaget af Rigsdagen, maa Skatterne ikke opkræves.

Ingen Udgift maa afholdes, som ikke har Hjemmel i den af Rigsdagen vedtagne Finanslov eller i en af Rigsdagen vedtaget Tillægsbevillingslov eller midlertidig Bevillingslov. I Tilfælde, hvor det efter Forholdene skønnes paakrævet at afholde en Udgift paa forventet Efterbevilling, kan Regeringen indhente Tilslutning hertil hos Den forenede Rigsdags Finansudvalg.

§ 49.

Den forenede Rigsdag vælger fire lønnede Revisorer. Disse gennemgaar det aarlige Statsregnskab og paaser, at samtlige Statens Indtægter er opført deri, og at ingen Udgift uden Hjemmel i Finansloven eller anden Bevillingslov har fundet Sted. De kan fordre sig alle fornødne Oplysninger og Aktstykker meddelt. Forandringer i disse Bestemmelser kan ske ved Lov.

Det aarlige Statsregnskab — med Revisorernes Bemærkninger — forelægges Den forenede Rigsdag til Beslutning.

Den nugældende Grundlovs § 50 flyttes hen efter Forslagets § 65
efter den dertil flyttede § 46 i den nugældende Grundlov.

§ 50. (Nug. Grl. § 43).

Hvert af Rigsdagens Ting er, med de i § 43 angivne Undtagelser, berettiget til at foreslaa og for sit Vedkommende vedtage Love.

Saafernt der under Behandlingen fremsættes Forslag om Overgang til Dagsordenen, bestemmer Tinget ved almindelig Afstemning og uden Forhandling, om dette Forslag skal overgaa til Behandling i Den forenede Rigsdag. Statsministeren eller den paagældende Minister kan dog altid forlange Behandlingen henvist til Den forenede Rigsdag.

§ 51.

Forinden et Lovforslag kan endelig vedtages, skal det have været underkastet tre Behandlinger i det Ting, i hvilket det først har været forelagt, og to Behandlinger i det andet Ting.

Lovforslag, der forelægges Den forenede Rigsdag, skal undergives tre Behandlinger i denne. Har et Lovforslag, der forelægges Den forenede Rigsdag, forinden været behandlet i de to Ting paa den i 1ste Stykke anførte Maade, udkræves dog kun een Behandling.

Naar et Lovforslag, efter at være behandlet i det Ting, i hvilket det først har været fremsat, oversendes til det andet Ting, bestemmer dette efter Forelæggelsen uden Forhandling, om Forslaget straks skal overgaa til Behandling og Afgørelse eller forinden skal drøftes i et Udvalg.

§ 52.

Naar et Lovforslag er vedtaget i det ene Ting, bliver det i den Form, hvori det er vedtaget, at forelægge det andet Ting; hvis det der forandres, gaar det tilbage til det første; foretages her atter Forandringer, gaar Forslaget paa ny til det andet Ting. Opnaas da ikke Enighed, forelægges Lovforslaget i sin oprindelige Skikkelse eller med de Ændringer, som den paagældende Minister eller den Rigsdagsmand, der har fremsat Forslaget, har kunnet tiltræde, for Den forenede Rigsdag til endelig Afgørelse.

(Med Hensyn til den nugældende Grundlovs § 53 henvises til Forslagets § 33, næstsidste Stk.)

§ 53. (Ny Paragraf).

I den ordentlige Rigsdagssamling kan intet Lovforslag fremsættes af Regeringen senere end den 15. Februar. Undtagelse herfra kan dog ske, naar særlige Forhold gør det paakrævet.

Hvis Statsministeren skønner, at en uforhøden Forsinkelse i Behandling af Lovforslag finder Sted i noget af Tingene, er han berettiget til at paatale dette i Den forenede Rigsdag, som derefter kan bestemme, at det paagældende Lovforslag skal optages til videre Behandling i vedkommende Ting eller i Den forenede Rigsdag.

§ 55.

Rigsdagsmændene er alene bundet ved deres Overbevisning og ikke ved nogen Forskrift af deres Vælgere.

Tjenestemænd, som vælges til Rigsdagsmænd, behøver ikke Regeringens Tilladelse til at modtage Valget.

Det bestemmes nærmere ved Lov, i hvilket Omfang en Tjenestemand, som indtræder i Rigsdagen, skal eller kan fritages for at udføre den ham paahvilende Tjeneste, og hvilken Virkning en saadan Fritagelse skal have paa hans lønningsmæssige Forhold.

§ 56.

Saa længe Rigsdagen er samlet, kan ingen Rigsdagsmand tiltales eller underkastes Fængsling af nogen Art uden Samtykke af det Ting, hvortil han hører, medmindre han er grebet paa fersk Gerning. For sine Ytringer paa Rigsdagen kan intet af dens Medlemmer drages til Ansvar uden for samme, medmindre det Ting, hvori Ytringerne er fremsat, meddeler Samtykke dertil. Er Ytringerne fremsat i Den forenede Rigsdag, udkræves dennes Samtykke.

§ 57.

Kommer en gyldig valgt Rigsdagsmand i et af de Tilfælde, der udelukker fra Valgbarhed, mister han den af Valget flydende Ret.

§ 59.

Den forenede Rigsdag og de to Ting vælger hver en Formand og den eller dem, der i hans Forfald skal føre Forsædet.

§ 60.

Den forenede Rigsdag kan kun tage Beslutning, naar over Halvdelen af Medlemmerne er til Stede og deltager i Afstemningen.

Tilsvarende Bestemmelse gælder for Rigsdagens to Ting.

§ 61.

Enhver Rigsdagsmand kan i det Ting, hvortil han hører, fremsætte Forespørgsler til Ministrene for at æske disses Forklaring.

Tinget afgør i hvert Tilfælde, om Sagen skal nyde Fremme. Saafremt Forespørgeren eller andre Medlemmer fremsætter Forslag om Overgang til Dagsordenen, bestemmer Tinget ved almindelig Afstemning og uden Forhandling, om Sagen skal overgaa til Behandling i Den forenede Rigsdag. Regeringen kan, saa snart Behandling er besluttet, naar som helst forlange enhver saadan Sag henvist til Behandling i Den forenede Rigsdag.

§ 62.

Til Den forenede Rigsdag indgives Andragender, som vedrører de Sager, der i Grundloven er henvist til Behandling alene i Den forenede Rigsdag; dette maa kun ske gennem en Rigsdagsmand.

Andragender vedrørende alle andre Sager indgives til et af Rigsdagens Ting.

Intet Andragende maa overgives noget af Tingene uden gennem et af dets Medlemmer.

§ 63.

Den forenede Rigsdags og Tingenes Møder er offentlige, jfr. dog § 43, Stk. 2. Formanden eller det i Forretningsordenen bestemte Antal Medlemmer kan dog forlange, at alle uvedkommende fjernes, hvorpaa henholdsvis Den forenede Rigsdag eller vedkommende Ting afgør, om Sagen skal forhandles i offentligt eller hemmeligt Møde.

§ 64.

Den forenede Rigsdag og hvert af Tingene fastsætter hver for sit Vedkommende de nærmere Bestemmelser, som vedrører Forretningsgangen og Ordenens Opretholdelse.

§ 64 b.

Det af Den forenede Rigsdag nedsatte Finansudvalg forbliver bestaaende efter Samlingens Slutning indtil næste Samlings Aabning for i særlige Tilfælde at kunne raadspørges af Regeringen. Hvis Rigsdagen opløses, bliver Finansudvalget dog kun bestaaende indtil den Dag, fra hvilken Opløsningen regnes.

Der kan ved Lov tillægges særlige Udvalg, nedsat af Den forenede Rigsdag, en tilsvarende Beføjelse.

Den nugældende Grundlovs § 65 udgaar.

§ 65. (Ny Paragraf).

Folkeafstemninger til Prøvelse af Love og Lovforslag, der er endelig vedtaget af Rigsdagen, kan finde Sted under Iagttagelse af de i nærværende Paragraf og i Valgloven givne Regler.

Naar et Lovforslag er endelig vedtaget af Rigsdagen, kan to Femtedele af Rigsdagens Medlemmer i et Møde i Den forenede Rigsdag, der afholdes senest 3 Søgnedage efter Vedtagelsen af Lovforslaget, ved foretagen Afstemning begære Loven eller Lovforslaget prøvet ved Folkeafstemning. Meddelelse herom tilstilles snarest Statsministeren, og Folkeafstemningen iværksættes da tidligst 8 og senest 12 Søgnedage herefter.

Endvidere skal Folkeafstemning finde Sted, saafremt mindst en Trediedel af Rigsdagens Medlemmer paa samme Maade og inden for samme Frist som i Stk. 2 anført fremsætter Begæring derom, og denne inden for et Tidsrum, der begynder senest 6 Søgnedage efter, at Begæringen er meddelt Statsministeren, og strækker sig over højst 6 Søgnedage, faar Tilslutning fra 15 pCt. af de Vælgere, der ved det nævnte Tidsrums Udløb er opført som valgberettiget paa Valglisten. Folkeafstemningen iværksættes tidligst 8 og senest 12 Søgnedage efter Opgørelse af Vælgernes Tilkendegivelse.

Ved Folkeafstemningen stemmes for og imod Loven eller Lovforslaget. Til Lovens eller Lovforslagets Bortfald kræves, at et Flertal af de i Afstemningen deltagende Vælgere, dog mindst 35 pCt. af samtlige Vælgere, har stemt herfor.

Finanslove, Tillægsbevillingslove, midlertidige Bevillingslove, Normeringslove, Lønningslove, Indfødsretslove og Love om direkte og indirekte Skatter kan ikke under-

gives Folkeafstemning. Det samme gælder den i § 8, 1ste Punktum, omhandlede Lov saavel som de i § 18 nævnte Beslutninger, der maatte være i Lovs Form, medmindre det for disse sidste ved særlig Lov bestemmes, at saadan Afstemning skal finde Sted. For Grundlovsændringer gælder Reglerne i § 94.

Saafernt en Lov eller et Lovforslag bortfalder i Henhold til Folkeafstemning, kundgøres dette af Statsministeren uden unødigt Ophold. Fra Kundgørelsesdagen er Loven eller Lovforslaget bortfaldet.

§ 65 b. (Nug. Grl. § 46).

Ingen Skat kan paalægges, forandres eller ophæves uden ved Lov; ej heller noget Mandskab udskrives, noget Statslaan optages eller nogen Staten tilhørende Domæne afhændes uden ifølge Lov.

§ 65 c. (Nug. Grl. § 50).

Ingen Udlænding kan faa Indfødsret uden ved Lov.

Om Udlændinges Adgang til at blive Ejere af fast Ejendom her i Landet fastsættes Regler ved Lov.

§ 66.

Rigsretten bestaar af de ordentlige Medlemmer af Landets øverste Domstol og et tilsvarende Antal af Den forenede Rigsdag efter hvert Rigsdagsvalg blandt dens egne Medlemmer valgte Dommere. For hver af de valgte vælges der straks en Stedfortræder. Kan i et enkelt Tilfælde ikke det fulde Antal af den øverste Domstols ordentlige Medlemmer deltage i Sagens Behandling og Paakendelse, fratræder et tilsvarende Antal af de efter Forholdstallet sidst valgte Medlemmer af Rigsdagen. Retten vælger selv sin Formand af sin Midte.

Foretages nyt Valg til Rigsdagen, efter at der er rejst Sag for Rigsretten, beholder dog de af Rigsdagen valgte Medlemmer deres Sæde i Retten for denne Sags Vedkommende.

Forandring i Bestemmelserne om Rigsretten kan ske ved Lov.

§ 67.

Rigsretten paakender de af Kongen eller Den forenede Rigsdag mod Ministrene anlagte Sager samt Sager om Opløsning af politiske Foreninger, jfr. § 85.

For Rigsretten kan Kongen lade ogsaa andre tiltale for Forbrydelser, som han finder særdeles farlige for Staten, naar Den forenede Rigsdag giver sit Samtykke dertil.

§ 69.

Retsplejen skal stedse holdes adskilt fra Forvaltningen. Regler herom fastsættes ved Lov.

§ 69 b.

Efter hvert almindeligt Rigsdagsvalg, dog ikke Opløsningsvalg i Anledning af Grundlovsændringer, vælger Rigsdagen inden en Maaned efter sin Sammentræden en juridisk Sekretær, der henhører under Rigsdagens Præsidium.

Sekretæren skal for Rigsdagen behandle de til denne indgivne Andragender. Det paahviler ham dernæst at holde sig underrettet om Sager, der behandles af Domstolene, og som kan antages at være af Interesse for Rigsdagen.

Han afgiver inden hver Rigsdagssamlings Afslutning en Beretning til Rigsdagen om de Erfaringer, han har indvundet.

Præsidiets juridiske Sekretær kan ikke være Medlem af Rigsdagen. Hans Løn, Beføjelser og Arbejdsomraade bliver at bestemme ved Lov.

§ 72.

I Retsplejen gennemføres Offentlighed og Mundtlighed i videst mulige Omfang. Det fastsættes ved Lov, i hvilke Sager og under hvilke Former Lægmænd skal medvirke i Strafferetsplejen.

§ 78.

Udenfor de i Strafferetsplejen omhandlede Tilfælde kan ingen dansk Borger, der behørigt opfylder sin Pligt til at bidrage til eget eller andres Underhold, ved Øvrighedsforanstaltning underkastes Frihedsberøvelse, medmindre Loven paa Grund af hans unge Alder eller Mangler ved hans legemlige eller sjælelige Tilstand hjemler saadant.

Enhver, der tages i Forvaring som sigtet for en Lovovertrædelse, skal inden 24 Timer stilles for en Dommer. Hvis den paagældende ikke straks kan sættes paa fri Fod, skal Dommeren ved en af Grunde ledsaget Kendelse, der afgives snarest muligt og senest inden 3 Dage, afgøre, om han skal fængsles, og, hvis han kan løslades mod Sikkerhed, bestemme dennes Art eller Størrelse.

Den Kendelse, som Dommeren afsiger, kan af vedkommende straks særskilt indankes for højere Ret.

Ingen kan underkastes Varetægtsfængsel for en Forseelse, som kun kan medføre Straf af Bøde eller Hæfte.

§ 80.

Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstaa sin Ejendom, uden hvor Almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge Lov og mod fuldstændig Erstatning.

Spørgsmaalet om en fastsat Erstatnings Størrelse kan forelægges Højesteret, saafremt Regeringen skønner, at der foreligger saadanne ganske særlige Forhold, at en yderligere Prøvelse maa anses for ønskelig. Finder Højesteret, at foreliggende Omstændigheder gør det tvivlsomt, om den fastsatte Erstatning er passende, udpeger Retten særlige sagkyndige og uvildige Vurderingsmænd, hvis Afgørelse derefter er endelig.

Naar et Lovforslag vedrørende Ekspropriation af Ejendom er vedtaget, kan en Trediedel af Rigsdagens Medlemmer senest 12 Søgnedage efter Forslagets endelige Vedtagelse kræve, at det først indstilles til kongelig Stadfæstelse, naar nye Valg til Rigsdagen har fundet Sted, og Forslaget paa ny er vedtaget af den derefter sammentrædende Rigsdag.

§ 85.

Borgerne har Ret til uden foregaaende Tilladelse at danne Foreninger i ethvert lovligt Øjemed.

Foreninger, der virker for en Omstyrtning af denne Grundlov eller for at berøve Borgerne eller Grupper af disse nogen af de Borgerne personligt ved §§ 74, 77—78 og 84—86 tilsikrede Rettigheder, eller som virker ved eller søger at naa deres Maal ved Vold, Anstiftelse af Vold eller lignende strafbar Paavirkning af anderledes tænkende, kan af Regeringen kræves opløst ved Dom. Opløsningens Retsvirkninger bliver at fastsætte ved Lov.

Ingen Forening kan opløses ved en Regeringsforanstaltning. Dog kan en Forening foreløbig forbydes, men der skal da straks anlægges Sag imod den til dens Opløsning.

Sager om Opløsning af politiske Foreninger bliver at anlægge ved Rigsretten.

§ 86.

Borgerne har Ret til at samle sig ubevæbnet. Forsamlinger under aaben Himmel maa iagttage de Forskrifter, som Politiet af Hensyn til den offentlige Orden maatte fast-

sætte, og kan forbydes, naar der af dem kan befrygtes Fare for den offentlige Fred. Alle offentlige Forsamlinger har Politiet Ret til at overvære.

§ 91.

Intet Len, Stamhus, Fideikommisgods eller andet Familiefideikommis kan for Fremtiden oprettes; det skal ved Lov nærmere ordnes, hvorledes de nu bestaaende Familiefideikommisser kan overgaa til fri Ejendom.

§ 93.

Under i øvrigt lige Vilkaar nyder islandske Statsborgere i Henhold til Dansk-Islandsk Forbundslov de Rettigheder, som omhandles i §§ 17, 31 og 32 og er knyttet til dansk Indfødsret.

§ 94.

Forslag til Forandring i eller Tillæg til nærværende Grundlov kan fremsættes saavel paa ordentlig som paa overordentlig Rigsdag.

Vedtages et Forslag til en ny Grundlovsbestemmelse og Regeringen vil fremme Sagen, opløses Rigsdagen, og almindelige Valg foregaar. Vedtages Beslutningen af den efter Valget følgende ordentlige eller overordentlige Rigsdag, bliver den inden et halvt Aars Forløb at forelægge Rigsdagsvælgerne til Godkendelse eller Forkastelse ved en direkte Afstemning. De nærmere Regler for denne Afstemning fastsættes ved Lov. Har et Flertal af de i Afstemningen deltagende og mindst 45 pCt. af samtlige Vælgere afgivet deres Stemme for Rigsdagens Beslutning, og stadfæstes denne af Kongen, er den Grundlov.

Midlertidige Bestemmelser.

Dette Afsnit udgaar.

Bemærkninger til Forslaget til Ændringer i Grundloven.

Til § 7.

I den nugældende Grundlovs Bestemmelse er kun foretaget saadanne Ændringer, som skønnes nødvendige for at bringe Udtrykkene i bedre Overensstemmelse med Nutidens Sprogbrug.

Til § 8.

Henvisningen til § 65 er slettet; det bemærkes, at Reglerne om „Den forenede Rigsdag“ i Forslaget har et andet Indhold end i den nugældende Grundlov.

Til § 14.

I denne Bestemmelse er „Folketinget“ ændret til „Den forenede Rigsdag“, idet man under Hensyn til den vigtige Stilling i Forfatningen, som Den forenede Rigsdag efter Forslaget indtager, har anset det for fornødent at tillægge denne Retten til at tiltale Ministrene for deres Embedsførelse.

Til § 15.

I denne Paragraf er kun foretaget en enkelt sproglig Ændring.

Til § 17.

De her foretagne Ændringer tilsigter i det væsentlige kun at føre Teksten à jour med de Betegnelser for de i Statstjeneste ansatte, der har faaet Lovkraft under den gældende Grundlov.

Til § 22.

I denne Paragraf om Opløsning af Rigsdagen bestemmes det, at nye Valg skal finde Sted inden 2 Maaneder efter Opløsningen, og at Rigsdagen skal træde sammen senest en Maaned efter Valget.

Til § 25.

Det foreslaas, at foreløbige Love skal forelægges Den forenede Rigsdag, hvorfor den nugældende Grundlovs Bestemmelse om, at foreløbige Love skal behandles først i Folketinget, er udgaaet.

Til § 26.

Medens den nugældende Grundlov til Benaadning af en ved Rigsretten dømt Minister kun kræver Folketingets Samtykke givet ved almindelig Flertalsbeslutning, kræver den nye Affattelse som Betingelse for Benaadningen, at mere end tre Fjerdedele af Rigsdagens Medlemmer stemmer derfor.

Til § 29.

I denne Paragraf er Rigsdagens Medlemstal samt Folketingets og Rigstingets Medlemstal fastsat; man har ment at burde foreslaa et noget lavere Medlemstal end hidtil.

Til § 30. (Ny Paragraf).

Begrebet „Den forenede Rigsdag“ bestemmes her nærmere.

Til § 31. (Nug. Grl. § 30).

Bestemmelsen indeholder Regler for Valgret til Rigsdagen, derunder Valgretsalders Fastsættelse til 23 Aar. Reglerne for Fortabelse af Valgret paa Grund af Umyndiggørelse, Konkurs, Frakendelse af borgerlige Rettigheder og Modtagelse af Fattighjælp er formuleret i Overensstemmelse med den nugældende kommunale Valglovs Regler. Det bemærkes, at et af Justitsministeriet nedsat Udvalg i April 1938 har afgivet en Betænkning om Fortabelse af borgerlige Rettigheder, i hvilken bl. a. foreslaas Ændringer i Grundlovens §§ 30—31 og 34—35 og i Lovene om Valg til Rigsdagen og om kommunale Valg.

Til § 32. (Nug. Grl. § 31).

Bestemmelsen svarer til den nugældende Grundlovs § 31, saaledes at Valgbarhedsalderen ligesom Valgretsaldersalderen fremtidig bliver 23 Aar, og „Rigsdagen“ er traadt i Stedet for „Folketinget“.

Til § 33. (Nug. Grl. § 32).

Med Hensyn til denne Paragraf henvises til det i Betænkningen anførte. Stk. 2 og 3 er enslydende med de tilsvarende Stykker i den nugældende Grundlovs § 32. I nærværende Paragraf omhandles Vælgernes direkte Valg af 170 Rigsdagsmænd, Valg efter Landlister af 34 Medlemmer af Rigstinget og Færøernes Repræsentation i dette Ting, samt de 170 Rigsdagsmænds Valg af yderligere 34 Medlemmer af Rigstinget; de herefter tilbageværende 136 Medlemmer udgør Folketinget. Endelig fastsættes det, at Den forenede Rigsdag afgør Gyldigheden af samtlige Valg og Spørgsmaalet om Valgbarhed, samt at Regler med Hensyn til Stedfortrædere fastsættes ved Valgloven.

Til §§ 34—39 i den nugældende Grundlov.

Som Følge af den foreslaaede nye Rigsdagsordning udgaar disse Bestemmelser vedrørende Landstinget.

Til § 34. (Nug. Grl. § 33).

Den hidtil for Folketingets Medlemmer gældende Valgperiode paa 4 Aar er foreslaaet fastsat for alle Rigsdagens Medlemmer.

Til § 40.

Af Hensyn til Tilrettelægningen af Lovgivningsarbejdet foreslaas det, at Rigsdagen træder sammen den første Tirsdag efter 1. November i Stedet for som hidtil i Oktober.

Til § 42.

I den nugældende Grundlovs Bestemmelse er i det væsentlige kun foretaget sproglige Ændringer; dog er „Sikkerhed“ og „Frihed“ ændret til „Sikkerhed eller Frihed“, idet Bestemmelsen formentlig maa ramme ogsaa den, som antaster enten Rigsdagens Sikkerhed alene eller dens Frihed alene. Den sidste Formulering er benyttet i § 113 i Borgerlig Straffelov af 15. April 1930.

Til § 43. (Ny Paragraf).*)

Det bestemmes i denne Paragraf, hvilke Sager der skal behandles i Den forenede Rigsdag, ligesom der gives Regler for Behandling af Forespørgsler og Dagsordener.

Til § 44 i den nugældende Grundlov.

Det foreslaas, at den nugældende Grundlovs Bestemmelse om, at Tingene kan indgive Adresser til Kongen, hvilken Bestemmelse ikke har fundet Anvendelse i over 50 Aar, udgaar.

Til § 45.

Det fastslaas i denne Bestemmelse, at alle Valg til Kommissioner og Hverv foretages af Den forenede Rigsdag, ligesom det bestemmes, at Kommissioner kun kan nedsættes efter Beslutning af Den forenede Rigsdag, medens hvert af Tingene kan tage Initiativet dertil.

Til § 46 i den nugældende Grundlov.

Af systematiske Grunde har man anset det for rigtigst at flytte den nugældende Grundlovs § 46 hen efter Forslagets Bestemmelse om Folkeafstemninger i § 65 (sidst i Kapitel V).

Til § 47.

Det grundlovfæstes her, at der af Den forenede Rigsdag skal nedsættes et Finansudvalg. Endvidere foreslaas det, at Finanslovens Forelæggelse udskydes, dog senest til 15. Januar, for at der derved kan have bedre Overblik ved Afslutningen af Budgetlægningen. Den politiske Indledningsdebat i Rigsdagen tænkes ført paa Grundlag af Statsministerens Aabningstale, det fremlagte Statsregnskab og en Redegørelse fra Finansministeren.

Til § 48.

Da Erfaringen viser, at det under forskellige Forhold kan være nødvendigt eller dog formaalstjenligt at afholde en Udgift, der ikke er særlig bevilget i Finansloven, eller som gaar ud over, hvad der var paaregnet, f. Eks. ved Fremskyndelse af Arbejde, har

*) M. H. t. den nugældende Grundlovs § 43 henvises til Forslagets § 50.

man ved en Tilføjelse til § 48 foreslaaet at grundlovfæste den bestaaende Praksis, hvorefter Regeringen i saadanne Tilfælde søger Tilslutning hos Finansudvalget til Afholdelse af Udgiften.

Til § 49.

I denne Paragraf er det foreslaaet, at Valget af Statsrevisorerne foretages af Den forenede Rigsdag, og at Statsregnskabet med Revisorernes Bemærkninger skal forelægges Den forenede Rigsdag til Beslutning.

Til § 50 i den nugældende Grundlov.

Af Hensyn til Systematikken bør denne Grundlovsbestemmelse flyttes hen sidst i Kapitel V efter den dertil flyttede § 46 i den nugældende Grundlov.

Man har i Kommissionen erholdt Oplysninger om det i § 50 omhandlede Forhold: Udlændinges Adgang til at blive Ejere af fast Ejendom her i Landet. Man har undladt at foreslaa Ændring til denne Paragraf, uden derfor at opgive Tanken om at se det givne Løfte opfyldt, idet Flertallet er enigt om, at der snarest muligt nedsættes et Udvalg til Overvejelse af en lovmæssig Ordning af Forholdet.

Til Forslagets § 50. (Nug. Grl. § 43).

Denne Bestemmelse omhandler Tingenes Ret til — bortset fra, hvad der er fastsat om Den forenede Rigsdags Omraade — at foreslaa og for deres Vedkommende at vedtage Love. Endvidere fastsættes der Regler for Behandling af Forslag om Overgang til Dagsordenen, der maatte blive stillet under et Lovforslags Behandling. De nævnte Forslag skal af vedkommende Ting eller af Statsministeren eller den paagældende Minister kunne forlanges henvist til Den forenede Rigsdag til Behandling.

Til § 51.

I nærværende Paragraf foreslaas Regler for Behandling af Lovforslag, dels i Tingene, dels i Den forenede Rigsdag. For at undgaa uforholdent mange Behandlinger har man foreslaaet, at der kun skal være to Behandlinger i det Ting, som fra det andet Ting faar Forslaget oversendt efter endt Behandling der, samt at det Ting, hvortil et af det andet Ting vedtaget Lovforslag oversendes, straks efter Forelæggelsen uden Forhandling bestemmer, om Forslaget straks skal overgaa til Behandling og Afgørelse eller forinden gøres til Genstand for Udvalgsbehandling. Endvidere har man foreslaaet, at et Lovforslag, der, efter paa sædvanlig Maade at være behandlet i Tingene, forelægges Den forenede Rigsdag, kun skal undergives een Behandling i denne.

Til § 52.

Paragraffens 1ste Punktum svarer til den nugældende Grundlovsbestemmelse. Hvis der herefter ikke i Tingene kan opnaas Enighed om et Lovforslag, foreslaas det, at Lovforslaget i sin oprindelige Skikkelse eller med de Ændringer, som den paagældende Minister eller den Rigsdagsmand, der har fremsat Forslaget, kan tiltræde, forelægges Den forenede Rigsdag til endelig Afgørelse.

Til § 53. (Ny Paragraf.*)

De i denne Paragraf foreslaaede Bestemmelser er nye. Først sættes der en almindelig Frist for Fremsettelse af Regeringsforslag, for saa vidt ikke særlige Forhold gør sig gældende; dernæst gives der Adgang for Statsministeren til at paatale urimelig Forsinkelse af Sager og til eventuelt at foranledige de paagældende Sager optaget til videre Behandling.

*) M. H. t. den nugældende Grundlovs § 53 henvises til Forslagets § 33, næstsidste Stk.

Til § 55.

I en Tilføjelse til de hidtidige Bestemmelser er der her givet Løfte om en Lov, der skal ordne Forholdet for Tjenestemænd, der opnaar Valg til Rigsdagen.

Til § 56.

De hidtidige Bestemmelser er suppleret med en Bestemmelse om, at Den forenede Rigsdags Samtykke udkræves, for at en Rigsdagsmand kan drages til Ansvar for Ytringer, fremsat i denne.

Til § 57.

Medens 1ste Stykke ganske svarer til den nugældende Grundlovs § 57, har man udeladt dennes 2det Stykke, idet Reglerne for Valg til Rigsdagen ikke giver Mulighed for Afholdelse af Nyvalg for enkelte Rigsdagsmænd.

Til § 59.

Det bestemmes her, at Den forenede Rigsdag saavel som hvert af Tingene vælger sit Præsidium; det udelukkes dog ikke herved, at samme Person samtidig kan være Formand eller Næstformand for Den forenede Rigsdag og for et af Tingene.

Til § 60.

For Den forenede Rigsdag er her indføjet samme Bestemmelse som hidtil for Tingene gældende om, at det til gyldig Beslutning kræves, at over Halvdelen af Medlemmerne er til Stede og deltager i Afstemningen.

Til § 61.

Det bestemmes i denne Paragraf, at Forespørgsler til Ministrene kan fremsættes i hvert af Rigsdagens Ting, men fremsættes der Forslag om Overgang til Dagsordenen, kan Forhandling og Afstemning herom overføres til Den forenede Rigsdag.

Til § 62.

Med Hensyn til Andragender til Rigsdagen bestemmes det, at der til Den forenede Rigsdag kun maa indgives Andragender vedrørende Sager, der i Grundloven er henvist til Behandling alene i Den forenede Rigsdag, medens Andragender vedrørende alle andre Sager maa indgives til et af Rigsdagens Ting.

Andragender til Den forenede Rigsdag maa kun indgives gennem en Rigsdagsmand, og Andragender til et af Tingene maa kun indgives gennem et af det paagældende Tings Medlemmer.

Til § 63.

Bestemmelsen svarer til den nugældende Grundlovs Bestemmelse med de nødvendige Tilføjelser om Den forenede Rigsdag og Henvisning til Undtagelsesbestemmelsen i § 43.

Til § 64.

Her er kun gjort den nødvendige Tilføjelse med Hensyn til Den forenede Rigsdag.

Til § 64 b.

Da det stadig har vist sig paakrævet at have et parlamentarisk Organ, som Ministrene kan raadspørge, naar Rigsdagen ikke er samlet, foreslaas det, at det af Den forenede Rigsdag valgte Finansudvalg kan raadspørges af Ministrene i dette Tidsrum; hvis Rigsdagen opløses, dog kun indtil den Dag, fra hvilken Opløsningen regnes.

Lignende Beføjelse til at fungere efter Samlingens Slutning kan ved Lov tillægges andre særlige Udvalg, som maatte blive valgt af Rigsdagen.

Til den nugældende Grundlovs § 65.

Denne Bestemmelse, der vedrører Den forenede Rigsdag i dens nuværende Skikkelse, udgaar, jfr. iøvrigt Forslagets §§ 30, 59 og 60.

Til § 65. (Ny Paragraf).

Ved de her optagne Bestemmelser er der tilvejebragt Regler for Fremkaldelse af Folkeafstemninger angaaende Lovforslag, der foreligger endelig vedtaget af Rigsdagen eller endog underskrevet af Kongen. Der er efter Bestemmelsen to Muligheder for at faa iværksat saadan Afstemning, enten paa Begøring af et stort Mindretal i Rigsdagen ($\frac{2}{5}$) eller af mindst $\frac{1}{3}$ af Rigsdagens Medlemmer med Tilslutning fra 15 pCt. af Vælgerne. En Række Love foreslaas undtaget fra Folkeafstemning.

Til § 65 b. (Nug. Grl. § 46).

Se Bemærkning til § 46. Bestemmelsen er uforandret.

Til § 65 c. (Nug. Grl. § 50).

Se Bemærkning til § 50. Bestemmelsen er uforandret.

Til § 66.

Det foreslaas at bevare en Rigsret til Paadømmelse af Ministres Forseelser og andre særlige Sager, men saaledes, at Rigsdagens Medlemmer i denne fremgaar af Valg i Den forenede Rigsdag. Ved disse Valg foreslaas tillige straks valgt Stedfortrædere.

Til § 67.

I denne Paragraf er foretaget de ved Ændringen i § 14 nødvendiggjorte Tilføjelser, hvorhos man til Afgørelse af Rigsretten foreslaar henvist Sager om Opløsning af politiske Foreninger, jfr. § 85.

Til § 69.

Under Hensyn til den siden Grundloven skete Udvikling foreslaas Bestemmelsen formuleret derhen, at Retsplejen stedse skal holdes adskilt fra Forvaltningen.

Til § 69 b.

Ved denne nye Bestemmelse foreslaas det, at Rigsdagen efter hvert almindeligt Rigsdagsvalg skal vælge en juridisk Sekretær, som foruden at behandle Andragender kan orientere Rigsdagen vedrørende Spørgsmaal, der behandles af Domstolene. Hans Løn, Beføjelser og Arbejdsomraade skal fastsættes ved Lov.

Til § 70 i den nugældende Grundlov.

Det har været drøftet, om der ikke ved en Tilføjelse til denne Paragraf kunde tilvejebringes en udtrykkelig Bestemmelse i Grundloven med Hensyn til det gamle Strids-spørgsmaal om Domstolenes Prøvelsesret med Hensyn til Loves Grundlovsmæssighed.

Det har imidlertid vist sig, at der herom hersker stærkt delte Meninger, idet Repræsentanterne for Det konservative Folkeparti har udtalt sig for Prøvelsesretten, medens man fra Regeringspartiernes Side har fastholdt den Opfattelse, at en saadan udtrykkelig Bestemmelse maatte være i Overensstemmelse med de Synspunkter, der er fremført af den nuværende Justitsminister paa Rigsdagen i Samlingen 1925—26, Folketingets Forhandlinger Sp. 4706, jfr. ogsaa fhv. Justitsminister Zahle, sammesteds Sp. 4633 ff.

Fra Justitsministerens Side har det været forsøgt at naa til Enighed gennem en Ordning, der udelukker Prøvelsesretten, hvor Lovgivningsmagtens Opmærksomhed under

et Forslags Behandling har været henledt paa Spørgsmaalet om dets forfatningsmæssige Karakter, og der saaledes ved dets Gennemførelse — direkte eller indirekte — er taget Stilling dertil, medens man, hvor Spørgsmaalet maatte være undgaaet Lovgiverens Opmærksomhed — altsaa særligt, hvor det drejer sig om enkelte Forskrifter inden for en større Sammenhæng — eller det dog ikke har været drøftet, maaske fordi man netop paa Grund af Sagens indviklede Beskaffenhed har ønsket at henlægge den endelige Afgørelse til Domstolene, holder Adgangen aaben for disse til at tage Sagen op.

Dette kunde ske ved, at der til nuværende § 70 som nyt Stykke 2 og 3 føjedes:

„Det paahviler Rigsdagens (Tingenes) Formand (Formænd) at paase, at et Lovforslag ikke ved dets Vedtagelse indeholder Bestemmelser, der strider mod Grundloven.

Spørgsmaalet om en Lovs Grundlovsmæssighed kan dog kun undrages Domstolernes Prøvelsesret, saafremt det har været drøftet under Lovforslagets Behandling paa Rigsdagen, uden at Afstemning derom er forlangt, eller Spørgsmaalet ved en derom foretaget særskilt Afstemning er besvaret bekræftende.“

Som Følge af den ovennævnte Forskel i selve den principielle Opfattelse har der imidlertid ikke kunnet opnaas fornøden Tilslutning hertil, hverken fra Det konservative Folkepartis eller fra Regeringspartiernes Side.

Til § 72.

De her foretagne Ændringer skyldes den efter Grundloven stedfundne Udvikling paa dette Lovgivningsomraade.

Til § 73 i den nugældende Grundlov.

Der har i Kommissionen været forhandlet om Ophævelse eller Ændring af Grundlovens § 73, men herom er der ikke opnaaet Enighed. Der er imidlertid Enighed om, at Lovgivning om Folkekirkens forfatningsmæssige Stilling ikke bør ske, uden at Lejlighed er givet de bestaaende kirkelige Organer til at udtale sig om denne Lovgivning.

Paa given Foranledning er det desuden udtalt fra alle Sider, at de Midler og Indtægter, der er tillagt Folkekirken, ikke tænkes formindsket, medmindre saadant ved Lovgivningen om Folkekirkens Forhold maatte blive bestemt.

Til § 78.

Det ny tilføjede Stk. 1 sigter paa at værne Borgerne imod Frihedsberøvelse ad administrativ Vej — altsaa bortset fra Forholdsregler som det endnu forekommende „Gældsfangsel“, der iværksættes paa Grundlag af en Rets (Fogeds) Kendelse — uden dog at lægge Hindringer i Vejen for paakrævede Foranstaltninger som Inddrivelse og Sikring af Underholdsbidrag, Børneværn, Sindssyge- og Aandssvageforsorg, Karantæneforholdsregler og lignende til Værn mod Udbredelse af smitsomme Sygdomme eller til Sikring af Udlændinges Tilstedeværelse, indtil Udvisning kan finde Sted, jfr. Fremmedlovens § 14.

Ved Affattelsen af Forslagets Stk. 2 har man ønsket at tydeliggøre, at Reglen om Fremstilling for en Dommer ikke blot finder Anvendelse, hvor vedkommende Strafforfølgning skal fremmes her i Landet, men ogsaa, hvor den paagældende skal udleveres til fremmed Stat.

Til § 80.

Det foreslaas, at Spørgsmaalet om en Erstatningssums Størrelse ved en foretagen Ekspropriation kan forelægges Højesteret, saafremt Regeringen skønner, at der foreligger

saadanne ganske særlige Forhold, at en yderligere Prøvelse maa anses for ønskelig. Højesteret kan da, saafremt Retten finder, at foreliggende Omstændigheder gør det tvivlsomt, om den fastsatte Erstatning er passende, udpege særlige sagkyndige og uvildige Vurderingsmænd, hvis Afgørelse derefter er endelig.

Til § 85.

Medens 1ste Stykke gentager den gældende Regel om Borgernes Adgang til uden forudgaaende Tilladelse at danne Foreninger i ethvert lovligt Øjemed, tilsigter 2det Stykke at fastslaa, at der kan være Foreninger af en saadan Karakter, at det er rimeligt i selve Forfatningen at foreskrive, at de af Regeringen skal kunne kræves opløst ved Dom. Dette gælder dels, hvor Foreningen virker for en Omstyrtning af selve Forfatningen, altsaa en Ændring af denne ved voldelige eller lignende retsstridige Midler, eller søger at naa sit Maal ved strafbar Paavirkning af Medborgerne, men ogsaa, hvor den — omend ad sædvanlig forfatningsmæssig Vej — vil virke for at berøve Borgerne eller Grupper af disse nogle af de Rettigheder, der — som Trosfrihed, Trykkefrihed, Forenings- og Forsamlingsfrihed — maa betragtes som umistelige i ethvert demokratisk Samfund.

Siden Menneskerettighedernes Erklæring i 1789 har de deri indeholdte Synspunkter om Borgerfrihed afgivet Grundlag for hele den paafølgende Kulturudvikling uden Indsigelser eller Angreb fra noget betydende Hold; og da det maa anses for uden for al Tvivl, at der i det danske Folk er Enighed om, at dette Kulturgrundlag til enhver Tid maa fastholdes, findes det rigtigt i Landets Forfatning at skabe et Værn for disse Borgernes Frihedsrettigheder.

Ved Udformningen af disse Regler har man særligt haft for Øje, at ogsaa de Foreninger, der mere i det skjulte søger at virke gennem Ophidselse til og Anstiftelse af en voldelig Adfærd mod andre, bør kunne rammes. Om man i andre Tilfælde skrider til Sagsanlæg til Opløsning af en Forening, vil derimod i højere Grad bero paa et Skøn, men den nyindføjede Regel afgiver naturligvis ikke Grundlag for en Modsætningsslutning om, at alle andre Foreninger end de der nævnte ubetinget skulde være lovlige. I øvrigt vil i det første og det tredje af de særligt fremhævede Tilfælde Dannelsen af Foreninger eller Deltagelse deri hyppigt kunne rammes allerede efter den gældende Straffelovgivning, men det er fundet rigtigt i Paragraffen yderligere at optage Bestemmelse om, at Opløsningens Retsvirkninger overhovedet bliver at fastsætte ved Lov, derunder eventuelt ved Tilføjelse til Straffeloven. I øvrigt gentages blot de gældende Regler med Tilføjelse af Bestemmelsen om Henlæggelse af visse Sager til Rigsretten.

Til § 86.

Der er fuld Enighed i Kommissionen om Borgernes Ret til at forsamle sig, men det erkendes ogsaa, at den offentlige Fred og Sikkerhed kan gøre politimæssige Foranstaltninger nødvendige, særlig naar det drejer sig om Forsamlinger under aaben Himmel. Politiet maa, naar der er Fare for Uorden, kunne forbyde Møders Afholdelse paa visse Pladser, men i saa Tilfælde maa Forbudet i Almindelighed omfatte alle Forsamlinger og kun være begrundet i politimæssige Hensyn.

Til § 88 i den nugældende Grundlov.

Den hidtil bestaaende § 88 foreslaas ikke forandret, da det forlængst er erkendt, at Samfundet kan paalægge Borgerne andre Forpligtelser end dem, der direkte er omtalt i denne Paragraf.

Der er Enighed om, at der fremdeles ved Lov kan gives Bestemmelser om Borgernes Pligt til at paatage sig offentlige Hverv og til at yde personlige Tjenester, enten det

drejer sig om almene Landsinteresser eller saadanne Uddannelsesformaal, som disse forudsætter.

Til § 91.

Man har anset det for rettest her tillige at have en Bestemmelse om Familie-fideikommiss, som udelukkende er baseret paa Kapital, der ikke er anbragt i Jordegods. Der synes ikke at være Grund til, at Kapitaler paa denne Maade skulde kunne baandlægges ud i Fremtiden til et specielt Formaal.

Til § 93.

Her er alene foretaget de efter Forslaget fornødne Ændringer i de citerede Paragraffer.

Til § 94.

I denne Paragraf er kun foretaget de ved de forandrede Bestemmelser om Rigsdagen nødvendiggjorte Ændringer.

Til „Midlertidige Bestemmelser“.

Det foreslaas, at dette Afsnit helt udgaar; de to første Bestemmelser var kun Overgangsbestemmelser i Anledning af Genforeningen med de sønderjydske Landsdele; den sidstnævnte Bestemmelse om Rettergangsmaaden ved Rigsretten skønnes ufornöden.

**Danmarks Riges Grundlov af 5. Juni 1915
med Ændringer af 10. September 1920.**

I.

§ 1.

Regeringsformen er indskrænket-monarkisk. Kongemagten er arvelig. Arvefølgen er den i Tronfølgeloven af 31. Juli 1853 Art. I. og II. fastsatte.

§ 2.

Den lovgivende Magt er hos Kongen og Rigsdagen i Forening. Den udøvende Magt er hos Kongen. Den dømmende Magt er hos Domstolene.

§ 3.

Den evangelisk-lutherske Kirke er den danske Folkekirke og understøttes som saadan af Staten.

II.

§ 4.

Kongen kan ikke uden Rigsdagens Samtykke være Regent i andre Lande.

§ 5.

Kongen skal høre til den evangelisk-lutherske Kirke.

§ 6.

Kongen er myndig, naar han har fyldt sit 18de Aar. Det samme gælder om de kongelige Prinser.

§ 7.

Forinden Kongen tiltræder Regeringen, afgiver han skriftlig i Statsraadet en højtidelig Forsikring om ubrødelig at ville holde

Grundloven ændret efter Forslaget. *)

I.

§ 1.

Regeringsformen er indskrænket-monarkisk. Kongemagten er arvelig. Arvefølgen er den i Tronfølgeloven af 31. Juli 1853 Art. I. og II. fastsatte.

§ 2.

Den lovgivende Magt er hos Kongen og Rigsdagen i Forening. Den udøvende Magt er hos Kongen. Den dømmende Magt er hos Domstolene.

§ 3.

Den evangelisk-lutherske Kirke er den danske Folkekirke og understøttes som saadan af Staten.

II.

§ 4.

Kongen kan ikke uden Rigsdagens Samtykke være Regent i andre Lande.

§ 5.

Kongen skal høre til den evangelisk-lutherske Kirke.

§ 6.

Kongen er myndig, naar han har fyldt sit 18de Aar. Det samme gælder om de kongelige Prinser.

§ 7.

Forinden Kongen tiltræder Regeringen, afgiver han skriftlig i Statsraadet en højtidelig Forsikring om ubrødeligt at ville holde

*) Forslagets Paragrafbetegnelser efter § 34 har her maattet ændres.

Nugældende Grundlov.

Grundloven. Af Forsikringsakten udstedes tvende ligelydende Originaler, af hvilke den ene overgives Rigsdagen for at opbevares i sammes Arkiv, den anden nedlægges i Rigsarkivet. Kan Kongen formedelst Fraværelse eller af andre Grunde ikke umiddelbart ved Tronskiftet afgive denne Forsikring, føres Regeringen, indtil dette sker, af Statsraadet, medmindre anderledes ved Lov bestemmes. Har Kongen allerede som Tronfølger afgivet denne Forsikring, tiltræder han umiddelbart ved Tronskiftet Regeringen.

§ 8.

Bestemmelser angaaende Regeringens Førelse i Tilfælde af Kongens Umyndighed, Sygdom eller Fraværelse fastsættes ved Lov. Er der ved Tronledighed ingen Tronfølger, vælger den forenede Rigsdag (§ 65) en Konge og fastsætter den fremtidige Arvefølge.

§ 9.

Statens Ydelse til Kongen bestemmes for hans Regeringstid ved Lov. Ved denne fastsættes tillige, hvilke Slotte og andre Statsejendele der skal overlades Kongen til Brug.

Statsydelsen kan ikke behæftes med Gæld.

§ 10.

For Medlemmer af det kongelige Hus kan der bestemmes Aarpenge ved Lov. Aarpengene kan ikke uden Rigsdagens Samtykke nydes uden for Riget.

III.

§ 11.

Kongen har med de i denne Grundlov fastsatte Indskrænkninger den højeste Myndighed over alle Rigets Anliggender og udøver den gennem sine Ministre.

§ 12.

Kongen er ansvarsfri; hans Person er fredhellig. Ministrene er ansvarlige for Regeringens Førelse; deres Ansvarlighed bestemmes nærmere ved Lov.

Grundloven ændret efter Forslaget.

Grundloven. Af Forsikringsakten udstedes to ligelydende Originaler, af hvilke den ene overgives Rigsdagen for at opbevares i dennes Arkiv, den anden tilstilles Rigsarkivet til Opbevaring. Kan Kongen paa Grund af Fraværelse eller af andre Aarsager ikke umiddelbart ved Tronskiftet afgive denne Forsikring, føres Regeringen, indtil dette sker, af Statsraadet, medmindre anderledes ved Lov bestemmes. Har Kongen allerede som Tronfølger afgivet Forsikringen, tiltræder han umiddelbart ved Tronskiftet Regeringen.

§ 8.

Bestemmelser angaaende Regeringens Førelse i Tilfælde af Kongens Umyndighed, Sygdom eller Fraværelse fastsættes ved Lov. Er der ved Tronledighed ingen Tronfølger, vælger Den forenede Rigsdag en Konge og fastsætter den fremtidige Arvefølge.

§ 9.

Statens Ydelse til Kongen bestemmes for hans Regeringstid ved Lov. Ved denne fastsættes tillige, hvilke Slotte og andre Statsejendele der skal overlades Kongen til Brug.

Statsydelsen kan ikke behæftes med Gæld.

§ 10.

For Medlemmer af det kongelige Hus kan der bestemmes Aarpenge ved Lov. Aarpengene kan ikke uden Rigsdagens Samtykke nydes uden for Riget.

III.

§ 11.

Kongen har med de i denne Grundlov fastsatte Indskrænkninger den højeste Myndighed over alle Rigets Anliggender og udøver den gennem sine Ministre.

§ 12.

Kongen er ansvarsfri; hans Person er fredhellig. Ministrene er ansvarlige for Regeringens Førelse; deres Ansvarlighed bestemmes nærmere ved Lov.

Nugældende Grundlov.

§ 13.

Kongen udnævner og afskediger sine Ministre. Han bestemmer deres Antal og Forretningernes Fordeling imellem dem. Kongens Underskrift under de Lovgivningen og Regeringen vedkommende Beslutninger giver disse Gyldighed, naar den er ledsaget af en eller flere Ministres Underskrift. Enhver Minister, som har underskrevet, er ansvarlig for Beslutningen.

§ 14.

Ministrene kan af Kongen eller Folketinget tildales for deres Embedsførelse. Rigsretten paakender de mod Ministrene for deres Embedsførelse anlagte Sager.

§ 15.

Ministrene i Forening udgør Statsraadet, hvori Tronfølgeren, naar han er myndig, tager Sæde. Kongen fører Forsædet undtagen i det i § 7 ommeldte Tilfælde og i de Tilfælde, hvor Lovgivningsmagten i Henhold til Bestemmelsen i § 8, 1ste Punktum, maatte have tillagt Statsraadet Myndighed til at føre Regeringen.

§ 16.

Alle Love og vigtige Regeringsforanstaltninger forhandles i Statsraadet. Er Kongen i enkelte Tilfælde forhindret fra at holde Statsraad, kan han lade Sagen forhandle i et Ministerraad. Dette bestaar af samtlige Ministre under Forsæde af den, som Kongen har udnævnt til Statsminister. Enhver Minister skal da afgive sit Votum til Protokollen, og Beslutning tages efter Stemmeferhed. Statsministeren forelægger den over Forhandlingerne førte, af de tilstedeværende Ministre underskrevne Protokol for Kongen, der bestemmer, om han umiddelbart vil bifalde Ministerraadets Indstilling eller lade sig Sagen foredrage i Statsraadet.

§ 17.

Kongen besætter alle Embeder i samme Omfang som hidtil. Forandringer heri kan ske ved Lov. Ingen kan beskikkes til Em-

Grundloven ændret efter Forslaget.

§ 13.

Kongen udnævner og afskediger sine Ministre. Han bestemmer deres Antal og Forretningernes Fordeling imellem dem. Kongens Underskrift under de Lovgivningen og Regeringen vedkommende Beslutninger giver disse Gyldighed, naar den er ledsaget af en eller flere Ministres Underskrift. Enhver Minister, som har underskrevet, er ansvarlig for Beslutningen.

§ 14.

Ministrene kan af Kongen eller Den forenede Rigsdag tildales for deres Embedsførelse. Rigsretten paakender de mod Ministrene for deres Embedsførelse anlagte Sager.

§ 15.

Ministrene i Forening udgør Statsraadet, hvori Tronfølgeren, naar han er myndig, tager Sæde. Kongen fører Forsædet undtagen i det i § 7 nævnte Tilfælde og i de Tilfælde, hvor Lovgivningsmagten i Henhold til Bestemmelsen i § 8, 1ste Punktum, maatte have tillagt Statsraadet Myndighed til at føre Regeringen.

§ 16.

Alle Love og vigtige Regeringsforanstaltninger forhandles i Statsraadet. Er Kongen i enkelte Tilfælde forhindret fra at holde Statsraad, kan han lade Sagen forhandle i et Ministerraad. Dette bestaar af samtlige Ministre under Forsæde af den, som Kongen har udnævnt til Statsminister. Enhver Minister skal da afgive sit Votum til Protokollen, og Beslutning tages efter Stemmeferhed. Statsministeren forelægger den over Forhandlingerne førte, af de tilstedeværende Ministre underskrevne Protokol for Kongen, der bestemmer, om han umiddelbart vil bifalde Ministerraadets Indstilling eller lade sig Sagen foredrage i Statsraadet.

§ 17.

Nærmere Regler om Besættelse af Tjenestemandstillinger fastsættes ved Lov. Ingen kan ansættes som Tjenestemand uden

Nugældende Grundlov.

bedsmand, som ikke har Indfødsret. Enhver Embedsmand, civil eller militær, afgiver en højtidelig Forsikring om at ville holde Grundloven.

Kongen kan afskedige de af ham ansatte Embedsmænd. Disses Pension fastsættes i Overensstemmelse med Pensionsloven.

Kongen kan forflytte Embedsmænd uden deres Samtykke, dog saaledes, at de ikke derved taber i Embedsindtægter, og at der gives dem Valget mellem saadan Forflyttelse og Afsked med Pension efter de almindelige Regler.

Undtagelser for visse Klasser af Embedsmænd foruden den i § 71 fastsatte bestemmes ved Lov.

§ 18.

Kongen kan ikke uden Rigsdagens Samtykke erklære Krig eller slutte Fred, indgaa eller ophæve Forbund eller Handels-traktater, afstaa nogen Del af Landet eller indgaa nogen Forpligtelse, som forandrer de bestaaende statsretlige Forhold.

§ 19.

Kongen sammenkalder en ordentlig Rigsdag hvert Aar, og tager Bestemmelse om, naar den skal slutes. Dette kan dog ikke ske, forinden der i Henhold til § 48 er tilvejebragt lovlig Hjemmel for Skatternes Opkrævning og for Afholdelse af Statens Udgifter.

§ 20.

Kongen kan indkalde Rigsdagen til overordentlige Samlinger, hvis Varighed beror paa hans Bestemmelse.

§ 21.

Kongen kan udsætte den ordentlige Rigsdags Møder paa bestemt Tid, dog uden Rigsdagens Samtykke ikke længere end paa 2 Maaneder og ikke mere end en Gang i Aaret indtil dens næste ordentlige Samling.

§ 22.

Kongen kan opløse Folketinget.

Om Opløsningen af Landstinget gælder følgende:

Grundloven ændret efter Forslaget.

at have dansk Indfødsret. Tjenestemænd, som udnævnes af Kongen, afgiver en højtidelig Forsikring om at ville holde Grundloven.

Om Afskedigelse, Forflyttelse og Pensionering af Tjenestemænd fastsættes Regler ved Lov, jfr. dog herved § 68.

De af Kongen udnævnte Tjenestemænd kan forflyttes uden deres Samtykke, dog saaledes, at de ikke derved taber i Lønningsindtægt, og at der gives dem Valget mellem saadan Forflyttelse eller Afsked med Pension efter de almindelige Regler. Undtagelser for visse Klasser af Tjenestemænd, foruden den i § 68 fastsatte, bestemmes ved Lov.

§ 18.

Kongen kan ikke uden Rigsdagens Samtykke erklære Krig eller slutte Fred, indgaa eller ophæve Forbund eller Handels-traktater, afstaa nogen Del af Landet eller indgaa nogen Forpligtelse, som forandrer de bestaaende statsretlige Forhold.

§ 19.

Kongen sammenkalder en ordentlig Rigsdag hvert Aar og tager Bestemmelse om, naar den skal slutes. Dette kan dog ikke ske, forinden der i Henhold til § 41 er tilvejebragt lovlig Hjemmel for Skatternes Opkrævning og for Afholdelse af Statens Udgifter.

§ 20.

Kongen kan indkalde Rigsdagen til overordentlige Samlinger, hvis Varighed beror paa hans Bestemmelse.

§ 21.

Kongen kan udsætte den ordentlige Rigsdags Møder paa bestemt Tid, dog uden Rigsdagens Samtykke ikke længere end paa 2 Maaneder og ikke mere end en Gang i Aaret indtil dens næste ordentlige Samling.

§ 22.

Kongen kan opløse Rigsdagen. Nye Valg skal afholdes inden to Maaneder efter Opløsningen, og Rigsdagen skal træde sam-

Nugældende Grundlov.

Naar Folketinget har vedtaget et Lovforslag og mindst tre Maaneder inden en Rigsdagssamlings Slutning oversendt det til Landstinget, men Landstinget ikke har vedtaget dette Forslag, og der heller ikke opnaas en ligelydende Vedtagelse i Tingene, efter at et Fællesudvalg har afgivet Indstilling derom, og naar dernæst Folketinget efter dettes Fornøyle gennem et paa Grund af Valgperiodens Udløb foretaget almindeligt Valg vedtager Forslaget uforandret paa en ordentlig Rigsdagssamling og paa ny oversender det til Landstinget indenfor den ovennævnte Tidsfrist, kan Kongen, hvis der da ikke opnaas Enighed mellem de to Ting om Forslaget, opløse Landstinget. — I øvrigt kan Landstinget kun opløses i Tilfælde af Grundlovsforandring (jfr. § 94).

Opløses et af Tingene, naar Rigsdagen er samlet, skal det andet Tings Møder udsættes, indtil hele Rigsdagen igen træder sammen. Dette skal ske inden to Maaneder efter Opløsningen.

§ 23.

Kongen kan for Rigsdagen lade fremsætte Forslag til Love og andre Beslutninger.

§ 24.

Kongens Samtykke udfordres til at give en Rigsdagsbeslutning Lovskraft. Kongen befaler Lovens Kundgørelse og drager Omsorg for dens Fuldbgyrdelse. Har Kongen ikke stadfæstet et af Rigsdagen vedtaget Lovforslag inden næste Rigsdagssamling er det bortfaldet (jfr. dog § 94).

§ 25.

I særdeles paatrængende Tilfælde kan Kongen, naar Rigsdagen ikke er samlet, udstede foreløbige Love, der dog ikke maa stride mod Grundloven og altid straks efter den følgende Rigsdags Sammentræden skal forelægges denne, uden hvis Bekræftelse Loven bortfalder. Foreløbige Love behandles først i Folketinget.

§ 26.

Kongen kan benaade og give Amnesti. Ministrene kan han kun med Folketingets

Grundloven ændret efter Forslaget.

men senest een Maaned efter, at Valgene har fundet Sted.

§ 23.

Kongen kan for Rigsdagen lade fremsætte Forslag til Love og andre Beslutninger.

§ 24.

Kongens Samtykke udfordres til at give en Rigsdagsbeslutning Lovskraft. Kongen befaler Lovens Kundgørelse og drager Omsorg for dens Fuldbgyrdelse. Har Kongen ikke stadfæstet et af Rigsdagen vedtaget Lovforslag inden næste Rigsdagssamling, er det bortfaldet (jfr. dog § 91).

§ 25.

I særdeles paatrængende Tilfælde kan Kongen, naar Rigsdagen ikke er samlet, udstede foreløbige Love, der dog ikke maa stride mod Grundloven og altid straks efter den følgende Rigsdags Sammentræden skal forelægges Den forenede Rigsdag, uden hvis Bekræftelse Loven bortfalder.

§ 26.

Kongen kan benaade og give Amnesti. For Straffe, idømt af Rigsretten kan Mini-

Nugældende Grundlov.

Samtykke benaade for de dem af Rigsretten idømte Straffe.

§ 27.

Kongen meddeler dels umiddelbart, dels gennem vedkommende Regeringsmyndigheder saadanne Bevillinger og Undtagelser fra Lovene, som enten ifølge de før 5. Juni 1849 gældende Regler er i Brug, eller hvortil Hjemmel indeholdes i en siden den Tid udgiven Lov.

§ 28.

Kongen har Ret til at lade slaa Mønt i Henhold til Loven.

IV.

§ 29.

Rigsdagen bestaar af Folketinget og Landstinget.

§ 30.

Valgret til Folketinget har enhver Mand og Kvinde, som har Indfødsret, har fyldt sit 25de Aar og har fast Bopæl i Landet, medmindre vedkommende:

- a) ved Dom er fundet skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling uden at have faaet Æresoprejsning,
- b) nyder eller har nydt Understøttelse af Fattigvæsenet, som ikke er enten eftergivet eller tilbagebetalt,
- c) er ude af Raadighed over sit Bo paa Grund af Konkurs eller Umyndiggørelse.

Grundloven ændret efter Forslaget.

stre kun benaades, saafremt mere end tre Fjerdedele af Rigsdagens Medlemmer i et Møde i Den forenede Rigsdag stemmer derfor.

§ 27.

Kongen meddeler dels umiddelbart, dels gennem vedkommende Regeringsmyndigheder saadanne Bevillinger og Undtagelser fra Lovene, som enten ifølge de før 5. Juni 1849 gældende Regler er i Brug, eller hvortil Hjemmel indeholdes i en siden den Tid udgiven Lov.

§ 28.

Kongen har Ret til at lade slaa Mønt i Henhold til Loven.

IV.

§ 29.

Rigsdagen bestaar af 205 Medlemmer. Den deles i Overensstemmelse med de i § 33 indeholdte Forskrifter i et Folketing med 136 Medlemmer og et Rigsting med 69 Medlemmer.

§ 30.

Den forenede Rigsdag dannes ved Sammentræden af Tingenes Medlemmer i een Forsamling.

§ 31.

Valgret til Rigsdagen har enhver Mand og Kvinde, som har Indfødsret, er fyldt 23 Aar og har fast Bopæl i Landet, medmindre vedkommende:

- a) ved Dom er frakendt de borgerlige Rettigheder uden at have generhvervet disse eller ved en før 1. Januar 1933 afsagt Dom er fundet skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling uden at have faaet Æresoprejsning,
- b) er ude af Raadighed over sit Bo paa Grund af Umyndiggørelse eller Konkurs,
- c) nyder eller har nydt offentlig Understøttelse, som i Henhold til Lovgivningen betragtes som Fattighjælp, og hvis valgretsfortabende Virkning efter de til enhver Tid gældende Regler ikke er bortfaldet.

Nugældende Grundlov.

§ 31.

Valgbar til Folketinget er enhver, som i Henhold til § 30 har Valgret til dette.

§ 32.

Antallet af Folketingets Medlemmer fastsættes ved Valgloven, men maa ikke overstige 152.

Til Sikring af en ligelig Repræsentation af de forskellige Anskuelse blandt Vælgerne bestemmer Valgloven Valgmaaden og de nærmere Regler for Valgrettens Udøvelse, herunder, hvorvidt Forholdstalsvalgmaaden skal føres igennem i eller uden Forbindelse med Valg i Enkeltmandskredse.

Ved Kredsinddeling skal der foruden til Indbyggertal tages Hensyn til Vælgertal og Befolkningstæthed.

Grundloven ændret efter Forslaget.

§ 32.

Valgbar til Rigsdagen er enhver, som i Henhold til § 31 har Valgret til denne.

§ 33.

Af Rigsdagens Medlemmer vælges 170 umiddelbart af de valgberettigede.

Til Sikring af en ligelig Repræsentation af de forskellige Anskuelse blandt Vælgerne bestemmer Valgloven Valgmaaden og de nærmere Regler for Valgrettens Udøvelse, herunder, hvorvidt Forholdstalsvalgmaaden skal føres igennem i eller uden Forbindelse med Valg i Enkeltmandskredse.

Ved Kredsinddeling skal der foruden til Indbyggertal tages Hensyn til Vælgertal og Befolkningstæthed.

Paa Grundlag af den ved Rigsdagsvalget stedfundne Stemmeafgivning vælges derefter — efter Forholdstal og i Overensstemmelse med de herom nærmere i Valgloven fastsatte Regler — blandt valgbare, der er opført paa særlige, før Rigsdagsvalget offentliggjorte Lister, affattet af de Partier, der var repræsenteret paa den afgaaede Rigsdag, og af de Vælgergrupper, der i Henhold til Valgloven deltager i Rigsdagsvalget med Ret til at opnaa Tillægsmandater, 34 til at indtræde i Rigstinget. Listerne maa ikke omfatte Personer, der opstilles i Kredsene som Kandidater ved det nævnte Rigsdagsvalg. De paagældende udpeges i den Rækkefølge, i hvilken de er opført paa Listerne. De til Rigsdagsvalget i Kredsene opstillede Kandidater skal forud for Valget efter de i Valgloven givne Regler opgive, hvilken af de her nævnte Lister de slutter sig til, hvorefter de Stemmer, hvert Partis eller Vælgergruppes Kandidater har opnaaet, opføres som faldet paa den Liste, til hvilken de i Kredsene opstillede Kandidater har sluttet sig.

Endelig vælger de folkevalgte Medlemmer af Færøernes Lagting 1 Medlem af Rigstinget.

Snarest efter Rigsdagsvalget træder de 170 umiddelbart valgte efter Indkaldelse af Statsministeren sammen til et Møde, og vælger ved Forholdstalsvalg af deres egen Midte

yderligere 34 til at indtræde i Rigstinget. De nærmere Regler fastsættes ved Valgloven.

De af de nævnte Rigsdagsmænd, der herefter ikke overgaar i Rigstinget, udgør Folketinget.

Den forenede Rigsdag afgør selv Gyldigheden af de stedfundne Valg samt, hvorvidt der for noget Medlem foreligger Omstændigheder, der udelukker fra Valgbarhed.

De nærmere Regler vedrørende Stedfortræderes Indtræden i Rigsdagen og i de to Ting ved Mandatledighed eller Orlov fastsættes ved Valgloven.

§ 33.

Folketingets Medlemmer vælges paa 4 Aar. De faar et Vederlag, hvis Størrelse bestemmes ved Valgloven.

§ 34.

Valgret til Landstinget har enhver Folketingsvælger, som har fyldt sit 35te Aar og har fast Bopæl i vedkommende Landstingskreds.

§ 35.

Valgbar til Landstinget er enhver, der har Valgret til dette, naar han (hun) har fast Bopæl i vedkommende Landstingskreds.

Til Valgbarhed for de 19 landstingsvalgte Medlemmer af Landstinget, jfr. § 36, kræves ikke fast Bopæl i nogen bestemt Landstingskreds, men kun at de opfylder de øvrige Betingelser for Valgret til Landstinget.

§ 36.

Antallet af Landstingets Medlemmer maa ikke overstige 78.

10 vælges i København med Frederiksberg, indtil 48 i større Valgkredse, omfattende Land og Købstæder, 1 paa Bornholm og 1 paa Færøerne. 19 Medlemmer vælges efter Forholdstal af en Valgforsamling bestaaende af de Personer, der den Dag, nye Valg til Landstinget udskrives (jfr. §§ 22 og 39), er Medlemmer af Tinget. Nærmere Regler fastsættes ved Valgloven.

Endelig Bestemmelse om Antallet af

§ 34.

Rigsdagens Medlemmer vælges paa 4 Aar. De faar et Vederlag, hvis Størrelse bestemmes ved Valgloven.

Nugældende Grundlov.

Landstingets Medlemmer og de nærmere Regler for disses Valg fastsættes ved Valgloven.

§ 37.

Landstingets Medlemmer vælges udenfor Færøerne af Valgmænd ved Forholdstalsvalg. Paa Færøerne foretages Valget af en Valgforsamling, bestaaende af Lagtingets folkevålgte Medlemmer.

Valgmændene vælges ved Forholdstalsvalg. Valgloven fastsætter deres Antal og i øvrigt det nærmere vedrørende Valgene.

§ 38.

Antallet af Landstingsmedlemmer for hver Landstingskreds udenfor København med Frederiksberg, Bornholm og Færøerne fastsættes ved Valgloven omtrentlig efter Forholdet mellem Indbyggertallet i hver enkelt Landstingskreds og i de nævnte Landstingskredse tilsammen.

§ 39.

Landstingets Medlemmer vælges paa 8 Aar, dog at Halvdelen eller saa nær som muligt Halvdelen af de folkevalgte afgaar hvert 4de Aar. De 19 landstingsvalgte Medlemmer afgaar alle paa een Gang efter 8 Aars Forløb.

Landstingets Medlemmer faar samme Vederlag som Folketingets Medlemmer.

V.

§ 40.

Den ordentlige Rigsdag sammentræder den første Tirsdag i Oktober, dersom Kongen ikke har indkaldt den til at møde forinden.

§ 41.

Regeringens Sæde er Rigsdagens Forsamlingssted. I overordentlige Tilfælde kan Kongen dog sammenkalde den paa et andet Sted i Riget.

§ 42.

Rigsdagen er ukrænkelig. Hvo der antaster dens Sikkerhed og Frihed, hvo der udsteder eller adlyder nogen dertil

Grundloven ændret efter Forslaget.

V.

§ 35.

Den ordentlige Rigsdag sammentræder den første Tirsdag efter den 1. November, dersom Kongen ikke har indkaldt den til at møde forinden.

§ 36.

Regeringens Sæde er Rigsdagens Forsamlingssted. I overordentlige Tilfælde kan Kongen dog sammenkalde den paa et andet Sted i Riget.

§ 37.

Rigsdagen er ukrænkelig.

Den, der antaster dens Sikkerhed eller Frihed, udsteder eller adlyder nogen dertil

Nugældende Grundlov.

sigtende Befaling, gør sig skyldig i Højforræderi.

§ 43.

Hvert af Tingene er berettiget til at foreslaa og for sit Vedkommende at vedtage Love.

§ 44.

Hvert af Tingene kan indgive Adresser til Kongen.

§ 45.

Hvert af Tingene kan nedsætte Kommissioner af sine Medlemmer til at undersøge almen vigtige Sager. Saadanne Kommissioner er berettigede til at fordre skriftlige eller mundtlige Oplysninger saavel af private Borgere som af offentlige Myndigheder.

Tingenes Valg af Medlemmer til Kommissioner og Hverv sker efter Forholdstal;

Grundloven ændret efter Forslaget.

sigtende Befaling, gør sig skyldig i Højforræderi.

§ 38.

Udover, hvad der i øvrigt er fastsat i Grundloven, behandles i Den forenede Rigsdag alene: Forslag om Ændringer i Grundloven, Lovforslag angaaende Regeringens Førelse i Tilfælde af Kongens Umyndighed, Sygdom eller Fraværelse og Beslutninger i Henhold til herom gældende Lovgivning, Forslag til Finanslov, Tillægsbevillingslov og midlertidig Bevillingslov, Forslag til Lov om Statslaan samt Statsregnskabet.

Under overordentlige Forhold kan Regeringen forelægge vigtige Oplysninger eller Lovforslag for Den forenede Rigsdag til Behandling og Afgørelse. Saafremt Regeringen fremsætter Ønske derom, skal Forhandlingerne paa saadanne Møder være hemmelige.

I Den forenede Rigsdag behandles og afgøres endvidere de Lovforslag, om hvilke Tingene efter sædvanlige Behandlinger ikke har kunnet opnaa Enighed.

Endelig behandles og afgøres i Den forenede Rigsdag Forslag til Udtalelser om Misbilligelse af Regeringens Foranstaltninger eller Mistillid til Regeringen saa vel som eventuelt Forslag om Overgang til Dagsordenen, fremsat under Behandlingen af Lovforslag eller Forespørgsler i et af Tingene, i Overensstemmelse med det i §§ 43 og 54 anførte.

§ 39.

Den forenede Rigsdag kan selv eller paa Foranledning af et af Tingene nedsætte Kommissioner til at undersøge almen vigtige Sager. Kommissionerne er berettiget til at fordre skriftlige eller mundtlige Oplysninger saavel af private Borgere som af offentlige Myndigheder.

Rigsdagens Valg af Medlemmer til Kommissioner og Hverv sker efter For-

Nugældende Grundlov.

skal begge Ting repræsenteres, sker Valget paa den i § 49 om Valget af Statsrevisorer foreskrevne Maade.

§ 46.

Ingen Skat kan paalægges, forandres eller ophæves uden ved Lov; ej heller noget Mandskab udskrives, noget Statslaan optages eller nogen Staten tilhørende Domæne afhændes uden ifølge Lov.

§ 47.

Paa hver ordentlig Rigsdag, straks efter, at samme er sat, fremlægges Forslag til Finansloven for det følgende Finansaar, indeholdende et Overslag over Statens Indtægter og Udgifter.

Kan Behandlingen af Finanslovsforslaget for det kommende Finansaar ikke ventes tilendebragt inden Finansaarets Begyndelse, forelægger Regeringen Forslag til en midlertidig Bevillingslov, hvorefter den bemyndiges til at opkræve de lovhjemlede Skatter og Statens øvrige Indtægter og til at afholde de Udgifter, der er fornødne for Statshusholdningens uforstyrrede Førelse, hvorved iagttages, at i intet Tilfælde de enkelte ved den sidste Finanslov og de sig dertil sluttende Tillægsbevillingslove hjemlede ordentlige Udgiftsposter overskrides, og at der til Foranstaltninger, der ligger udenfor den regelmæssige Statsforvaltning, kun kan afholdes de Udgifter, som er nødvendige for at holde allerede paabegyndte Arbejder i Gang, og det hverken ud over de til de paagældende overordentlige Foranstaltninger tidligere bevilgede eller ud over de til Arbejdernes Fortsættelse i det paagældende Finansaar ved Lov fastsatte eller ved tidligere Finans- eller Tillægsbevillingslov bestemt forudsatte Beløb.

Forslag til Finanslove, Tillægsbevillingslove og midlertidige Bevillingslove behandles først i Folketinget.

Grundloven ændret efter Forslaget.

holdstal og foretages af Den forenede Rigsdag.

§ 40.

Rigsdagssamlingens Aabning og Slutning finder Sted i Den forenede Rigsdag.

Ved hver ordentlig Rigsdags Aabning afgiver Statsministeren en Redegørelse for Rigets almindelige Stilling og de af Regeringen paatænkte Foranstaltninger. Naar Tingene er sat, fremlægges i Den forenede Rigsdag Statsregnskabet for det foregaaende Finansaar, og en Redegørelse gives for Statens finansielle Stilling, hvorpaa en almindelig Forhandling om Rigets Anliggender finder Sted.

Straks efter at Den forenede Rigsdag er sat vælger den et Finansudvalg.

Senest den 15. Januar fremsættes Forslag til Finanslov for det følgende Finansaar.

Kan Behandlingen af Finanslovsforslaget for det kommende Finansaar ikke ventes tilendebragt inden Finansaarets Begyndelse, forelægger Regeringen Forslag til en midlertidig Bevillingslov, ved hvilken den bemyndiges til at opkræve de lovhjemlede Skatter og Statens øvrige Indtægter og til at afholde de Udgifter, der er fornødne for Statshusholdningens uforstyrrede Førelse. Herved skal iagttages, at i intet Tilfælde de enkelte ved den sidste Finanslov og de sig dertil sluttende Tillægsbevillingslove hjemlede ordentlige Udgiftsposter overskrides, og at der til Foranstaltninger, der ligger udenfor den regelmæssige Statsforvaltning, kun kan afholdes de Udgifter, som er nødvendige for at holde allerede paabegyndte Arbejder i Gang, og det hverken ud over de til de paagældende overordentlige Foranstaltninger tidligere bevilgede eller ud over de til Arbejdernes Fortsættelse i det paagældende Finansaar ved Lov fastsatte eller ved tid-

§ 48.

Forinden Finansloven eller en midlertidig Bevillingslov er vedtaget af Rigsdagen, maa Skatterne ej opkræves. Ingen Udgift maa afholdes, som ikke har Hjemmel i den af Rigsdagen vedtagne Finanslov eller i en af Rigsdagen vedtagen Tillægsbevillingslov eller midlertidig Bevillingslov.

§ 49.

Rigsdagen vælger fire lønnede Revisorer. Disse gennemgaar det aarlige Statsregnskab og paaser, at samtlige Statens Indtægter deri er opførte, og at ingen Udgift uden Hjemmel i Finansloven eller anden Bevillingslov har fundet Sted. De kan fordre sig alle fornødne Oplysninger og Aktstykker meddelte. — Det aarlige Statsregnskab — med Revisorernes Bemærkninger — forelægges derefter Rigsdagen, som med Hensyn til samme tager Beslutning.

Forandringer i disse Bestemmelser kan ske ved Lov.

Naar Valg af Statsrevisorer skal finde Sted, udnævner hvert Ting 15 Medlemmer til at træde sammen i et Udvalg, der ved Forholdstalsvalg foretager Valget.

§ 50.

Ingen Udlænding kan faa Indfødsret uden ved Lov.

Om Udlændinges Adgang til at blive Ejere af fast Ejendom her i Landet fastsættes Regler ved Lov.

ligere Finans- eller Tillægsbevillingslov bestemt forudsatte Beløb.

§ 41.

Forinden Finansloven eller en midlertidig Bevillingslov er vedtaget af Rigsdagen, maa Skatterne ikke opkræves.

Ingen Udgift maa afholdes, som ikke har Hjemmel i den af Rigsdagen vedtagne Finanslov eller i en af Rigsdagen vedtaget Tillægsbevillingslov eller midlertidig Bevillingslov. I Tilfælde, hvor det efter Forholdene skønnes paakrævet at afholde en Udgift paa forventet Efterbevilling, kan Regeringen indhente Tilslutning hertil hos Den forenede Rigsdags Finansudvalg.

§ 42.

Den forenede Rigsdag vælger fire lønnede Revisorer. Disse gennemgaar det aarlige Statsregnskab og paaser, at samtlige Statens Indtægter er opført deri, og at ingen Udgift uden Hjemmel i Finansloven eller anden Bevillingslov har fundet Sted. De kan fordre sig alle fornødne Oplysninger og Aktstykker meddelt. Forandringer i disse Bestemmelser kan ske ved Lov.

Det aarlige Statsregnskab — med Revisorernes Bemærkninger — forelægges Den forenede Rigsdag til Beslutning.

§ 43.

Hvert af Rigsdagens Ting er, med de i § 38 angivne Undtagelser, berettiget til at foreslaa og for sit Vedkommende vedtage Love.

§ 51.

Intet Lovforslag kan endelig vedtages, forinden det 3 Gange har været behandlet af Tinget.

§ 52.

Naar et Lovforslag er vedtaget i det ene Ting, bliver det i den Form, hvori det er vedtaget, at forelægge det andet Ting; hvis det der forandres, gaar det tilbage til det første; foretages her atter Forandringer, gaar Forslaget paa ny til det andet Ting. Opnaas da ej heller Enighed, skal, naar et Ting forlanger det, hvert Ting udnævne et lige stort Antal Medlemmer til at træde sammen i et Udvalg, som afgiver Betænkning og gør Indstilling til Tingene. I Henhold til Udvalgets Indstilling finder da endelig Afgørelse Sted i hvert Ting for sig.

§ 53.

Hvert af Tingene afgør selv Gyldigheden af sine Medlemmers Valg.

Saafernt der under Behandlingen fremsættes Forslag om Overgang til Dagsordenen, bestemmer Tinget ved almindelig Afstemning og uden Forhandling, om dette Forslag skal overgaa til Behandling i Den forenede Rigsdag. Statsministeren eller den paagældende Minister kan dog altid forlange Behandlingen henvist til Den forenede Rigsdag.

§ 44.

Forinden et Lovforslag kan endelig vedtages, skal det have været underkastet tre Behandlinger i det Ting, i hvilket det først har været forelagt, og to Behandlinger i det andet Ting.

Lovforslag, der forelægges Den forenede Rigsdag, skal undergives tre Behandlinger i denne. Har et Lovforslag, der forelægges Den forenede Rigsdag, forinden været behandlet i de to Ting paa den i 1ste Stykke anførte Maade, udkræves dog kun een Behandling.

Naar et Lovforslag, efter at være behandlet i det Ting, i hvilket det først har været fremsat, oversendes til det andet Ting, bestemmer dette efter Forelæggelsen uden Forhandling, om Forslaget straks skal overgaa til Behandling og Afgørelse eller forinden skal drøftes i et Udvalg.

§ 45.

Naar et Lovforslag er vedtaget i det ene Ting, bliver det i den Form, hvori det er vedtaget, at forelægge det andet Ting; hvis det der forandres, gaar det tilbage til det første; foretages her atter Forandringer, gaar Forslaget paa ny til det andet Ting. Opnaas da ikke Enighed, forelægges Lovforslaget i sin oprindelige Skikkelse eller med de Ændringer, som den paagældende Minister eller den Rigsdagsmand, der har fremsat Forslaget, har kunnet tiltræde, for Den forenede Rigsdag til endelig Afgørelse.

§ 54.

Ethvert nyt Medlem afgiver, naar hans Valg er godkendt, en højtidelig Forsikring om at ville holde Grundloven.

§ 55.

Rigsdagsmændene er ene bundne ved deres Overbevisning og ikke ved nogen Forskrift af deres Vælgere.

Embedsmænd, som vælges til Rigsdagsmænd, behøver ikke Regeringens Tilladelse til at modtage Valget.

§ 56.

Saa længe Rigsdagen er samlet, kan ingen Rigsdagsmand tiltales eller underkastes Fængsling af nogen Art uden Samtykke af det Ting, hvortil han hører, medmindre han er grebet paa fersk Gerning. For sine Ytringer paa Rigsdagen kan intet af dens Medlemmer uden Tingets Samtykke drages til Ansvar uden for samme.

§ 57.

Kommer en gyldig valgt Rigsdagsmand i et af de Tilfælde, der udelukker fra Valg-

§ 46.

I den ordentlige Rigsdagssamling kan intet Lovforslag fremsættes af Regeringen senere end den 15. Februar. Undtagelse herfra kan dog ske, naar særlige Forhold gør det paakrævet.

Hvis Statsministeren skønner, at en ufofnøden Forsinkelse i Behandling af Lovforslag finder Sted i noget af Tingene, er han berettiget til at paatale dette i Den forenede Rigsdag, som derefter kan bestemme, at det paagældende Lovforslag skal optages til videre Behandling i vedkommende Ting eller i Den forenede Rigsdag.

§ 47.

Ethvert nyt Medlem afgiver, naar hans Valg er godkendt, en højtidelig Forsikring om at ville holde Grundloven.

§ 48.

Rigsdagsmændene er alene bundet ved deres Overbevisning og ikke ved nogen Forskrift af deres Vælgere.

Tjenestemænd, som vælges til Rigsdagsmænd, behøver ikke Regeringens Tilladelse til at modtage Valget.

Det bestemmes nærmere ved Lov, i hvilket Omfang en Tjenestemand, som indtræder i Rigsdagen, skal eller kan fritages for at udføre den ham paahvilende Tjeneste, og hvilken Virkning en saadan Fritagelse skal have paa hans lønningsmæssige Forhold.

§ 49.

Saa længe Rigsdagen er samlet, kan ingen Rigsdagsmand tiltales eller underkastes Fængsling af nogen Art uden Samtykke af det Ting, hvortil han hører, medmindre han er grebet paa fersk Gerning. For sine Ytringer paa Rigsdagen kan intet af dens Medlemmer drages til Ansvar uden for samme, medmindre det Ting, hvori Ytringerne er fremsat, meddeler Samtykke dertil. Er Ytringerne fremsat i Den forenede Rigsdag, udkræves dennes Samtykke.

§ 50.

Kommer en gyldig valgt Rigsdagsmand i et af de Tilfælde, der udelukker fra Valg-

Nugældende Grundlov.

barhed, mister han den af Valget flydende Ret.

Det bliver nærmere ved Lov at bestemme, i hvilke Tilfælde en Rigsdagsmand, der befordres til et lønnet Statseembede, skal underkastes Genvalg.

§ 58.

Ministrene har i Embeds Medfør Adgang til Rigsdagen og er berettigede til under Forhandlingerne at forlange Ordet, saa ofte de vil, idet de i øvrigt iagttager Forretningsordenen. Stemmeret udøver de kun, naar de tillige er Rigsdagsmænd.

§ 59.

Hvert Ting vælger selv sin Formand og den eller dem, der i hans Forfald skal føre Forsædet.

§ 60.

Intet af Tingene kan tage nogen Beslutning, naar ikke over Halvdelen af dets Medlemmer er til Stede og deltager i Afstemningen.

§ 61.

Enhver Rigsdagsmand kan i det Ting, hvortil han hører, med dettes Samtykke bringe ethvert offentligt Anliggende under Forhandling og derom æske Ministrenes Forklaring.

§ 62.

Intet Andragende maa overgives noget af Tingene uden gennem et af dets Medlemmer.

Grundloven ændret efter Forslaget.

barhed, mister han den af Valget flydende Ret.

§ 51.

Ministrene har i Embeds Medfør Adgang til Rigsdagen og er berettigede til under Forhandlingerne at forlange Ordet, saa ofte de vil, idet de i øvrigt iagttager Forretningsordenen. Stemmeret udøver de kun, naar de tillige er Rigsdagsmænd.

§ 52.

Den forenede Rigsdag og de to Ting vælger hver en Formand og den eller dem, der i hans Forfald skal føre Forsædet.

§ 53.

Den forenede Rigsdag kan kun tage Beslutning, naar over Halvdelen af Medlemmerne er til Stede og deltager i Afstemningen.

Tilsvarende Bestemmelse gælder for Rigsdagens to Ting.

§ 54.

Enhver Rigsdagsmand kan i det Ting, hvortil han hører, fremsætte Forespørgsler til Ministrene for at æske disses Forklaring.

Tinget afgør i hvert Tilfælde, om Sagen skal nyde Fremme. Saafremt Forespørgeren eller andre Medlemmer fremsætter Forslag om Overgang til Dagsordenen, bestemmer Tinget ved almindelig Afstemning og uden Forhandling, om Sagen skal overgaa til Behandling i Den forenede Rigsdag. Regeringen kan, saa snart Behandling er besluttet, naar som helst forlange enhver saadan Sag henvist til Behandling i Den forenede Rigsdag.

§ 55.

Til Den forenede Rigsdag indgives Andragender, som vedrører de Sager, der i Grundloven er henvist til Behandling alene i Den forenede Rigsdag; dette maa kun ske gennem en Rigsdagsmand.

Nugældende Grundlov.

§ 63.

Tingenes Møder er offentlige. Dog kan Formanden eller det i Forretningsordenen bestemte Antal Medlemmer forlange, at alle uvedkommende fjernes, hvorpaa Tinget afgør, om Sagen skal forhandles i offentligt eller hemmeligt Møde.

§ 64.

Hvert af Tingene fastsætter de nærmere Bestemmelser, som vedkommer Forretningsgangen og Ordens Opretholdelse.

§ 65.

Den forenede Rigsdag dannes ved Sammentræden af Folketinget og Landstinget. Til at tage Beslutning udfordres, at over Halvdelen af hvert Tings Medlemmer er til Stede og deltager i Afstemningen. Den vælger selv sin Formand og fastsætter i øvrigt de nærmere Bestemmelser, der vedkommer Forretningsgangen.

Grundloven ændret efter Forslaget.

Andragender vedrørende alle andre Sager indgives til et af Rigsdagens Ting.

Intet Andragende maa overgives noget af Tingene uden gennem et af dets Medlemmer.

§ 56.

Den forenede Rigsdags og Tingenes Møder er offentlige, jfr. dog § 38, Stk. 2. Formanden eller det i Forretningsordenen bestemte Antal Medlemmer kan dog forlange, at alle uvedkommende fjernes, hvorpaa henholdsvis Den forenede Rigsdag eller vedkommende Ting afgør, om Sagen skal forhandles i offentligt eller hemmeligt Møde.

§ 57.

Den forenede Rigsdag og hvert af Tingene fastsætter hver for sit Vedkommende de nærmere Bestemmelser, som vedrører Forretningsgangen og Ordenens Opretholdelse.

§ 58.

Det af Den forenede Rigsdag nedsatte Finansudvalg forbliver bestaaende efter Samlingens Slutning indtil næste Samlings Aabning for i særlige Tilfælde at kunne raadspørges af Regeringen. Hvis Rigsdagen opløses, bliver Finansudvalget dog kun bestaaende indtil den Dag, fra hvilken Opløsningen regnes.

Der kan ved Lov tillægges særlige Udvalg, nedsat af Den forenede Rigsdag, en tilsvarende Beføjelse.

§ 59.

Folkeafstemninger til Prøvelse af Love og Lovforslag, der er endelig vedtaget af Rigsdagen, kan finde Sted under Iagttagelse

Grundloven ændret efter Forslaget.

af de i nærværende Paragraf og i Valgloven givne Regler.

Naar et Lovforslag er endelig vedtaget af Rigsdagen, kan to Femtedele af Rigsdagens Medlemmer i et Møde i Den forenede Rigsdag, der afholdes senest 3 Søgnedage efter Vedtagelsen af Lovforslaget, ved foretagen Afstemning begære Loven eller Lovforslaget prøvet ved Folkeafstemning. Meddelelse herom tilstilles snarest Statsministeren, og Folkeafstemningen iværksættes da tidligst 8 og senest 12 Søgnedage herefter.

Endvidere skal Folkeafstemning finde Sted, saafremt mindst en Trediedel af Rigsdagens Medlemmer paa samme Maade og indenfor samme Frist som i Stk. 2 anført fremsætter Begæring derom, og denne indenfor et Tidsrum, der begynder senest 6 Søgnedage efter, at Begæringen er meddelt Statsministeren, og strækker sig over højst 6 Søgnedage, faar Tilslutning fra 15 pCt. af de Vælgere, der ved det nævnte Tidsrums Udløb er opført som valgberettiget paa Valglisterne. Folkeafstemningen iværksættes tidligst 8 og senest 12 Søgnedage efter Opgørelse af Vælgernes Tilkendegivelse.

Ved Folkeafstemningen stemmes for og imod Loven eller Lovforslaget. Til Lovens eller Lovforslagets Bortfald kræves, at et Flertal af de i Afstemningen deltagende Vælgere, dog mindst 35 pCt. af samtlige Vælgere, har stemt derfor.

Finanslove, Tillægsbevillingslove, midlertidige Bevillingslove, Normeringslove, Lønningslove, Indfødsretslove og Love om direkte og indirekte Skatter kan ikke undergives Folkeafstemning. Det samme gælder den i § 8, 1ste Punktum, omhandlede Lov saa vel som de i § 18 nævnte Beslutninger, der maatte være i Lovs Form, medmindre det for disse sidste ved særlig Lov bestemmes, at saadan Afstemning skal finde Sted. For Grundlovsændringer gælder Reglerne i § 91.

Saafermt en Lov eller et Lovforslag bortfalder i Henhold til Folkeafstemning, kundgøres dette af Statsministeren uden unødigt Ophold. Fra Kundgørelsesdagen er Loven eller Lovforslaget bortfaldet.

VI.

§ 66.

Rigsretten bestaar af de ordentlige Medlemmer af Landets øverste Domstol og et tilsvarende Antal af Landstinget blandt dets egne Medlemmer paa 4 Aar valgte Dommere. Kan i et enkelt Tilfælde ikke det fulde Antal af den øverste Domstols ordentlige Medlemmer deltage i Sagens Behandling og Paakendelse, fratræder et tilsvarende Antal af de af Landstinget sidst eller med det mindste Stemmetail valgte Rigsretsmedlemmer. — Retten vælger selv sin Formand af sin Midte.

Foretages nyt Valg til Landstinget, efter at der er rejst Sag for Rigsretten, beholder dog de af Tinget valgte Medlemmer deres Sæde i Retten for denne Sags Vedkommende.

Forandring i Bestemmelserne om Rigsretten kan ske ved Lov.

§ 67.

Rigsretten paakender de af Kongen eller Folketinget mod Ministrene anlagte Sager.

For Rigsretten kan Kongen lade ogsaa andre tiltale for Forbrydelser, som han finder særdeles farlige for Staten, naar Folketinget giver sit Samtykke dertil.

§ 60.

Ingen Skat kan paalægges, forandres eller ophæves uden ved Lov; ej heller noget Mandskab udskrives, noget Statslaan optages eller nogen Staten tilhørende Domæne afhændes uden ifølge Lov.

§ 61.

Ingen Udlænding kan faa Indfødsret uden ved Lov.

Om Udlændinges Adgang til at blive Ejere af fast Ejendom her i Landet fastsættes Regler ved Lov.

VI.

§ 62.

Rigsretten bestaar af de ordentlige Medlemmer af Landets øverste Domstol og et tilsvarende Antal af Den forenede Rigsdag efter hvert Rigsdagsvalg blandt dens egne Medlemmer valgte Dommere. For hver af de valgte vælges der straks en Stedfortræder. Kan i et enkelt Tilfælde ikke det fulde Antal af den øverste Domstols ordentlige Medlemmer deltage i Sagens Behandling og Paakendelse, fratræder et tilsvarende Antal af de efter Forholdstallet sidst valgte Medlemmer af Rigsdagen. Retten vælger selv sin Formand af sin Midte.

Foretages nyt Valg til Rigsdagen, efter at der er rejst Sag for Rigsretten, beholder dog de af Rigsdagen valgte Medlemmer deres Sæde i Retten for denne Sags Vedkommende.

Forandring i Bestemmelserne om Rigsretten kan ske ved Lov.

§ 63.

Rigsretten paakender de af Kongen eller Den forenede Rigsdag mod Ministrene anlagte Sager samt Sager om Opløsning af politiske Foreninger, jfr. § 82.

For Rigsretten kan Kongen lade ogsaa andre tiltale for Forbrydelser, som han finder særdeles farlige for Staten, naar Den forenede Rigsdag giver sit Samtykke dertil.

Nugældende Grundlov.

§ 68.

Den dømmende Magts Udøvelse kan kun ordnes ved Lov.

§ 69.

Retsplejen bliver at adskille fra Forvaltningen efter Regler, der fastsættes ved Lov.

§ 70.

Domstolene er berettigede til at paa-kende ethvert Spørgsmaal om Øvrigheds-myndighedens Grænser. Den, der vil rejse saadant Spørgsmaal, kan dog ikke ved at bringe Sagen for Domstolene unddrage sig fra foreløbig at efterkomme Øvrighedens Befaling.

§ 71.

Dommerne har i deres Kald alene at rette sig efter Loven. De kan ikke afsættes uden ved Dom, ej heller forflyttes mod deres Ønske, udenfor de Tilfælde, hvor en Omordning af Domstolene finder Sted. Dog kan den Dommer, der har fyldt sit 65de Aar, afskediges, men uden Tab af Indtægter.

§ 72.

Offentlighed og Mundtlighed skal saa snart og saa vidt som muligt gennemføres ved hele Retsplejen.

Grundloven ændret efter Forslaget.

§ 64.

Den dømmende Magts Udøvelse kan kun ordnes ved Lov.

§ 65.

Retsplejen skal stedse holdes adskilt fra Forvaltningen. Regler herom fastsættes ved Lov.

§ 66.

Efter hvert almindeligt Rigsdagsvalg, dog ikke Opløsningsvalg i Anledning af Grundlovsændringer, vælger Rigsdagen inden en Maaned efter sin Sammentræden en juridisk Sekretær, der henhører under Rigsdagens Præsidium.

Sekretæren skal for Rigsdagen behandle de til denne indgivne Andragender. Det paahviler ham dernæst at holde sig underrettet om Sager, der behandles af Domstolene, og som kan antages at være af Interesse for Rigsdagen.

Han afgiver inden hver Rigsdagssamlings Afslutning en Beretning til Rigsdagen om de Erfaringer, han har indvundet.

Præsidiets juridiske Sekretær kan ikke være Medlem af Rigsdagen. Hans Løn, Beføjelser og Arbejdsomraade bliver at bestemme ved Lov.

§ 67.

Domstolene er berettigede til at paa-kende ethvert Spørgsmaal om Øvrigheds-myndighedens Grænser. Den, der vil rejse saadant Spørgsmaal, kan dog ikke ved at bringe Sagen for Domstolene unddrage sig fra foreløbig at efterkomme Øvrighedens Befaling.

§ 68.

Dommerne har i deres Kald alene at rette sig efter Loven. De kan ikke afsættes uden ved Dom, ej heller forflyttes mod deres Ønske, udenfor de Tilfælde, hvor en Omordning af Domstolene finder Sted. Dog kan den Dommer, der har fyldt sit 65de Aar, afskediges, men uden Tab af Indtægter.

§ 69.

I Retsplejen gennemføres Offentlighed og Mundtlighed i videst mulige Omfang. Det fastsættes ved Lov, i hvilke Sager

Nugældende Grundlov.

I Misgerningssager og i Sager, der rejser sig af politiske Lovovertrædelser, skal Nævninger indføres.

VII.

§ 73.

Folkekirkens Forfatning ordnes ved Lov.

§ 74.

Borgerne har Ret til at forene sig i Samfund for at dyrke Gud paa den Maade, der stemmer med deres Overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod Sædeligheden eller den offentlige Orden.

§ 75.

Ingen er pligtig at yde personlige Bidrag til nogen anden Gudsdyrkelse end den, som er hans egen.

§ 76.

De fra Folkekirken afvigende Trossamfunds Forhold ordnes nærmere ved Lov.

§ 77.

Ingen kan paa Grund af sin Trosbekendelse berøves Adgang til den fulde Nydelse af borgerlige og politiske Rettigheder eller unddrage sig Opfyldelsen af nogen almindelig Borgerpligt.

VIII.

§ 78.

Enhver, der anholdes, skal inden 24 Timer stilles for en Dommer. Hvis den anholdte ikke straks kan sættes paa fri Fod, skal Dommeren ved en af Grunde ledsaget Kendelse, der afgives snarest muligt og senest inden 3 Dage, afgøre, om han skal fængsles, og, hvis han kan løslades mod Sikkerhed, bestemme dennes Art eller Størrelse.

Den Kendelse, som Dommeren afsiger, kan af vedkommende straks særskilt indankes for højere Ret.

Grundloven ændret efter Forslaget.

og under hvilke Former Lægmænd skal medvirke i Strafferetsplejen.

VII.

§ 70.

Folkekirkens Forfatning ordnes ved Lov.

§ 71.

Borgerne har Ret til at forene sig i Samfund for at dyrke Gud paa den Maade, der stemmer med deres Overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod Sædeligheden eller den offentlige Orden.

§ 72.

Ingen er pligtig at yde personlige Bidrag til nogen anden Gudsdyrkelse end den, som er hans egen.

§ 73.

De fra Folkekirken afvigende Trossamfunds Forhold ordnes nærmere ved Lov.

§ 74.

Ingen kan paa Grund af sin Trosbekendelse berøves Adgang til den fulde Nydelse af borgerlige og politiske Rettigheder eller unddrage sig Opfyldelsen af nogen almindelig Borgerpligt.

VIII.

§ 75.

Udenfor de i Strafferetsplejen omhandlede Tilfælde kan ingen dansk Borger, der behørigt opfylder sin Pligt til at bidrage til eget eller andres Underhold, ved Øvrighedsforanstaltning underkastes Frihedsberøvelse, medmindre Loven paa Grund af hans unge Alder eller Mangler ved hans legemlige eller sjælelige Tilstand hjemler saadant.

Enhver, der tages i Forvaring som sigtet for en Lovovertrædelse, skal inden 24 Timer stilles for en Dommer. Hvis den paagældende

Nugældende Grundlov.

Ingen kan underkastes Varetægtsfængsel for en Forseelse, som kun kan medføre Straf af Pengebod eller simpelt Fængsel.

§ 79.

Boligen er ukrænkelig. Husundersøgelse, Beslaglæggelse og Undersøgelse af Breve og andre Papirer, maa, hvor ingen Lov hjemler en særegen Undtagelse, alene ske efter en Retskendelse.

§ 80.

Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstaa sin Ejendom, uden hvor Almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge Lov og mod fuldstændig Erstatning.

Naar et Lovforslag vedrørende Ekspropriation af Ejendom er vedtaget, kan $\frac{1}{3}$ af Folketingets Medlemmer senest 14 Dage efter Forslagets endelige Vedtagelse kræve, at det først indstilles til kongelig Stadfæstelse, naar nye Valg til Folketinget har fundet Sted, og Forslaget paa ny er vedtaget af den derefter sammentrædende Rigsdag.

Grundloven ændret efter Forslaget.

ikke straks kan sættes paa fri Fod, skal Dommeren ved en af Grunde ledsaget Kendelse, der afgives snarest muligt og senest inden 3 Dage, afgøre, om han skal fængsles, og, hvis han kan løslades mod Sikkerhed, bestemme dennes Art eller Størrelse.

Den Kendelse, som Dommeren afsiger, kan af vedkommende straks særskilt indankes for højere Ret.

Ingen kan underkastes Varetægtsfængsel for en Forseelse, som kun kan medføre Straf af Bøde eller Hæfte.

§ 76.

Boligen er ukrænkelig. Husundersøgelse, Beslaglæggelse og Undersøgelse af Breve og andre Papirer maa, hvor ingen Lov hjemler en særegen Undtagelse, alene ske efter en Retskendelse.

§ 77.

Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstaa sin Ejendom, uden hvor Almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge Lov og mod fuldstændig Erstatning.

Spørgsmaalet om en fastsat Erstatnings Størrelse kan forelægges Højesteret, saafremt Regeringen skønner, at der foreligger saadanne ganske særlige Forhold, at en yderligere Prøvelse maa anses for ønskelig. Finder Højesteret, at foreliggende Omstændigheder gør det tvivlsomt, om den fastsatte Erstatning er passende, udpeger Retten særlige sagkyndige og uvildige Vurderingsmænd, hvis Afgørelse derefter er endelig.

Naar et Lovforslag vedrørende Ekspropriation af Ejendom er vedtaget, kan en Trediedel af Rigsdagens Medlemmer senest 12 Søgndage efter Forslagets endelige Vedtagelse kræve, at det først indstilles til kongelig Stadfæstelse, naar nye Valg til Rigsdagen har fundet Sted, og Forslaget paa ny er vedtaget af den derefter sammentrædende Rigsdag.

Nugældende Grundlov.

§ 81.

Alle Indskrænkninger i den fri og lige Adgang til Erhverv, som ikke er begrundede i det almene Vel, skal hæves ved Lov.

§ 82.

Den, der ikke selv kan ernære sig eller sine, og hvis Forsørgelse ikke paahviler nogen anden, er berettiget til Hjælp af det offentlige, dog mod at underkaste sig de Forpligtelser, som Lovene herom paabyder.

§ 83.

De Børn, hvis Forældre ikke har Evne til at sørge for deres Oplærelse, har Ret til fri Undervisning i Folkeskolen. Forældre eller Værger, der selv sørger for, at Børnene faar en Undervisning, der kan staa Maal med, hvad der almindeligt kræves i Folkeskolen, er ikke pligtige at lade Børnene undervise i Folkeskolen.

§ 84.

Enhver er berettiget til paa Tryk at offentliggøre sine Tanker, dog under Ansvar for Domstolene. Censur og andre forebyggende Forholdsregler kan ingen Sinde paa ny indføres.

§ 85.

Borgerne har Ret til uden foregaaende Tilladelse at danne Foreninger i ethvert lovligt Øjemed. Ingen Forening kan opheves ved en Regeringsforanstaltning. Dog kan en Forening foreløbig forbydes; men der skal da straks anlægges Sag imod den til dens Ophævelse.

Grundloven ændret efter Forslaget.

§ 78.

Alle Indskrænkninger i den fri og lige Adgang til Erhverv, som ikke er begrundede i det almene Vel, skal hæves ved Lov.

§ 79.

Den, der ikke selv kan ernære sig eller sine, og hvis Forsørgelse ikke paahviler nogen anden, er berettiget til Hjælp af det offentlige, dog mod at underkaste sig de Forpligtelser, som Lovene herom paabyder.

§ 80.

De Børn, hvis Forældre ikke har Evne til at sørge for deres Oplærelse, har Ret til fri Undervisning i Folkeskolen. Forældre eller Værger, der selv sørger for, at Børnene faar en Undervisning, der kan staa Maal med, hvad der almindeligt kræves i Folkeskolen, er ikke pligtige at lade Børnene undervise i Folkeskolen.

§ 81.

Enhver er berettiget til paa Tryk at offentliggøre sine Tanker, dog under Ansvar for Domstolene. Censur og andre forebyggende Forholdsregler kan ingen Sinde paa ny indføres.

§ 82.

Borgerne har Ret til uden foregaaende Tilladelse at danne Foreninger i ethvert lovligt Øjemed.

Foreninger, der virker for en Omstyrning af denne Grundlov eller for at berøve Borgerne eller Grupper af disse nogen af de Borgerne personligt ved §§ 71, 74—75 og 81—83 tilsikrede Rettigheder, eller som virker ved eller søger at naa deres Maal ved Vold, Anstiftelse af Vold eller lignende strafbar Paavirkning af anderledes tænkende, kan af Regeringen kræves opløst ved Dom. Opløsningens Retsvirkninger bliver at fastsætte ved Lov.

Ingen Forening kan opløses ved en Regeringsforanstaltning. Dog kan en Forening foreløbig forbydes, men der skal da straks anlægges Sag imod den til dens Opløsning.

§ 86.

Borgerne har Ret til at samle sig ubevæbnede. Offentlige Forsamlinger har Politiet Ret til at overvære. Forsamlinger under åben Himmel kan forbydes, naar der af dem kan befrygtes Fare for den offentlige Fred.

§ 87.

Ved Opløb maa den væbnede Magt, naar den ikke angribes, kun skride ind, efter at Mængden 3 Gange i Kongens og Lovens Navn forgæves er opfordret til at skilles.

§ 88.

Enhver vaabenfør Mand er forpligtet til med sin Person at bidrage til Fædrelandets Forsvar efter de nærmere Bestemmelser, som Loven foreskriver.

§ 89.

Kommunernes Ret til under Statens Tilsyn selvstændig at styre deres Anliggender ordnes ved Lov.

§ 90.

Enhver i Lovgivningen til Adel, Titel og Rang knyttet Forret er afskaffet.

§ 91.

Intet Len, Stamhus eller Fideikommissgods kan for Fremtiden oprettes; det skal ved Lov nærmere ordnes, hvorledes de nu bestaaende kan overgaa til fri Ejendom.

§ 92.

For Krigsmagten er de i §§ 78, 85 og 86 givne Bestemmelser kun anvendelige med de Indskrænkninger, der følger af de militære Loves Forskrifter.

Sager om Opløsning af politiske Foreninger bliver at anlægge ved Rigsretten.

§ 83.

Borgerne har Ret til at samle sig ubevæbnet. Forsamlinger under åben Himmel maa iagttage de Forskrifter, som Politiet af Hensyn til den offentlige Orden maatte fastsætte, og kan forbydes, naar der af dem kan befrygtes Fare for den offentlige Fred. Alle offentlige Forsamlinger har Politiet Ret til at overvære.

§ 84.

Ved Opløb maa den væbnede Magt, naar den ikke angribes, kun skride ind, efter at Mængden 3 Gange i Kongens og Lovens Navn forgæves er opfordret til at skilles.

§ 85.

Enhver vaabenfør Mand er forpligtet til med sin Person at bidrage til Fædrelandets Forsvar efter de nærmere Bestemmelser, som Loven foreskriver.

§ 86.

Kommunernes Ret til under Statens Tilsyn selvstændig at styre deres Anliggender ordnes ved Lov.

§ 87.

Enhver i Lovgivningen til Adel, Titel og Rang knyttet Forret er afskaffet.

§ 88.

Intet Len, Stamhus, Fideikommissgods eller andet Familiefideikommis kan for Fremtiden oprettes; det skal ved Lov nærmere ordnes, hvorledes de nu bestaaende Familiefideikommisser kan overgaa til fri Ejendom.

§ 89.

For Krigsmagten er de i §§ 75, 82 og 83 givne Bestemmelser kun anvendelige med de Indskrænkninger, der følger af de militære Loves Forskrifter.

Nugældende Grundlov.

IX.

§ 93.

Under i øvrigt lige Vilkaar nyder islandske Statsborgere i Henhold til Dansk-Islandsk Forbundslov de Rettigheder, som omhandles i §§ 17, 30, 31, 34 og 35 og er knyttede til dansk Indfødsret.

X.

§ 94.

Forslag til Forandring i eller Tillæg til nærværende Grundlov kan fremsættes saavel paa ordentlig som paa overordentlig Rigsdag.

Vedtages et Forslag til en ny Grundlovsbestemmelse i begge Ting, og Regeringen vil fremme Sagen, opløses Rigsdagen, og almindelige Valg foregaar baade til Folketinget og til Landstinget. Vedtages Beslutningen af den efter Valget følgende ordentlige eller overordentlige Rigsdag, bliver den inden et halvt Aars Forløb at forelægge Folketingsvælgerne til Godkendelse eller Forkastelse ved en direkte Afstemning. De nærmere Regler for denne Afstemning fastsættes ved Lov. Har et Flertal af de i Afstemningen deltagende og mindst 45 pCt. af samtlige Vælgere afgivet deres Stemme for Rigsdagens Beslutning, og stadfæstes denne af Kongen, er den Grundlov.

Midlertidige Bestemmelser.

1. Naar Landstinget første Gang efter Grundlovsforandringens Gennemførelse i Henhold til § 36 foretager Valg af landstingsvalgte Medlemmer, vælges kun 18. Det 19de Medlem vælges umiddelbart efter den nye Rigsdags Sammentræden og Mandaternes Godkendelse af de i Sønderjylland boende Medlemmer af det nye Landsting.

De af Kongen tidligere udnævnte Medlemmer bevarer deres Sæde i Landstinget

Grundloven ændret efter Forslaget.

IX.

§ 90.

Under i øvrigt lige Vilkaar nyder islandske Statsborgere i Henhold til Dansk-Islandsk Forbundslov de Rettigheder, som omhandles i §§ 17, 31 og 32 og er knyttet til dansk Indfødsret.

X.

§ 91.

Forslag til Forandring i eller Tillæg til nærværende Grundlov kan fremsættes saavel paa ordentlig som paa overordentlig Rigsdag.

Vedtages et Forslag til en ny Grundlovsbestemmelse og Regeringen vil fremme Sagen, opløses Rigsdagen, og almindelige Valg foregaar. Vedtages Beslutningen af den efter Valget følgende ordentlige eller overordentlige Rigsdag, bliver den inden et halvt Aars Forløb at forelægge Rigsdagsvælgerne til Godkendelse eller Forkastelse ved en direkte Afstemning. De nærmere Regler for denne Afstemning fastsættes ved Lov. Har et Flertal af de i Afstemningen deltagende og mindst 45 pCt. af samtlige Vælgere afgivet deres Stemme for Rigsdagens Beslutning, og stadfæstes denne af Kongen, er den Grundlov.

Nugældende Grundlov.**Grundloven ændret efter Forslaget.**

i Stedet for et tilsvarende Antal af de 19 landstingsvalgte Medlemmer efter følgende Regel:

De af Kongen udnævnte Medlemmer betragtes som valgte af de Grupper, hvori de har fundet Optagelse, i den Rækkefølge, hvori deres Udnævnelse til Medlemmer af Landstinget er sket, og i det Omfang, som Gruppens Krav paa forholdsmæssig Andel i de 19 Medlemmer tilsteder.

2. Forud for det første Valg til Rigsdagen, som skal finde Sted, efter at de sønderjydske Landsdeles Genforening med Danmark er fuldbyrdet, kan Landstinget opløses uden Iagttagelse af Reglerne i § 22, 2det Stykke.

3. Med Hensyn til Rettergangsmaaden ved Rigsretten gælder, indtil en ny Lov udkommer, Lov af 3. Marts 1852 med de Lempelser, som nærværende Grundlovs § 66 gør fornødne.

Regeringspartiernes principale Forslag til Bestemmelser om Forandringer i Grundloven.

I Danmarks Riges Grundlov af 5. Juni 1915 med Ændringer af 10. September 1920, jfr. Bekendtgørelse fra Statsministeren, Lovtidende Nr. 50 af 17. September 1920 foretages følgende Ændringer:

1.

I § 8, 2det Punktum, ændres „Den forenede Rigsdag (§ 65)“ til: „Rigsdagen“.

2.

I § 14, 1ste Punktum, ændres „Folketinget“ til: „Rigsdagen“, og 2det Punktum udgaar.

I § 22, 1ste Punktum, ændres „Folketinget“ til: „Rigsdagen“, og Resten af Paragraffen udgaar.

§ 25, sidste Punktum, udgaar.

§ 26, 2det Punktum, udgaar.

3.

§ 29 udgaar.

I § 30 ændres „Folketinget“ til: „Rigsdagen“ og „25de“ rettes til „21de“.

I § 31 ændres „Folketinget“ til: „Rigsdagen“ og „dette“ til: „denne“.

§ 32, 1ste Punktum, affattes saaledes: „Antallet af Rigsdagens Medlemmer fastsættes ved Valgloven“.

I § 33 ændres „Folketingets“ til: „Rigsdagens“.

§§ 34—39 udgaar.

4.

I § 43 ændres „Hvert af Tingene“ til: „Rigsdagen“, og Ordene „for sit Vedkommende at“ udgaar.

I § 44 ændres „Hvert af Tingene“ til: „Rigsdagen“.

I § 45, 1ste Stykke, ændres „Hvert af Tingene“ til: „Rigsdagen“, og i 2det Stykke „Tingenes Valg“ til: „Rigsdagens Valg“ og “;“ til: ““. Resten af Paragraffen udgaar.

§ 47, sidste Stykke, udgaar.

§ 49, sidste Stykke, ændres til: „Valget af Statsrevisorer sker ved Forholdstalsvalg“.

I § 51 ændres „Tinget“ til: „Rigsdagen“.

§ 52 affattes saaledes:

„Der træffes ved Lov Bestemmelse om Oprettelse og Ordning af et fast Revisionsudvalg, sammensat saaledes, at det rummer juridisk, administrativ og teknisk Sagskundskab. Dets Opgave er at underkaste Lovforslagene Gennemsyn, før de kommer til endelig Afgørelse i Rigsdagen“.

I § 53 ændres „Hvert af Tingene“ til: „Rigsdagen“.

I § 56, 1ste Punktum, ændres „det Ting, hvortil han hører“ til: „Rigsdagen“

I 2det Punktum ændres „intet af dens Medlemmer uden Tingets Samtykke“ til: „intet Medlem uden Samtykke af Rigsdagen“.

I § 59 ændres „Hvert Ting“ til: „Rigsdagen“.

I § 60 ændres Ordene „Intet af Tingene kan tage nogen Beslutning“ til: „Rigsdagen kan ingen Beslutning tage“ og Ordet „dets“ til: „dens“.

I § 61 ændres Ordene „i det Ting, hvortil han hører, med dettes“ til: „med Rigsdagens“.

I § 62 ændres Ordene „noget af Tingene“ til: „Rigsdagen“ og Ordet „dets“ til: „dens“.

I § 63, 1ste Punktum, ændres „Tingenes“ til: „Rigsdagens“ og i 2det Punktum „Tinget“ til: „Rigsdagen“.

I § 64 ændres „Hvert af Tingene“ til: „Rigsdagen“.

§ 65 udgaar.

5.

§§ 66 og 67 udgaar.

6.

I § 80, 2det Stykke, ændres „Folketingets“ til: „Rigsdagens“ og „Folketinget“ til: „Rigsdagen“.

7.

I § 94, 2det Stykke, 1ste Punktum, ændres „begge Ting“ til: „Rigsdagen“, og efter „foregaar“ sættes “.“, hvorhos Ordene „baade til Folketinget og til Landstinget“ udgaar.

I § 94, 2det Stykke, 2det Punktum, ændres „Folketingsvælgerne“ til: „Vælgerne“.

I § 94, 2det Stykke, sidste Punktum, udgaar Ordene: „og mindst 45 pCt. af samtlige Vælgere“.

8.

De midlertidige Bestemmelser udgaar.

9.

Grundlovens Paragrafbetegnelse ændres herefter saaledes: §§ 30—33 ændres til §§ 29—32, §§ 40—64 til §§ 33—57 og §§ 68—94 til §§ 58—84.

Statsministeren bemyndiges til at lade Grundloven optrykke i den saaledes ændrede Skikkelse.

Der er ønsket en Beregning af, hvorledes Landstingets politiske Sammensætning antagelig vilde blive, hvis *Valgmændene* blev valgt af den almindelige Vælgerklasse og dennes Stemmeafgivning var den samme som ved Valget til Folketinget den 22. Oktober 1935, samt hvis de *Landstingsvalgte* valgtes af Landstinget i Marts 1938.

1ste Landstingskreds København og Frederiksberg vælger 10.

	Valg- mænd	Landstings- mænd	Stemme- rest	Sandsynligt Resultat
Kommunist-Parti.....	23	»	23	»
Retsforbundet	5	»	5	»
Konservative Folkeparti.....	175	2	31	2
Radikale Venstre.....	55	»	55	»
Socialdemokratiet	532	7	28	8
Tilsammen...	790	9	142	10

$\frac{790}{11} = 72$ kan vælge en Landstingsmand.

Hvis S. „strækker“ Stemmerne, kan det give 4 Kandidater 66 og 4 Kandidater 67 Stemmer. Herimod kan K. kun stille 59, 58 og 58 Stemmer og R. kun 55. Rf. kan ikke ændre Resultatet. Kun Kommunisterne kan, ved at kaste Stemmerne paa R., forhindre S. i at faa 8de Mandat.

2den Landstingskreds Sjælland og Lolland-Falster vælger 12.

	Valg- mænd	Landstings- mænd	Stemme- rest	Sandsynligt Resultat
Kommunist-Parti.....	2	»	2	»
Nationalsoc.-Parti	1	»	1	»
Retsforbundet	8	»	8	»
Frie Folkeparti	5	»	5	»
Konservative Folkeparti	169	2	35	2
Radikale Venstre.....	117	1	50	2
Socialdemokratiet	416	6	14	6
Venstre	149	2	15	2
Tilsammen...	867	11	130	12

$\frac{867}{13} = 67$ kan vælge en Landstingsmand.

1. Optræder Partierne selvstændigt og „strækker“ Stemmerne, bliver Fordelingen: S 60.60.60.59.59.59.59, R 60.57, K 60.60.49 og V 60.60.29 og S faar 12te Mandat.
2. Stemmer Retsforbundet paa R., faar R. 12te Mandat (62 + 63).
3. Gaar K. og V. i Forbund, kan de tage 12te Mandat med 318 Stemmer (63.63.64.64.64).
4. Gaar ogsaa R. og S. i Forbund, har de 533 Stemmer (66.66.66.67.67.67.67) og tager 12te Mandat, der her er givet R.

FF. med 5 Stemmer kan ikke ændre Resultatet. Der er set bort fra Kommuniste og Nationalsocialiste.

3die Landstingskreds Bornholm vælger 1.

	Valgmænd	Landstingsmænd	Stemmerest	Sandsynligt Resultat
Retsforbundet	1	»	1	»
Konservative Folkeparti	6	»	6	»
Radikale Venstre	1	»	1	»
Socialdemokratiet	25	1	1	1
Venstre	13	»	13	»
Tilsammen	46	1	22	1

Mandatet tilfalder S., der har over Halvdelen af Stemmerne.

4de Landstingskreds Fyn vælger 6.

	Valgmænd	Landstingsmænd	Stemmerest	Sandsynligt Resultat
Retsforbundet	2	»	2	»
Frie Folkeparti	1	»	1	»
Konservative Folkeparti	67	1	15	1
Radikale Venstre	52	1	»	1
Socialdemokratiet	154	2	50	2
Venstre	87	1	32	2
Tilsammen	363	5	100	6

$$\frac{363}{7} = 52 \text{ kan vælge en Landstingsmand.}$$

1. Ved at strække Stemmerne har S. 52.51.51, og optræder K. og V. hver for sig, faar S. 6te Mandat.
2. Gaar V., K. og F.F. i Forbund, har de 155 Stemmer, og kan dele sig 52.52 og 51, og der bliver Lodtrækning om sidste Mandat.
3. At R. støtter S., ændrer ikke Resultatet, men hvis Rf. vil støtte R. og S., faas Stemmetallet 208 eller 52.52.52.52 og 6te Mandat er sikkert for S. Her er regnet med Lodtrækning, og at V. vinder denne.

5te Landstingskreds Sydlige Jylland vælger 15.

	Valg- mænd	Landstings- mænd	Stemme- rest	Sandsynligt Resultat
Kommunist-Parti.....	3	»	3	»
Nationalsoc.-Parti	7	»	7	»
Retsforbundet	20	»	20	»
Frie Folkeparti	67	1	6	1
Konservative Folkeparti	153	2	31	2
Radikale Venstre.....	46	»	46	1
Slesvigske Parti.....	30	»	30	»
Socialdemokratiet	399	6	33	7
Venstre	235	3	52	4
Tilsammen...	960	12	228	15

$\frac{960}{16} = 61$ kan vælge 1 Landstingsmand.

1. Optræder Partierne alene, tilfalder de 3 sidste Mandater K., S. og V.
2. Allierer R. og S. sig, kan de give 5 Medlemmer: 56 og 3 : 55 og R. faar 15de Mandat, som K. afgiver. — Det samme bliver Tilfældet, hvis Rf. støtter R.
3. F. F., K. og V. raader over 455 og kan give 7 Mand 65 hver, men 8 kun 57. Herimod kan Rf., R. og S. stille 465 og kan give 8 Mand 58.

Der er set bort fra Kommunist, Nationalsocialister og Slesvigske Parti.

Resultatet er vanskeligt at forudse: her er regnet, at Rf. støtter R., at S. optræder alene og giver 7 Mand hver 57 Stemmer og at K. og V. støtter hinanden; de kan da give 3 Mand 56 og 4 55; gaar F.F. med i sidstnævnte Forbund, kan der gives 7 Mand 58 og 1 59 Stemmer.

6te Landstingskreds Nordlige Jylland vælger 12.

	Valg- mænd	Landstings- mænd	Stemme- rest	Sandsynligt Resultat
Kommunist-Parti.....	1	»	1	»
Retsforbundet	4	»	4	»
Frie Folkeparti	29	»	29	»
Konservative Folkeparti	103	1	45	1
Radikale Venstre.....	59	1	1	1
Socialdemokratiet	285	4	53	5
Venstre	261	4	29	5
Tilsammen...	742	10	162	12

$\frac{742}{13} = 58$ kan vælge 1 Landstingsmand.

1. Ved at strække Stemmerne kan S. give 5 Mand 57 Stemmer hver; V. kan give 4 Mand 52 og 1 53 Stemmer og K. kan give 1 52 og 1 51. Herefter bliver Fordelingen 5 S., 5 V. og 1 K. og 1 R.
2. Stemmer F.F. sammen med V., faar 5 Mand hver 58 Stemmer, men Slutresultatet bliver det samme.
3. R. + S. har 344 Stemmer (57.57.57.57.58.58) mod F.F., K. og V. (56.56.56.56.56.56.57 i alt 393) ændrer ikke Resultatet.

7de Landstingskreds Færøerne vælger 1.

Lagtinget tæller 24 Medlemmer, nemlig: 8 Sambandspartiet, 8 Selvstyrepartiet, 6 Socialdemokrater og 2 Erhvervspartiet.

Der valgtes 1 af Sambandspartiet, der ifølge Rigsdags-Aarbogen 1936—37 er i Valggruppe med Socialdemokratiet.

Dette Forhold er tænkt uforandret.

Landstingsvalgte, 19 Medlemmer.

Partier	K	R	S	V	Færing	R + S	R + S + Færing	K + V	Ialt
Divisor 1.....	15	7	31	22	1	38	39	37	76
— 2.....	$7\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	$15\frac{1}{2}$	11	.....	19	$19\frac{1}{2}$	$18\frac{1}{2}$	
— 3.....	5	$2\frac{1}{3}$	$10\frac{1}{3}$	$7\frac{1}{3}$	.....	$12\frac{2}{3}$	13	$12\frac{1}{3}$	
— 4.....	$3\frac{3}{4}$	.....	$7\frac{3}{4}$	$5\frac{1}{2}$	.....	$9\frac{1}{2}$	$9\frac{3}{4}$	$9\frac{1}{4}$	
— 5.....	3	.....	$6\frac{1}{5}$	$4\frac{2}{5}$	.....	$5\frac{3}{5}$	$7\frac{4}{5}$	$7\frac{2}{5}$	
— 6.....	.....	.....	$5\frac{1}{6}$	$3\frac{2}{3}$	.....	$6\frac{1}{3}$	$6\frac{1}{2}$	$6\frac{1}{6}$	
— 7.....	.....	.....	$4\frac{3}{7}$	$3\frac{1}{7}$	.....	$5\frac{3}{7}$	$5\frac{4}{7}$	$5\frac{2}{7}$	
— 8.....	.....	.....	$3\frac{7}{8}$	.....	.....	$4\frac{3}{4}$	$4\frac{7}{8}$	$4\frac{5}{8}$	
— 9.....	.....	.....	$3\frac{4}{9}$	.....	.....	$4\frac{2}{9}$	$4\frac{1}{3}$	$4\frac{1}{9}$	
— 10.....	.....	.....	$3\frac{1}{10}$	.....	.....	$3\frac{4}{5}$	$3\frac{9}{10}$	$3\frac{7}{10}$	
Mandater.....	4	1	8	6	0				19

1. Optræder Partierne hver for sig bliver Valgresultatet: 8 S., 6 V., 4 K. og 1 R.
2. Indgaar S. og R. Valgforbund, mister V. 1 Mandat, der tilfalder R. Det samme er Tilfældet, hvis Færingen tiltræder Forbundet, men hvis han indtræder helt i Socialdemokratiet, vil S. faa det sidste Mandat i Stedet for R.
3. Indgaar ogsaa K. og V. Valgforbund, bliver Resultatet det samme.
4. Indgaar K. og V. Valgforbund, men R. og S. ikke, bliver Resultatet 8 S., 1 R., 4 K. og 6 V.

Ved Valget benyttes D'Hondt's Fordelingsregel.

Samlet Oversigt.

Partier	1. Kreds	2. Kreds	3. Kreds	4. Kreds	5. Kreds	6. Kreds	7. Kreds	Lands-tings-valgte	Tils.
<i>Nuværende Landsting:</i>									
Frie Folkeparti	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Konservative Folkep.	3	3	»	1	3	2	»	3	15
Radikale Venstre	»	2	»	1	1	1	»	2	7
Socialdemokratiet	7	5	1	2	6	3	»	7	31
Venstre	»	2	»	2	5	6	»	7	22
Færingen	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Tilsammen	10	12	1	6	15	12	1	19	76
<i>Beregnet Landsting:</i>									
Frie Folkeparti	»	»	»	»	1	»	»	»	1
Konservative Folkep.	2	2	»	1	2	1	»	4	12
Radikale Venstre	»	2	»	1	1	1	»	2	7
Socialdemokratiet	8	6	1	2	7	5	»	8	37
Venstre	»	2	»	2	4	5	»	5	18
Færingen	»	»	»	»	»	»	1	»	1
Tilsammen	10	12	1	6	15	12	1	19	76
<i>Forskel:</i>									
Frie Folkeparti	»	»	»	»	+ 1	»	»	»	+ 1
Konservative Folkep.	÷ 1	÷ 1	»	»	÷ 1	÷ 1	»	+ 1	÷ 3
Radikale Venstre	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Socialdemokratiet	+ 1	+ 1	»	»	+ 1	+ 2	»	+ 1	+ 6
Venstre	»	»	»	»	÷ 1	÷ 1	»	÷ 2	÷ 4
Færingen	»	»	»	»	»	»	»	»	»

I 2den Kreds faar S. maaske 1 Mandat mere.

- 4de — (Lodtrækning) kan S. faa 1 Mandat mere.

- 5te — er Forholdene saa forviklede, at S. under ugunstige Omstændigheder mister 1 Mandat.

Det statistiske Departement, den 30. Marts 1938.

Udkast.

Justitsministeriet.

15.—6.—1938.

Forslag til Lov

om

Ministrenes Ansvarlighed.

§ 1.

Stk. 1. Ministrene er ansvarlige for Regeringens Førelse efter de i Grundloven eller i denne Lov fastsatte Regler. Hvor denne Lov intet andet bestemmer, er de endvidere ansvarlige efter de i den almindelige Lovgivning om Tjenestemænds Lovovertrædelser indeholdte Bestemmelser.

Stk. 2. Borgerlig Straffelovs Kapitler 1—7 og 9—11 finder, for saa vidt ikke andet er bestemt, Anvendelse paa Ministrenes Ansvar.

§ 2.

For skriftlig udfærdigede Beslutninger, der er underskrevet af Kongen, og som vedrører Lovgivningen eller Regeringen, er den Minister, der har medunderskrevet Beslutningen, ansvarlig. I øvrigt bliver en Minister ansvarlig for en Regeringshandling, der er foretaget af Kongen, naar Ministeren enten har tilraadet den eller deltaget i dens Udførelse, eller han, for saa vidt Beslutningen vedrører et Forhold, der henhører under hans Forretningsomraade, har været vidende om den og ikke modsat sig dens Udførelse.

§ 3.

For Beslutninger, der er truffet i Statsraad eller i Ministerraad, jfr. Grundlovens § 16, er enhver Minister, der har været til Stede i det paagældende Møde, ansvarlig, naar han ved Forslag, Raad eller Stemme har medvirket til Beslutningen.

§ 4.

Er en Regeringshandling, hvis Udførelse i Henhold til Grundloven eller den øvrige Lovgivning paahviler Kongen, ikke blevet foretaget, og er der om Undladelsen udfærdiget en kongelig Beslutning, har vedkommende Minister Ansvar i Overensstemmelse med Reglerne i §§ 2 og 3. Er ingen kongelig Beslutning udfærdiget om Undladelsen, er enhver Minister, der har bidraget til at hindre, at den paagældende Regeringshandling foretoges, saavel som den Minister, under hvis Forretningsomraade Forholdet henhører, ansvarlig for den skete Undladelse.

§ 5.

For de paa en Ministers Vegne i Medfør af hidtidig Praksis eller Forholdets Natur af en underordnet udfærdigede ministerielle Beslutninger er Ministeren kun ansvarlig, saafremt han har givet den underordnede særlig Bemyndigelse til at træffe en Beslutning af det Indhold, hvormed den er udfærdiget, eller saafremt han har undladt at skride ind, skønt han var vidende om, at den paagældende Beslutning vilde blive truffet. Det samme gælder, hvis han efter at være blevet bekendt med Udfærdigelsen har undladt at hindre Beslutningens Udførelse, saafremt dette endnu var muligt.

§ 6.

For Handlinger eller Undladelser, der begaas af underordnede ved Udførelsen af en Beslutning, for hvilken Ministeren efter det foregaaende bærer Ansvaret, er han ansvarlig, saafremt Handlingen eller Undladelsen har været beordret af Ministeren selv eller har været et nødvendigt eller dog som naturligt forudsat Middel til Beslutningens Gennemførelse.

§ 7.

I Overensstemmelse med de foranstaaende Regler paadrager en Minister sig Ansvar:

- a. hvis der opkræves Statsskat eller afholdes Statsudgifter, der ikke har saadan Hjemmel, som Grundlovens § 48 kræver, og vedkommende Minister dermed har haft til Hensigt at unddrage Kongen eller Rigsdagen Afgørelsen med Hensyn til den paagældende Skatteopkrævning eller Udgiftsafholdelse eller har vidst eller burdet vide, at han ikke kunde faa det paagældende Skatte- eller Udgiftsbeløb godkendt af Kongen og Rigsdagen; en Minister paadrager sig dog ikke Ansvar for Afholdelsen af en Udgift, naar denne har været nødvendig af Hensyn til Statsstyrelsens forsvarlige Førelse.
- b. hvis der er udstedt en foreløbig Lov, uden at Tilfældet er særdeles paatrængende, eller paa en Tid, da Rigsdagen er samlet, eller af et saadant Indhold, at det strider mod Grundloven. Det samme gælder, hvis Loven er af en saadan Beskaffenhed eller udstedt under saadanne Omstændigheder, at den eller de Ministre, der bærer Ansvaret for dens Udstedelse, har vidst eller dog maattet vide, at den ikke kunde ventes stadfæstet af Rigsdagen, eller — hvis den foreløbige Lov efter sin Beskaffenhed ikke krævede Stadfæstelse — at dens Udstedelse ikke kunde ventes billiget af Rigsdagen. Ansvar paadrages dog efter Omstændighederne ikke, saafremt Loven ikke skønnes at have bevirket Krænkelse af Statens Interesser eller andre almene eller private Interesser.
- c. hvis der ved kongelig eller ministeriel Beslutning udfærdiges en Retsforskrift angaaende et Forhold, der i Henhold til Grundloven, en særlig Lovbestemmelse eller hidtil fulgte Lovgivningsregler klart henhører under Lovgivningsmagtens eller Domstolenes Omraade.

§ 8.

Endvidere paadrager en Minister sig Ansvar efter denne Lov:

- a. saafremt der begaas Overtrædelse af nogen af Bestemmelserne om Rigsdagens Sammenkaldelse, Møder, Udsættelse, Opløsning og Valg i Grundlovens §§ 19, 21 og 22, af Lov om Regeringens Førelse i Tilfælde af Kongens Umyndighed, Sygdom eller Fraværelse af 11. Februar 1871 §§ 1, 2 og 4 eller af Loven om Valg til Rigsdagen.

- b. saafremt der finder Overtrædelse Sted af Grundlovens § 25 om en foreløbig Lovs Forelæggelse for den følgende Rigsdag, — af Grundlovens § 47 om Finanslovforslags Forelæggelse til de her fastsatte Tider, — af Grundlovens § 45 eller § 49 om Forpligtelsen til at give de af Tingene nedsatte Kommissioner og Statsrevisorerne Oplysninger, — af Grundlovens § 16 om Loves og vigtige Regeringsforanstaltningers Forhandling i Statsraad eller Ministerraad, — af Grundlovens § 27 om Begrænsningen af Regeringens Myndighed til at meddele Bevillinger og Undtagelser fra Lovene — af Grundlovens § 17 eller af den øvrige Lovgivning om de personlige Betingelser for Beskikkelser og Udnævnelser — eller af nogen anden Bestemmelse i Grundloven eller den øvrige Lovgivning, som paalægger Ministrene Tjenestepligter.

§ 9.

Endelig paadrager en Minister sig Ansvar efter denne Lov, hvis han, selvom han ikke har overskredet sin Myndigheds Grænser, begaar aabenbart Misbrug af sin Myndighed.

§ 10.

Stk. 1. Overtrædelse af Bestemmelserne i denne Lov straffes med Bøde, Hæfte eller Fængsel indtil 2 Aar. Foreligger der kun uagtsomt Forhold, er Straffen Bøde eller under skærpende Omstændigheder Hæfte.

Stk. 2. Ved Udmaalingen af Straffen for uhjemlet Afholdelse af Statsudgifter skal der tages Hensyn til, om der overhovedet ikke har været bevilget noget Beløb til det paa-gældende Formaal, eller om der foreligger en Overskridelse af et bevilget Beløb, som under de foreliggende Omstændigheder maa anses for uforsvarlig.

Stk. 3. Bøder, der idømmes efter denne Lov, tilfalder Statskassen.

Stk. 4. Strafansvar efter denne Lov bortfalder ved Forældelse. Forældelsesfristen er 2 Aar; Forældelse indtræder dog ikke, før nyt almindeligt Valg til Rigsdagen har været afholdt, og der er forløbet 3 Maaneder efter den nyvalgte Rigsdags Sammentræden. Med Hensyn til Fristens Beregning finder Reglerne i Straffelovens § 94 Anvendelse.

§ 11.

Stk. 1. For Handlinger, der er foretaget i Embeds Medfør, ifalder en Minister Erstatningsansvar overfor Statskassen, saafremt han har handlet med Forsæt eller har gjort sig skyldig i grov Tilsidesættelse af sine Embedspligter.

Stk. 2. En Ministers Erstatningsansvar overfor Statskassen bortfalder, naar den forenede Rigsdag ved sin Beslutning i Henhold til Grundlovens § 49 har godkendt det aarlige Statsregnskab uden at tage noget Forbehold med Hensyn til det Beløb, hvis Erstatning der er Spørgsmaal om.

§ 12.

Denne Lov træder i Kraft den .

Bemærkninger til Lovforslaget.

Samtidig med, at Forslaget til Ændringer i Danmarks Riges Grundlov fremsættes for Rigsdagen, har Justitsministeriet anset det for rigtigt at fremsætte Forslag om en særlig Ministeransvarlighedslov. En saadan Lov blev bebudet allerede i Grundloven af 5. Juni 1849, og den nugældende Grundlovs § 12, der ikke paatænkes ændret, udtaler fremdeles, at Ministrenes Ansvarlighed „bestemmes nærmere ved Lov“. I Overensstemmelse med Grundlovens Paabud har der adskillige Gange været gjort Forsøg paa at gennemføre en Ministeransvarlighedslov, men disse Forsøg er alle strandet.

Det nu fremsatte Forslag er udarbejdet paa Grundlag af det allerede i Rigsdagssamlingen 1905—06 af Regeringen fremsatte Forslag (Rigsdagstidende 1905—06, Tillæg A Sp. 1861 ff), hvilket Forslag atter i det væsentlige var i Overensstemmelse med de tidligere, privat indbragte, Forslag, om hvis nærmere Skæbne der i det hele henvises til den af Folketingets Udvalg den 12. Marts 1906 afgivne Betænkning (Rigsdagstidende 1905—06, Tillæg B Sp. 1387 ff).

Det i Rigsdagssamlingen 1905—06 fremsatte Regeringsforslag blev med enkelte Ændringer vedtaget af Folketinget, men naaede ikke til Behandling i Landstinget. I Rigsdagssamlingen 1906—07 fremsattes Forslaget i Landstinget i den af Folketinget vedtagne Skikkelse (Rigsdagstidende 1906—07, Tillæg A. Sp. 3107 ff). Forslaget blev sendt i Udvalg, hvis Flertal fremsatte en Række Ændringsforslag, af hvilke navnlig Ændringerne til Forslagets §§ 7 og 8 om Ansvar for finansielle Overskridelser og Udstedelse af provisoriske Love i væsentlig Grad tog Afstand fra den i Regeringsforslaget udtrykte Opfattelse af Grundlovens Indhold. (Udvalgets Betænkning findes aftrykt i Rigsdagstidende 1906—07, Tillæg B. Sp. 1675 ff). Med disse Ændringer blev Forslaget vedtaget i Landstinget efter 2den Behandling, men naaede ikke at komme til 3die Behandling.

I Rigsdagssamlingen 1907—08 fremsattes Forslaget paa ny i den oprindelige af Folketinget vedtagne Affattelse (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 2617 ff). Forslaget blev atter sendt i Udvalg, men dette naaede ikke at afslutte sit Arbejde.

I Rigsdagssamlingen 1908—09, hvor Forslaget paa ny var fremsat for Landstinget i den af Folketinget vedtagne Skikkelse (Rigsdagstidende, Tillæg A. Sp. 1903 ff), afgav det af Landstinget nedsatte Udvalg Betænkning, i hvilken Flertallet som en Kompromisløsning foreslog en mere neutral Affattelse af Forslagets §§ 7 og 8, se herom nærmere Bemærkningerne nedenfor til nærværende Forslags § 7a og b (Udvalgets Betænkning findes aftrykt i Rigsdagstidende, 1908—09, Tillæg B. Sp. 635 ff). I denne Skikkelse blev Forslaget vedtaget af Landstinget (Rigsdagstidende, Tillæg C. Sp. 653 ff), men Folketinget modsatte sig ogsaa den senest af Landstinget vedtagne Affattelse af de omstridte §§ 7 og 8, der i den nye Affattelse formentes at lægge den konstitutionelle Forstaaelse paa det heromhandlede Omraade udelukkende i Rigsrettens Haand. Det Udvalg, til hvilket Folketinget henviste Forslaget, naaede ikke at afgive Betænkning.

I Rigsdagssamlingen 1909—10 fremsattes dels et privat indbragt Forslag af lignende Indhold som de tidligere indbragte private Forslag (Rigsdagstidende 1909—10, Tillæg A. Sp. 1981 ff.), dels af Regeringen paa ny det oprindelige af Folketinget vedtagne Forslag (Rigsdagstidende 1909—10, Tillæg A. Sp. 2155 ff.). Regeringens Forslag vedtoges uforandret i Folketinget. I Landstinget henvistes Sagen til Udvalg, der ikke naaede at afgive Betænkning.

Sagen hvilede derefter, indtil der i Rigsdagssamlingen 1936—37 af 5 Medlemmer af Folketinget fremsattes et Forslag (Rigsdagstidende 1936—37, Tillæg A. Sp. 3239 ff.), der var ligelydende med de tidligere af Folketinget vedtagne Forslag med de Ændringer, som de senere Grundlovs- og Valglovsændringer havde nødvendiggjort. Sagen stilledes imidlertid i Bero paa Spørgsmaalet om Ændring af den gældende Forfatning.

De samme Grunde, som i Tideus Løb har givet Anledning til Kravene om Opfyldelse af Løftet i Grundlovens § 12, kan med større eller mindre Vægt endnu siges at foreligge. Det maa dog herved bemærkes, at den saakaldte parlamentariske Praksis, hvorefter Kongen for at opnaa et regeringsdygtigt Ministerium er henvist til at udvælge Ministrene blandt Mænd, der tilhører

det politiske Parti eller de politiske Partier, der har den direkte folkevalgte Forsamlings Flertal eller dog kan ventes varigt støttet af et saadant (jfr. *Berlin*, Statsforfatningsret I, pag. 290), nu maa siges at være betydeligt mere fæstnet end Tilfældet var, da det tidligere Regeringsforslag blev behandlet paa Rigsdagen, saaledes at en Ministers parlamentariske Ansvar maa antages at faa en langt større Betydning end det retlige. Endvidere vil det Modsætningsforhold mellem Rigsdagens to Ting, som blev afgørende for den nærmere Udformning af enkelte af de tidligere Forslags Bestemmelser jo fremtidig blive fjernet, saafremt de foreslaaede Ændringer af Grundloven gennemføres.

Det nu foreliggende Forslag er som allerede nævnt udarbejdet paa Grundlag af det af Folketinget i 1910 vedtagne Lovforslag (i det følgende kaldet „Folketingsforslaget“ i Modsætning til „Landstingsforslaget“). Folketingsforslaget er imidlertid stærkt præget af de Tilstande, der havde bestaaet i Provisorietiden, og dets Tendens er derfor i det hele at paalægge Ministrene et saa omfattende Straf- og Erstatningsansvar som muligt; paa flere Punkter foreskriver det et Ansvar, som under de nuværende Forhold maa forekomme urimeligt strengt. Man har derfor paa en Række væsentlige Punkter lempet det Ansvar, som Lovforslaget vilde paalægge Ministrene; for disse Ændringer og Tilføjelser vil der i det følgende nærmere blive gjort Rede. Endvidere har den nye Straffelov medført, at forskellige Ændringer har maattet foretages hvorhos man har foretaget forskellige Ændringer, der enten skyldes Grundlovsændringen i 1915 eller vil blive nødvendiggjort ved den forestaaende Grundlovsændring.

Forslagets §§ 1—6 omhandler de almindelige Betingelser for Indtrædelse af en Ministers Strafansvar. §§ 7—9 opregner de Forhold, for hvilke Ansvar ifølge Loven paalægges Ministrene. Endelig giver §§ 10 og 11 Forskrifter om Ministrenes Straf- og Erstatningsansvar.

Til § 1.

Bestemmelsen svarer i det væsentlige til Folketingsforslagets § 1. I Stk. 1 fastslaas det, at Ministrene er ansvarlige for Regeringens Førelse efter de i Loven fastsatte Regler. Endvidere bestemmes det, hvad der i og for sig er selvfølgeligt, at Ministrene tillige, hvor dette ikke er i Strid med denne Lov, er ansvarlige efter de i den almindelige Lovgivning om Tjenestemænds

Lovovertrædelser, derunder navnlig Straffeloven, indeholdte Bestemmelser.

Stk. 2 indeholder en til Folketingsforslagets § 18 svarende samlet Henvisning til Borgerlig Straffelovs almindelige Del, herunder altsaa ogsaa dennes Bestemmelser om Forsøg og Meddelagtighed.

I Folketingsforslagets § 1 fandtes en Bestemmelse om, at den Omstændighed, at en Ministers Handling eller Undladelse var paabudt ved Lov, ikke fritog ham for Ansvar, saafremt Loven efter sit Indhold eller sin Tilblivelsesmaade var stridende imod Grundloven. Denne Bestemmelse er ikke medtaget i det nu foreliggende Forslag. Det findes i sig selv betænkeligt at paalægge en Minister Ansvar for Handlinger eller Undladelser i Henhold til en af Rigsdagen vedtaget Lov, hvis Vedtagelse er sket paa formel lovlig Maade, i alle Tilfælde, hvor Loven af den Ret, der skal afgøre Spørgsmaalet, findes grundlovsstridig, saa meget mere som en saadan Bestemmelse i en Ministeransvarlighedslov kunde tænkes i givne Situationer at afgive Paaskud for en Minister til at undlade at efterkomme en lovligt paabudt Embedspligt.

Til § 2.

Bestemmelserne i denne Paragraf, der i Realiteten er i Overensstemmelse med Folketingsforslagets § 3, tilsigter at præcisere Ansvarsbetingelserne for en Minister, der er meddelagtig i en af Kongen truffet Beslutning.

Til § 3.

Bestemmelserne tilsigter at præcisere Ansvar for en Minister med Hensyn til de i Statsraad eller Ministerraad fattede Beslutninger. Efter Forslaget bliver Ministeren ansvarlig, naar han ved Forslag, Raad eller Stemme har medvirket til Beslutningen. At gaa saa vidt som de tidligere Forslag, hvorefter en Minister paadrog sig Ansvar, naar han blot havde undladt at fremsætte Indsigelse mod en Beslutning, har man derimod fundet urimeligt. Det kan ikke forlanges af en Minister, at han i den Grad skal være inde selv i Enkelthederne i alle de forskellige foreliggende, specielle Emner, at han i det paagældende Møde med Sikkerhed skal kunne tage Standpunkt til, om en Beslutning er forsvarlig eller ikke.

Man har endvidere heller ikke fundet tilstrækkelig Anledning til at give Regler om, i hvilke Tilfælde en Minister, der ikke i vedkommende Møde har medvirket til

Beslutningen, alligevel kan blive ansvarlig ved sin senere Optræden, idet man paa dette Punkt finder det tilstrækkeligt, at Straffelovens almindelige Regler, jfr. navnlig dens § 23, kommer til Anvendelse.

Medvirken til Beslutninger, der er truffet i Ministermøde, omfattes som Følge af dettes mindre formelle Karakter ikke af Bestemmelsens Ordlyd. Med Hensyn til saadan Medvirken vil derimod de almindelige Regler i Straffeloven, jfr. ovenfor, kunde bringes i Anvendelse.

Til § 4.

Bestemmelsen svarer i Realiteten til den i Folketingsforslagets § 4 indeholdte Bestemmelse, som blev tiltraadt af det daværende Landsting.

Til § 5.

Stk. 1 svarer i det væsentlige til Folketingsforslagets § 5 med en Tilføjelse om, at Ministeren ogsaa er ansvarlig, naar han efter at være blevet gjort bekendt med Beslutningens Udfærdigelse har undladt at hindre Udførelsen. Denne Tilføjelse er, som fremhævet af Landstingsudvalget, vel utvivlsom og stemmende med Forslagets Tanke, men dens Forbigaaelse i denne Forbindelse kunde give Anledning til Tvivl.

Til § 6.

Bestemmelsen, der tilsigter at foreskrive Betingelserne for, at en Minister bliver ansvarlig for de af hans underordnede paa hans Vegne foretagne Handlinger eller Undladelser, der vedrører Udførelsen af Ministerens Beslutninger, er i Realiteten i Overensstemmelse med Folketingsforslagets § 6. Med positive Handlinger er dog udtrykkeligt ligestillet Undladelser.

Til § 7, Punkt a.

Reglerne om en Ministers Ansvar for at have opkrævet uhjemlede Statsskatter eller for uberettiget Afholdelse af Statsudgifter var — tillige med Reglerne om Ansvar for foreløbige Loves Udstedelse — de Bestemmelser, der under Rigsdagsforhandlingerne 1905—10 fremkaldte størst Uenighed mellem de daværende Folketing og Landsting, og som bevirkede, at der ikke dengang kunde gennemføres en Ministeransvarlighedslov.

Striden stod navnlig om, hvorvidt Ministerens Ansvar skulde være afhængig af, om Ministeren havde handlet med Bevidsthed om, at han ikke vilde kunne faa den paagældende Skat eller det paagældende Udgiftsbeløb bevilget eller godkendt af Kongen

og Rigsdagen, eller om det afgørende skulde være, om Ministeren havde fejlet i sit Skøn over, om Udgiften var nødvendig ved Statsstyrelsens forsvarlige Førelse.

Folketingets Flertal var af den første Opfattelse, og i Folketingets Affattelse blev Vægten lagt paa, om Ministeren havde „handlet med Bevidsthed om“, at han ikke kunde faa Kongens og Rigsdagens Godkendelse. Landstinget vilde derimod under alle Omstændigheder gøre Ministeren ansvarfri, hvis Udgiften skyldtes en „ved Statsstyrelsens forsvarlige Førelse fremkaldt Nødvendighed“, medens man i modsat Fald lod Ministeren blive ansvarlig „forsaavidt han ikke efter Handlingens Beskaffenhed og de Omstændigheder, under hvilke den foretoges, havde Føje til at vente den godkendt af Kongen og Rigsdagen“. Den af Landstinget foreslaaede Kompromisløsning gik ud paa at gøre Ministeren ansvarlig for Opkrævelse af Statsskat eller Afholdelse af Statsudgift „i Strid med Grundloven“.

I Tilslutning hertil maa nævnes et i Folketinget fremsat Mindretalsforslag, hvorefter Ansvarsbetingelsen skulde være, at Udgiften „ikke efterbevilges eller godkendes, og den heller ikke ifølge sin Beskaffenhed og Omstændighederne, hvorunder den er blevet afholdt, med Grund kunde forventes efterbevilget eller godkendt“.

Den væsentligste Anstødssten for en Forening af de to modstridende konstitutionelle Opfattelser, for hvilke de paagældende Forslag — § 7 dog mindre direkte end § 8 — var Udtryk, er nu fjernet, idet Grundloven af 1915 maa antages at udelukke provisoriske Finanslove (jfr. *Berlin* Statsforfatningsret II, pag. 78).

Alligevel er den rette Løsning af Spørgsmaalet, navnlig for saa vidt angaar Ministerens Ansvar for ubevilgede Udgifters Afholdelse, utvivlsomt stadig af stor Vigtighed. Den umaadelige Stigning i Statsbudgettet, der har kendetegnet den senere Tids Udvikling, og de mange Omraader, hvor Nutidens Statsstyrelse kræver eller dog rimeligvis Afholdelse af ikke bevilgede Udgifter paa forventet Efterbevilling eller Igangsætning af Arbejder, der medfører ubevilgede Udgifter, maa nødvendigvis medføre, at der overlades Ministeren en betydelig Handlefrihed paa dette Omraade, og gør det meget betænkeligt at gøre Ministeren ansvarlig i for vidt et Omfang.

Det nu fremsatte Forslag gaar ud paa, at Ministerens Ansvar — bortset fra Tilfælde, hvor det ligefrem har været hans Hensigt at unddrage den paagældende Skatteopkrævning eller Udgiftsafholdelse fra

Kongens og Rigsdagens Beslutning — altid skal være betinget af, om Ministeren kunde forudse Rigsdagens Billigelse af den stedfundne Skatteopkrævning eller Udgiftsafhøldelse. Kun i de Tilfælde, hvor han har vidst eller burdet vide, at han ikke kunde opnaa denne Billigelse, paalægges der ham Ansvar. Hvor Ministeren har opnaaet Finansudvalgets Tilslutning til den paagældende Handling, vil der herefter næppe nogensinde kunde blive Spørgsmaal om Ansvar.

I andre Tilfælde vil Spørgsmaalet om Ansvar være afhængigt af vedkommende Domstols Skøn; ved Udøvelsen af dette Skøn vil der kunne tages Hensyn til, hvorvidt Udgiftens Afholdelse kan siges at have været forsvarlig og rimelig, saaledes at man maatte vente, at Rigsdagen vilde kunne godkende den, men derudover vil ogsaa Forhold af enhver anden Art, som maatte influere paa Udsigten til Udgiftens Afholdelse, kunne tages i Betragtning.

Men selv i Tilfælde, hvor en Minister ikke med Rette kunde regne med, at Afholdelsen af en Udgift vilde blive godkendt af Rigsdagen, kan det forekomme urimeligt at paalægge ham Strafansvar, f. Eks. naar han uden Hjemmel har afholdt et nødvendigt Udgiftsbeløb, som senere blot med det Formaal at ramme Ministeren politisk nægtes Godkendelse af Rigsdagen. Man finder derfor som yderligere Ansvarsbetingelse at burde stille, at Udgiften ikke maa antages at have været nødvendig af Hensyn til Statsstyrelsens forsvarlige Førelse.

Til § 7, Punkt b.

Bestemmelsen svarer i det væsentlige til § 8 i Folketingsforslaget, der som nævnt paa dette Punkt afveg fra den Opfattelse, Landstingsflertallet kunde godkende. Dette ansaa det for urigtigt at foreskrive andre Betingelser for en Ministers Ansvar for en foreløbig Lov end dem, der direkte fremgik af Grundlovens udtrykkelige Forskrift om Betingelserne for Udstedelsen af en saadan, og Landstingsforslagernes Formulering var i Overensstemmelse hermed indskrænket til Ansvar for en Minister, der udstedte en foreløbig Lov, uden at Tilfældet var særdeles paatrængende, eller paa en Tid, da Rigsdagen var samlet, eller med et Indhold, der stred mod Grundloven, eller hvorved iøvrigt Statens eller andre almene eller private Interesser retsstridigt blev krænket.

Landstingets Kompromisforslag paalagde en Minister Ansvar for Udstedelse af „en foreløbig Lov i Strid med Grundloven“.

Efter Fremsættelsen af disse Forslag er der som allerede nævnt sket den betydningsfulde Ændring af Grundloven i 1915, at provisoriske Finanslove ikke længere kan gives; hele Spørgsmaalet om Ansvar for foreløbige Love maa efter denne Ændring og de nu foreslaaede Ændringer af Grundloven siges at have faaet en væsentlig mindre Betydning, end det tidligere havde.

Alligevel mener man ikke at burde indskrænke Ansvar for foreløbige Loves Udstedelse til Tilfælde, hvor Grundlovens udtrykkelige Forskrifter er overtraadt. Ligesom Folketingsforslaget finder man det rimeligt, at der paalægges en Minister Ansvar, naar han har vidst eller dog maattet vide, at den foreløbige Lov ikke kunde ventes stadfæstet. For at forhindre, at Bestemmelsen bruges til uden saglig Baggrund at fælde en Minister af udelukkende politiske Grunde, har man dog endvidere foreslaaet, at Strafansvar efter Omstændighederne ikke paadrages, hvor Loven ikke skønnes at have bevirket Krænkelser af Statens Interesser eller andre almene eller private Interesser.

Til § 7, Punkt c.

Ud fra den Betragtning, at visse Indgreb i Borgernes Rettighedssfære henhører under Lovgivningsmagten og ikke retsgyldigt kan ske ved kgl. Anordning eller ministeriel Beslutning, foreslaar man, at en Minister kan paadrage sig Ansvar, hvis der udfærdiges en Retsforskrift angaaende et Forhold, der i Henhold til Grundloven, en særlig Lovbestemmelse eller hidtil fulgte Lovgivningsregler henhører under Lovgivningsmagtens Omraade. Reglen er noget snævrere end den i Folketingsforslagets § 9 indeholdte; navnlig foreslaar man, at Ansvar kun kan indtræde, naar det paagældende Forhold klart henhører under Lovgivningens eller Domstolens Omraade, idet det skønnes urimeligt, at en Minister kan paadrage sig Strafansvar, naar der udstedes en Forskrift paa et Omraade, hvor det kan være tvivlsomt, om Forholdet kan ordnes ad administrativ Vej eller ikke.

Med Hensyn til Afgørelsen af, hvilke Forskrifter der retsgyldigt kan udstedes ad administrativ Vej, henvises til den almindelige statsretlige Opfattelse, jfr. *Berlin* Statsforfatningsret II, pag. 10 ff. Faste Regler paa dette Punkt har det selvsagt været ugørligt at opstille. Hovedreglen er, at alle egentlige Retsregler, d. v. s. saadanne Retsforskrifter, der direkte eller indirekte retter Paabud eller Forbud til Landets Borgere i Almindelighed, og særlig

saadanne, der gør Indgreb i den enkeltes personlige Frihed og Ejendom, kun kan gives ved Lov. Uden Betydning er det, om den angaar Forholdet mellem Borgerne indbyrdes eller en Borgers politiske Rettigheder eller Pligter eller hans Rettigheder eller Pligter i Forhold til det offentlige. Paa den anden Side vil en Retsforskrift naturligvis ofte retsgyldigt kunne udstedes ved kongelig eller ministeriel Beslutning i Henhold til Lov eller særlig Retssædvane, som hjemler den udøvende Magt en saadan Beføjelse.

I Erkendelse af, at mange Retsspørgsmaal ifølge gældende Praksis henhører under Domstolenes suveræne Omraade, har man i Overensstemmelse med den Adskillelse mellem den lovgivende, den udøvende og den dømmende Magt, hvorpaa vor Forfatning bygger, endvidere anset det for rigtigt at bibeholde Folketingsforslagets af Landstinget tiltraadte Regel om Forbud mod, at en Minister foranlediger kongelige eller ministerielle Beslutninger om Retsforskrifter angaaende Forhold, der henhører under Domstolenes Omraade.

Til § 8, Punkt a.

Bestemmelsen, der svarer til § 10 i Folketingsforslaget, der var tiltraadt af Landstinget, tilsigter at foreskrive Straf for en Ministers Handlen i Strid med de ham paahvilende fundamentale Pligter med Hensyn til Regeringens forfatningsmæssige Førelse.

Til § 8, Punkt b.

I de tidligere Forslag har man med Rette anset det for ugørligt at give en udtømmende Opregning af samtlige de en Minister ifølge Grundloven eller almindelig Lov paahvilende Embedspligter, med Hensyn til hvilke en Overtrædelse er mulig. Man har derfor accepteret Affattelsen i Folketingets Forslag (§ 11), blot med den af Landstinget foreslaaede redaktionelle Ændring, hvorefter Ordene „Regeringens Bevillingsmyndighed“ er erstattet med „Regeringens Myndighed til at meddele Bevillinger og Undtagelser fra Lovene“. Med Hensyn til sidstnævnte Regel henledes Opmærksomheden paa Grundlovens § 27, hvorefter Kongen dels umiddelbart, dels gennem vedkommende Regeringsmyndigheder meddeler saadanne Bevillinger og Undtagelser fra Lovene, som enten ifølge de før 5. Juni 1849 gældende Regler er i Brug, eller hvortil Hjemmel indeholdes i en siden den Tid udgiven Lov.

Til § 9.

I Folketingsforslagets § 12 fandtes en Bestemmelse om, at en Minister paadrog sig Strafansvar, naar han uden at overskride sin Myndigheds Grænser gjorde sig skyldig i aabenbart Misbrug af sin Myndighed til Skade for Landet eller til Hinder for Kongens og Rigsdagens Udøvelse af deres forfatningsmæssige Virksomhed eller til Forulempelse af Enkeltmand. En Bestemmelse som denne er næppe stærkt paakrævet; Straffelovens § 155, der foreskriver Straf for den, som virker i offentlig Tjeneste eller Hverv, og som misbruger sin Stilling til at krænke privates eller det offentliges Ret, kommer jo ogsaa til Anvendelse med Hensyn til Ministre. Da der dog maaske vil kunne tænkes at forekomme Tilfælde af Misbrug, navnlig af mere politisk Karakter, hvor den nævnte Bestemmelse i Straffeloven ikke med Sikkerhed kan antages at komme til Anvendelse, har man dog fundet det rettest at bibeholde en særlig for Ministre gældende Regel om Strafansvar i Tilfælde, hvor Ministeren har gjort sig skyldig i aabenbart Misbrug af sin Stilling, selvom han ikke har overskredet sin Myndigheds Grænser.

Til § 10.

Straffen for Overtrædelse af Loven fastsættes i Stk. 1 til Bøde, Hæfte eller Fængsel indtil 2 Aar. Saafremt Forholdet kun er uagtsomt, er Straffen Bøde eller under skærpene Omstændigheder Hæfte. De tidligere Forslag foreskrev endvidere som Straf Embedsfortabelse, hvilket var en naturlig Følge af, at der i den da gældende Straffelov hjemledes saadan Straf. Da man imidlertid i den nugældende Straffelov ikke kender Embedsfortabelse som Straf, har man ogsaa i det foreliggende Forslag ladet Bestemmelsen herom udgaa. Det bemærkes herved, at Bestemmelsen i Forslagets § 1, Stk. 2, medfører, at de almindelige Regler i Straffelovens §§ 78 og 79 om Frakendelse af Rettigheder kommer til Anvendelse.

Strafudmaalingsreglen i Stk. 2 svarer i det væsentlige til en Bestemmelse i Folketingsforslagets § 7, Stk. 2.

I Stk. 4 fastsættes det udtrykkeligt, at Strafansvaret bortfalder ved Forældelse. For at Forældelse kan indtræde, skal der være forløbet et Tidsrum af 2 Aar efter det Tidspunkt, paa hvilket Forseelsen er begaaet. Endvidere skal der have været afholdt almindeligt Valg til Rigsdagen og være forløbet mindst 3 Maaneder efter den nyvalgte Rigsdags Sammentræden, saaledes

at to paa hinanden følgende Rigsdage vil faa Mulighed for at tage Standpunkt til Spørgsmaal om Tiltale.

Borgerlig Straffelov af 15. April 1930 § 92, Nr. 3, bestemmer, at Forældelse med Hensyn til Forbrydelser begaaet i offentlig Tjeneste eller Hverv kun kan indtræde, naar den forskyldte Straf ikke overstiger Bøde, i hvilket Tilfælde Forældelsesfristen er 2 Aar.

Denne Regel, der ikke ændres ved det foreliggende Forslag, bevirker, at Forældelse ikke indtræder, naar en Minister har overtraadt de i Straffeloven indeholdte Bestemmelser under saadanne Omstændigheder, at Frihedsstraf er forskyldt.

Medens man ganske kan tiltræde, at der ikke bør blive Spørgsmaal om Forældelse, naar det drejer sig om alvorlige Forbrydelser, der rammes af Straffeloven, finder man det paakrævet, at der med Hensyn til de Forseelser, der omhandles i det foreliggende Lovforslag, hjemles Adgang til Forældelse, saaledes at der ikke mange Aar, efter at Forseelsen er begaaet, skal kunne blive Spørgsmaal om at drage en Minister til Ansvar, maaske udelukkende for at faa politisk Hævn overfor ham.

Til § 11.

Med Hensyn til Afholdelsen af Statsudgifter indeholdt de tidligere Forslag Regler om et meget strengt Erstatningsansvar for Ministrene; var uhjemlede Udgifter afholdt, skulde den ansvarlige Minister være

pligtig at tilsvare Statskassen „Beløbet af den afholdte Udgift“. Yderligere fandtes der en Regel om, at Ministrene solidarisk skulde være ansvarlige for saadanne Udgifter, hvis det ikke kunde oplyses, hvem der bar Ansvaret for Udgiftens Afholdelse.

Regler om et saadant vidtgaaende Erstatningsansvar for Ministre paa dette som paa andre Omraader skønnes imidlertid at være urimelige. Tværtimod synes der at være Hensyn, der maa føre til for Ministre at mildne det af den almindelige Erstatningsregel følgende Ansvar. En Minister har ifølge sin Stilling Pligt til at handle indenfor mange, forskellige Omraader, og det synes urimeligt, at en selv mindre Fejl fra hans Side skal kunne medføre alvorligt Erstatningsansvar. Den Risiko, der er forbundet med en Ministers Arbejde i Henseende til Muligheden af at tilføje Statskassen Tab, er formentlig en saadan, at Ret og Billighed synes at tale for, at Ministerens Erstatningsansvar begrænses til Ansvar for forsætlige og groft uagtsomme, skadegørende Handlinger. Man foreslaar derfor, at en Minister skal ifalde Erstatningsansvar overfor Statskassen, saafremt han har handlet med Forsæt eller gjort sig skyldig i grov Tilsidesættelse af sine Embedspligter.

I Stk. 2 er optaget en til § 15, Stk. 2, i Folketingsforslaget svarende Regel om Erstatningsansvarets Bortfald, naar den forenede Rigsdag uden Forbehold har godkendt det aarlige Statsregnskab.

~~DET ADMINISTRATIVE BIBLIOTEK~~

Socialministeriets Bibliotek
Slotsholmsgade 10 - København